

VESIHUOLLON REGULOINTI JA SEN TARVE SUOMESSA

PETRI S. JUUTI JA RIIKKA P. JUUTI

Vesihuollon regulointi ja sen tarve Suomessa

Tietokirja

Petri S. Juuti ja Riikka P. Juuti

Kustantaja: Vesihuoltopalveluiden tutkimusklusteri (VEPATUKI).

Tampereen yliopisto, Rakennustekniikka, Vesihuoltopalveluiden tutkimusryhmä CADWES

Julkaisija: KehräMedia Oy

Vertaisarvioitu

Kirjoittaja: Petri ja Riikka Juuti

ISBN 978-952-03-3815-2 (painettu)

ISBN 978-952-03-3816-9 (verkkojulkaisu)

Paino: Punamusta, Vantaa 2025

Vesihuollon regulointi ja sen tarve Suomessa

Tietokirja

Petri S. Juuti ja Riikka P. Juuti

Sisällysluettelo

Kiitokset	6
TIIVISTELMÄ	7
SUOSITUKSET	9
1. Johdanto	11
2. Tausta	23
3. Kokemuksia muualta	37
4. Reguloinnin tarve ja haasteet (kyselyn tulokset)	47
5. Yhteenveto	77
6. Lähteet	79
LIITE 1. CADWES Vesihuoltopalvelut: säätely ja valvonta (FORMS) Avoimet vastaukset	81
LIITE 2. CADWES Vesihuoltopalvelut: säätely ja valvonta (FORMS)	95

Kiitokset

Mukana VEPATUKI-klusterissa ovat:

Alva-yhtiöt Oy

Huittisten Puhdistamo Oy

Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy

Kangasalan Vesi

Kankaanpään vesihuoltolaitos

Kurikan Vesihuolto Oy

Riihimäen Vesi

Tampereen Vesi

Ylöjärven Vesi Oy

Lämmin kiitos kaikille tärkeästä tuesta.

TIIVISTELMÄ

Vuonna 2023 VEPATUKI-klusterin tavoitteena oli tutkia vesihuollon regulointia ja sen tarvetta Suomessa. Vesihuoltoa koskeva keskustelu julkisuudessa käsitteli mm. kohtuullista tuottoa ja vesihuoltolain uudistusta.

Vesihuollon regulointi ja sen tarve Suomessa -tutkimuksen aikana kartoitettiin asiaa koskevaa problematiikkaa ja tarjottiin tietoa ja suosituksia asian hallitsemiseksi case-kaupungeissa ja luotiin katsaus koko Suomen tilanteeseen ja verrattiin niiden soveltuvuutta ja toimivuutta menneisyudessa, nykyaasteissa ja tulevaisuudessa. Paikalliset olosuhteet vaihtelevat todella paljon alkaen vesivaroista, maaperästä, väestön määrästä ja asukastiheydestä päätyen poliittisiin, taloudellisiin ja kulttuurisiin olosuhteisiin. Siksi ei tähänkään asiaan ole yhtä ainoaa oikeaa ratkaisua.

Case kaupungit: VEPATUKI-klusterissa mukana olevat vesihuoltolaitokset ja monialayritykset.

Haastattelut toteutettiin touko-kesäkuussa 2023. Jokaista laitoksesta haastateltiin yksi-kaksi henkilöä. Laajempi kyselytutkimus toteutettiin Forms-kyselyllä helmi-maaliskuussa. Loka-marraskuussa VETO7-ohjelman osallistujat osallistuivat myös samaan kyselyyn. Kysely meni yhteensä 116 vastaanottajalle ja vastanneita oli 35 kappaletta. Vastausprosentti oli 30 %.

Suomessa vesihuoltolaitoksia ohjataan lainsäädännöllä ja vesihuoltolaitoksien onkin huomioitava monta lakia toiminnassaan¹. Käytännössä vesihuoltolaitoksen toimintaa valvovat viranomaiset (mm. kunnan terveysviranomainen ja ELY-keskukset), kunta valvoo ja ohjaa vesihuoltolaitosta omistajaohjauksella, ja yhtenä valvontakanavana voidaan pitää vesihuoltolaitosten vertaisarviointia. Erillistä vesihuoltolaitoksia valvovaa regulaattoria ei ole.

Puolessa Euroopan maista toimii vesihuollon regulaattori, joka valvoo lähinnä taloutta. Regulaattori on perustettu niihin maihin, joissa vesihuoltoa

1 Erilaisia mahdollisia lupia ovat esim. ympäristölupa (esim. puhdistettujen jätevesien johtaminen vesistöön), vesilain mukainen lupa (esim. johdon rakentaminen vesistöön, vedenottaminen järvestä tai pohjavedestä), ”kemikaalilupa” = lupa käsitellä ja varastoida vaarallisia kemikaaleja, terveydensuojelulain mukainen lupa (esim. kun uusi vedenottamo tai prosessimuutos otetaan käyttöön). Lisäksi erilaisia sijoituslupia, rasitesopimuksia, käyttöoikeuksia, rakennus- ja toimenpidelupia, poikkeuslupia. ”Uutuutena” jäteveden puhdistamoiden ympäristöluvuissa hygienisointi- tai desinfiointivaatimuksia. Myöntäjinä ovat aluehallintovirastot AVIt, ELYt, Tukes, pelastuslaitos, kaupungin eri tahot. Lupiin liittyy erilaisia määräyksiä (puhdistus- tulokset, vedenottomäärät, erilaisia selvityksiä, ilmoituksia, korvauksia ja maksuja, toiminnan ja sen vaikutusten tarkkailua ja raportointia). Erilaisia raportteja on paljon.

on yksityistetty tai operointia ulkoistettu. Regulaattoreita on myös maissa, joissa toimintaa ei ole yksityistetty. Regulaattorit valvovat lähinnä suuria laitoksia ja lakisääteinen viranomaisvalvonta kaikkia laitoksia.

Kansainvälisesti verrattuna Suomen vesihuolto on maailman huipputasoa, vaikka erillinen regulaattori puuttuukin. Lukuisissa eri vertailuissa Suomi sijoittuu kolmen kärkeen. Esimerkiksi Social Progress Index 2019 -tutkimus nostaa Suomen ykköseksi juomaveden saatavuudessa².

2 Cho D.I. & Ogowang T. (2014) Water Poverty Index. In: Michalos A.C. (eds) Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research. Springer, Dordrecht. Available: https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007%2F978-94-007-0753-5_3703;
Social Progress Index. Social Progress Index 2019 -tutkimus. www.socialprogress.org. <https://www.socialprogress.org/?tab=2&code=FIN>, luettu 28.4.2020.

SUOSITUKSET

Valtakunnan tasolla vesihuollon haasteet eri puolilla maata ovat hyvin erilaisia, vaikka joitakin yhteneväisyyksiä onkin. Järjestetyn vesihuollon imago koko maassa tarvitsee edelleen vahvistamista, sillä siinä on suuria haasteita, alaa ei nähdä houkuttelevana. Myös alan sirpaleisuus ja jatkuvasti esille nouseva saneerausvelka ovat ongelmallisia. Talousveden laatu ja jäteveden ympäristöluvut ovat valvottuja ja kunnossa. Muiden vesihuoltolain asioiden valvonta koetaan välillä olemattomaksi ja vastuuttaminen huonosti hoide- tuksi.

Puheena tämän tutkimusvuoden aikana on edelleen ollut erityisesti vesi- huollon yksityistäminen ja Ukrainan sodan aiheuttama erityisolosuhteissa toimiminen. Positiivisessa mielessä vesihuolto on ollut esillä jo koronaepi- demian aikana ja edelleen Ukrainan sodan aikana, sillä suomalainen vesi- huolto on luotettavaa, turvallista ja varmaa myös epidemian aikana. Venä- jän helmikuussa 2022 aloittama ja 2023 edelleen jatkunut sota Ukrainassa herätti Suomen vesihuoltolaitokset tarkistamaan omia varautumissuunni- telmia erilaisia tilanteita varten. Myös tutkimusteemamme vesihuollon re- gulointi ja sen tarve on ollut usein esillä.

Suosittellemme, että:

- ... kestävästi toimivasta vesihuoltolaitoksesta voidaan ottaa kohtuul- lista tuottoa omistajalle. Vesihuoltolaitoksella on oltava rahaa mm. in- vestointeihin ja saneeraukseen ja toiminnan on oltava kestäväällä tasolla. Vasta tämän jälkeen voidaan tulouttaa omistajalle tuottoa. Kohtuullisen tuoton ottamista ei siis pidetä pahana vaan olennaisena pidetään sitä, että on riittävät resurssit kestäväällä pohjalla olevaan toimintaan sis. nuo mainitut investoinnit sekä muut toiminnan kehittämiseen tarvittavat resurssit.
- ... vesihuollolle annetaan huomattavasti korkeampi prioriteetti lainsää- dännössä. Vesihuollon tarvitsemat luvat ja luvitukset vievät aivan liian pitkän aikaa. Pitäisi muistaa, että vesihuoltolaitoksella ei ole resursseja raskaisiin vuosien tai vuosikymmenten lupaprosesseihin.
- ... vesihuolto ja kaikki muutkin vesiasiat keskitettäisiin Suomessa yh- teen ministeriöön kuten esimerkiksi Norjassa. Näin tälle ministeriölle

tulisi paine keskittyä vesihuoltoon kokonaisuutena, eikä se olisi sirpaleina useassa ministeriössä.

- ... toiminta-alueiden määrittely ja liittymisvelvollisuus määriteltäisiin selkeämmin vesihuoltolaissa.
- ... vesihuoltolain noudattamista - erityisesti taloutta ja saneerauksia - valvottaisiin paremmin ja valvontaan osoitettaisiin riittävät resurssit.
- ... omistaja olisi tietoinen omistajaohjauksen tärkeydestä ja tarvittaessa käyttäisi sitä vesihuoltolaitoksen suuntaan.
- ... Ely kiinnittäisi enemmän huomiota valvonnan laatuun. Esimerkiksi tällä hetkellä on erilaisia tulkintoja puhdistamon kuormituksen laske-
misesta. Sellainen pitäisi olla tietysti linjassa koko maassa eikä olla riip-
puvainen henkilöstä.
- ... viranomaiset ymmärtäisivät, että he ovat paitsi valvoja niin myös yhteistyökumppani, jonka kanssa toimintaa kehitetään ja toivottavasti myös suunnitellaan. Tämä suositus koskee erityisesti vedenottolupia ja niiden valmistelua. Se olisi koko yhteiskunnan etu.
- ... vesihuoltolaitos tuo jatkuvasti esille omia asioitaan kunnan ja omis-
tajan/omistajien suuntaan, vaikka se välillä tuntuisikin työläältä.
- ... vesihuoltolaitoksen yhteystiedot lisätään kunnan tärkeiden yhteyk-
sien listalle, jos ne eivät siellä jo ole. Yhteystietojen on oltava kaikkien
kunnan rakentamiseen ja suunnitteluun liittyvien ihmisten tiedossa,
jotta käyttävät niitä aina, kun tuntuu, että asia voisi vähänkin kiinnostaa
vesihuoltolaitosta.

1. Johdanto

Vesihuoltolaki edellyttää toiminnan kustannusten kattamista asiakkailta kerätyillä maksuilla ja ”kohtuullinen tuotto omistajalle” on sallittu. Sen suuruutta ei kuitenkaan ole määritelty. ”Pidän tärkeänä, että vesihuoltoalan osaamisen kehittämiseen sekä vesihuolto-omaisuuden hoitoon löydetään uusia ratkaisuja osana kansallista vesihuoltouudistusta”, kertoi maa- ja metsätalousministeriön kansliapäällikkö Jaana Husu-Kallio. Lainsäädännöllä jo nyt pyritään turvaamaan vesihuoltopalvelujen laatu sekä terveys- ja ympäristövaatimusten täyttyminen. Suomessa ei ole erillistä vesihuollon valvontaviranomaista, joka valvoisi ja ohjaisi vesihuoltolaitosten taloutta. Valvontaviranomainen on monissa Euroopan maissa. Vaihtoehtoina uuden valvojan perustamiselle on pohdittu nykyisen viranomaisvalvonnan ja kuntien omistajaohjauksen kehittämistä sekä vertaisarvioinnin kehittämistä.³

Maa- ja metsätalousministeriö aloitti vuoden 2020 alussa hankkeen, jonka tarkoituksena oli toteuttaa kansallinen vesihuoltouudistus vuoden 2022 loppuun mennessä.⁴ Pian huomattiin, että osa kokonaisuuksista, erityisesti mahdollinen valvontamalli vesihuoltolaitoksille ei ehtine samaan aikatauluun, vaan siitä tultaisiin säätämään vasta vuosina 2023–2024.⁵

ELY-keskusten mukaan kunnat eivät ole juurikaan päivittäneet vesihuollon kehittämissuunnitelmiaan Uttamaata lukuun ottamatta. Tämä on heidän mukaansa heikentänyt vesihuollon ja maankäytön suunnittelun yhteistointia sekä vesihuollon ja investointien pitkäjänteistä suunnittelua. Vesihuoltouudistuksen ohjelma muun muassa mainitsee, että osana vesihuoltolain tarkistamista selvitetään mahdollisuudet palauttaa velvoite laatia vesihuollon kehittämissuunnitelma sekä reguloinnin tarvetta.⁶

HS-Vesi kommentoi ohjelmaluonnosta näin:

”Ohjelmaluonnos suuntautuu vahvasti tulevaisuuteen. Sen kunnianhimoisimpien tavoitteiden toimeenpano edellyttää kaikilta vesihuoltolaitoksilta lisätoimenpiteitä. Uudistuksen myötä kaikki vesihuoltolaitokset täyttäisivät lainsäädännön minimivaatimukset. Tässä onnistuminen edellyttää, että uudistus mahdollistaa kaikille vesihuoltolaitoksille riittävän taloudel-

3 <https://valtioneuvosto.fi/-/1410837/vesihuoltolain-muutostarpeita-arvioidaan-valmistuneiden-selvitysten-pohjalta>, luettu 13.1.2023.

4 MMM 2020.

5 Kallio 2021.

6 MMM 2020, 11.

lisen itsenäisyyden ja että toiminnan laatua valvotaan. Muuten on riskinä, että kuilu vesihuoltolaitosten toiminnan tasossa nykyisestäään kasvaa.”⁷

Vesihuollon huoltovarmuus ei ole itsestäänselvyys

Isot putkirikot Helsingissä ovat herättäneet monet pohtimaan vesihuollon merkitystä.

Toimiva vesihuolto on edellytys koko yhteiskunnan toiminnalle. Jos vesihuollossa on häiriö, se aiheuttaa heti epämuokavuutta ja haasteita arkeemme, pahimmillaan vahinkoa ihmisten terveydelle, omaisuudelle tai ympäristölle.

Infrastruktuurin tuhoutumisen seuraukset vesihuoltoon ilmenevät parhaillaan karusti Ukrainassa.

VESIHUOLLON toimintavarmuuden turvaaminen edellyttää järjestelmällistä työtä erilaisten riskien hallitsemiseksi. Kuten olemme viime aikoina huomanneet, riskitasot voivat muuttua nopeastikin, häiriöitä esiintyy ja erilaisiin tilanteisiin pitää pystyä reagoimaan.

Hyvä varautuminen, tietoon pohjautuva päätöksenteko sekä kyky toimia erilaisissa häiriö-

tilanteissa edellyttävät vesilaitoksilta riittäviä resursseja ja toimintakykyä. Mikäli osaaminen ja ennakoiminen eivät ole kunnossa, vaikutukset kriittisen infrastruktuurin toimintaan voivat olla kohtalokkaat.

VESIHUOLTO toimii pääsääntöisesti hyvin, mutta korjattavaakin on.

Vesilaitosyhdistyksen kyselyssä vesilaitosjohtajat näkivät parantamisen tarvetta erityisesti verkostojen saneerausnäköisessä, henkilöresurssien riittävyydessä sekä toiminnan kehittämisessä ja varautumisessa toimintaympäristön muutoksiin. Valittavasti monessa vesilaitoksessa niin henkilöstön kuin taloudellistenkin resurssien niukkuus ohjaa lyhytnäköiseen toimintaan.

Vesihuollon huoltovarmuutta maassamme tuleekin nykyisestään vahvistaa. Keinoja tässä voivat olla esimerkiksi vesilaitosten keskinäisen yhteistyön

tiivistäminen, vesilaitosten yhdistäminen ja palvelujen hankkiminen yksityiseltä sektorilta.

Vesi-infrastruktuurin ylläpito on tärkeä osa vesihuoltotoiminnan turvaamista. Korjausinvestointien tai varautumista parantavien toimenpiteiden lykkää-

Korjausinvestointien lykkääminen kasvattaa riskejä.

minen tulevaisuuteen ei ole kestävä ratkaisu vaan kasvattaa toiminnan riskiä.

Tästä syystä onkin tarpeen etsiä vesihuoltolaitosten talouteen tasapaino, joka mahdollistaa laadukkaat ja turvatut vesihuoltopalvelut nyt ja tulevai-

suudessa. Vesimaksujen korotuksia tarvitaan, mutta pitkäjänteisellä suunnittelulla vuosittaiset korotukset voidaan pitää mahdollisina.

PARHAILLAAN ollaan käynnistämässä vesihuollon laatua ja turvallisuutta varmistavaa kansallista vesihuoltouudistusta. Uudistusta tarvitaan ja sen toimenpiteet täytyy saada maaliin saakka.

Omistajapolitiikalla on oleellinen merkitys vesilaitosten toimintakyvyn turvaamisessa. Merkittävä osa vesilaitoksista tehtävistä päätöksistä tehdäänkin vesihuoltolaitosten omistajakunnissa. Huoltovarmuus on syytä pitää vahvasti mielessä niin kunnissa kuin kansallisestikin, kun tehdään vesihuoltoa koskevia ratkaisuja.

Saijariina Toivikko
kehitysohjaaja
Osmo Seppälä
toimitusjohtaja
Vesilaitosyhdistys

Kuva. Vesilaitosyhdistyksen kirjoitus Helsingin Sanomissa 16.11.2022. Kirjoituksessa esitelty kysely vesihuoltolaitoksille kertoi muun muassa, että monessa vesilaitoksessa niin henkilökunnan kuin taloudellisten resurssien niukkuus ohjaa lyhytnäköiseen toimintaan.

⁷ Lausunto kansallisen vesihuoltouudistuksen ohjelmaluonnoksesta. HS-Vesi 8.2.2021.

Jo puolessa Euroopan maista toimii erillinen vesihuollon regulaattori, jonka toiminta kohdistuu erityisesti taloudelliseen valvontaan ja ohjaukseen. Silfverberg (2020)⁸ kiteyttää seuraavasti: *”Erillinen regulaattori on perustettu kaikkiin niihin maihin, joissa vesihuoltoa on yksityistetty tai operointia ulkoistettu; syynä tähän on erityisesti pelko siitä, että vesihuoltopalvelu luonnollisena monopolina on riskialtis monopolimaiseen toimintaan. Erillinen regulaattori toimii myös osassa niitä maita, joissa toimintaa ei ole ulkoistettu tai yksityistetty. Kaiken kaikkiaan reguloinnin tavoitteena on turvata vesihuollon laatu, edistää palvelun tehokkuutta, ja osana kuluttajien intressin suojaamista varmistaa maksujen kohtuullisuus. Jos maassa toimii paljon pieniä laitoksia, regulaattorin toiminta kohdistuu suuriin ja keskisuuriin laitoksiin lakisääteisen viranomaisvalvonnan koskiessa kaikkia laitoksia.”* Vaikkapa Tanskassa regulaattori valvoo laitoksia, jotka tuottavat talousvettä yli 200 000 m³ vuodessa.

Suomessa vesihuollon kehittämissuunnittelu ja pitkän aikavälin investointisuunnittelu linkittyvät toisiinsa, vaikka ovatkin eriluonteisia. Lakisääteiseksi ehdotettu pitkän aikavälin investointisuunnitelma koskisi koko kunnan sijaan yhtä vesihuoltolaitosta. Sen vuoksi kehittämissuunnitelmaan sisältyvät investointisuunnitelmat voisivat olla lähinnä suuntaa antavia.

Kunta voi täyttää kehittämisvelvollisuutensa huolehtimalla vesihuollon kehittämisen suunnittelusta myös muiden suunnitelmien yhteydessä. Vesihuoltolain mukaan kunnan tulee tehdä yhteistyötä vesihuollon kehittämisessä alueensa vesihuoltolaitosten, niille vettä toimittavien ja niiden jätevesiä puhdistavien laitosten kuin myös toisten kuntien kanssa. Niinpä suunnittelutyöhön on otettava mukaan vesiosuuskunnat, tukkuvesilaitokset, kuntien yhteiset keskuspuhdistamot jne. Kuntien välinen yhteistyö vesihuollon kehittämisessä on tärkeää toimintavarmuuden takaamiseksi, kuntien rajat ylittävien verkostojen toteuttamiseksi sekä vedenhankinnan turvaamiseksi. Kehittämissuunnitelma voidaankin laatia myös kuntien yhteisenä suunnitelmana.⁹

Kehittämissuunnitelma on tyypiltään suunnittelua ohjaava suunnitelma, jonka laatimistyön aikana on tarkoitus tunnistaa kehittämistarpeet, asettaa tavoitteita niiden perusteella sekä arvioida ratkaisuvaihtoehtoja ylätasolla. Mallin mukainen vesihuollon kehittämissuunnitelma tunnistaa kehittämistarpeet ja -tavoitteet systemaattisesti sekä priorisoi ne kustannukset huomioon ottaen. Hyvä kehittämissuunnitelma toimii työlistana. Ratkaisuvaihtoehdot on syytä arvioida yksityiskohtaisesti erillisissä selvityksissä tai asettaa toimenpiteille reunaehdot ja jättää niiden toteuttaminen toteuttavan tahon, yleensä kunnan vesihuoltolaitoksen, harkittavaksi. Kehittämis-

8 Silfverberg 2020.

9 Luukkonen 2016.

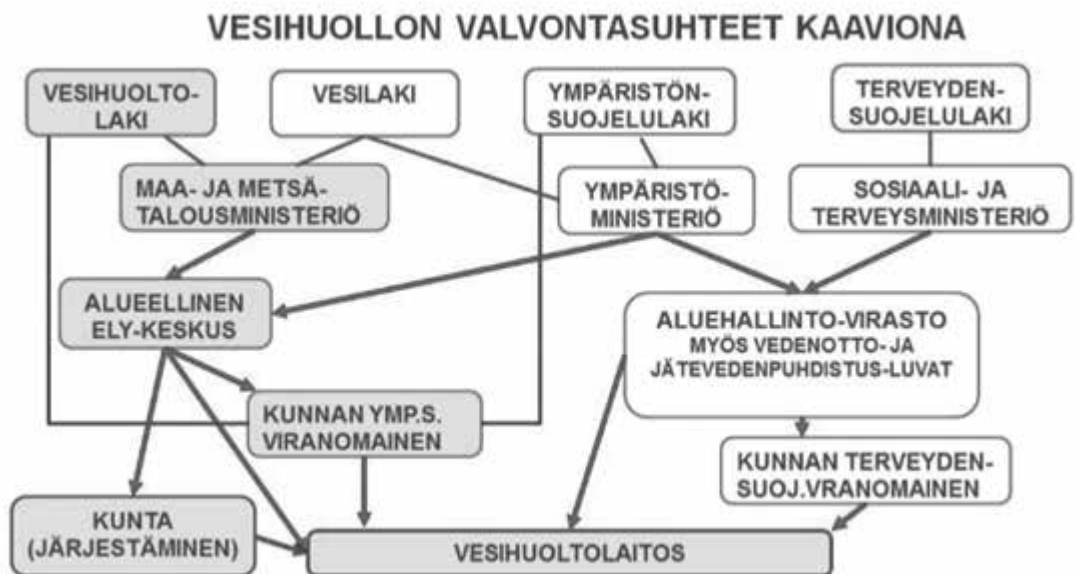
tarpeita tunnistettaessa ja tavoitteita asetettaessa on syytä ottaa huomioon hyvän vesihuollon kriteerit, joiden mukaan hyvät vesihuoltopalvelut ovat:

- sosiaalisesti ja yhteiskunnallisesti kestäviä
- turvallisia ja toimintavarmoja
- ympäristöllisesti kestäviä
- taloudellisesti tehokkaita ja kestäviä
- joustavia ja tulevaisuutta ennakoivia
- hyvin johdettuja ja resursoituja.¹⁰

10 Luukkonen 2016.

Regulointi nyt

Vesihuolto on Suomessa lailla säädeltyä toimintaa. Vesihuoltoon liittyvää lainsäädäntöä on kerätty mm. Vesilaitosyhdistyksen nettisivuille.¹¹ Vesihuoltolain mukaisia valvontaviranomaisia¹² ovat toimialoillaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus sekä kunnan terveydensuojeluviranomainen ja kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. ELY valvoo mm. vesihuoltolaitosten ympäristölupien noudattamista, vesilupia, vesitalouslupia ym.

Kuva 2. Vesihuollon valvontasuhteet kaaviona. Punaisella taustalla erityisesti vesihuoltolain mukainen valvonta.

Kuva. Suomessa oli vuonna 2021 yhteensä 15 ELYä ja heillä valvottavana yli 200 ohjaavaa lakia eri aloilta. Kuvassa vesihuollon valvontasuhteet kaaviona (Riitta Syvälä, Pirkanmaan ELY-keskus Valtion ja muiden toimijoiden rooli vesihuollossa. Luento VETO6-ohjelma 5.11.2021.)

11 <https://www.vvy.fi/vesihuolto/vesihuoltoon-liittyva-lainsaadanto/>.

12 Vesihuoltolaki (119/2001) 4§ Viranomaiset. Tämän lain toimeenpanon yleinen ohjaus ja seuranta kuuluvat maa- ja metsätalousministeriölle. Tämän lain mukaisia valvontaviranomaisia ovat toimialoillaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus sekä kunnan terveydensuojeluviranomainen ja kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. Kuluttaja-asiamies valvoo 5 luvussa tarkoitettujen sopimusten ehtojen lainmukaisuutta kuluttajansuojan kannalta.

Vesihuoltoon liittyvää lainsäädäntöä on paljon. Tässä lait on ryhmitelty kuuden eri aiheen alle.¹³

Lähde: **Vesihuoltoon liittyvää lainsäädäntöä**

VVY Suomen Vesilaitosyhdistys ry, <https://www.vvy.fi/vesihuolto/vesihuoltoon-liittyva-lainsaadanto/>

1. Vesihuoltolaki

Vesihuoltolaki (119/2001)

2. Liiketoiminta ja hallinto

Arvonlisäverolaki (1501/1993)

Hallintolaki (434/2003)

Kirjanpitoasetus (1339/1997)

Kirjanpitolaki (1336/1997)

Korkolaki (633/1982)

Kuluttajansuojalaki (38/1978)

Kuntalaki (410/2015)

Uudet hankintalait, voimaan 1.1.2017.

Yleinen hankintalaki (1397/2016)

Erytysalojen hankintalaki (1398/2016)

Laki poikkeuksellisten tulvien aiheuttamien vahinkojen korvaamisen hallinnoinnista (1192/2013)

Laki saatavien perinnästä (513/1999)

Laki velan vanhentumisesta (728/2003)

Laki vesihuollon tukemisesta (686/2004)

Osakeyhtiölaki (624/2006)

Osuuskuntalaki (421/2013)

13 VVY, <https://www.vvy.fi/vesihuolto/vesihuoltoon-liittyva-lainsaadanto/>.

Työsopimuslaki 55/2001

Työturvallisuuslaki 738/2002

3. Maankäyttö ja rakentaminen

Maankäyttö- ja rakennusasetus (895/1999)

Maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999)

Suomen rakentamismääräyskokoelma osa D1 (Kiinteistöjen vesi- ja viemärlaitteistot) - on kumottu.

Ympäristöministeriön asetusrakennusten vesi- ja viemärlaitteistoista (1047/2017) <http://www.finlex.fi>. Tuli voimaan 1.1.2018.

Linkki ympäristöministeriön sivulle http://www.ymp.fi/fi-FI/Maankaytto_ja_rakentaminen/Lainsaadanto_ja_ohjeet/Rakentamismaarayskokoelma/Terveellisyys

4. Talousvesi

Terveysturvallisuuslaki (763/1994)

Sosiaali- ja terveysministeriön asetus talousveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista (1352/2015)

Sosiaali- ja terveysministeriön asetus pienten yksiköiden talousveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista (401/2001)

Sosiaali- ja terveysministeriön asetus talousvettä toimittavassa laitoksessa työskentelevältä vaadittavasta laitosteknisestä ja talousvesihygienisestä osaamisesta ja osaamisen testaamisesta (1351/2006)

Terveysturvallisuusasetus (1280/1994)

5. Varautuminen

Patoturvallisuusasetus (319/2010)

Patoturvallisuuslaki (494/2009)

Pelastuslaki (379/2011)

Valmiuslaki (1552/2011)

Valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista (857/2013)

6. Ympäristön- ja vesiensuojelu

Asetus vaarallisten kemikaalien teollisesta käsittelystä ja varastoinnista (pääosin kumottu, 8 luku jätetty voimaan) 29.1.1999/59

Kemikaalilaki (599/2013)

Kemikaaleja koskeva lainsäädäntö löytyy ympäristöministeriön sivulta linkistä http://www.ymp.fi/fi-FI/Ymparisto/Lainsaadanto_ja_ohjeet/Kemikaalilainsaadanto

Laki eräiden vedenalaisten johtojen suojelemisesta (145/1965)

Laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (1299/2004)

Lannoitevalmisteita koskevat säädökset, linkki MMM:n sivulla olevaan luetteloon: <https://mmm.fi/elaimet-kasvit/lannoitevalmisteet/>

Valtioneuvoston asetus vesienhoitoalueista (1303/2004)

Valtioneuvoston asetus vesienhoidon järjestämisestä (1040/2006)

Valtioneuvoston asetus vesiympäristölle vaarallisista ja haitallisista aineista (1022/2006)

Valtioneuvoston asetus yhdyskuntajätevesistä (888/2006)

Vesilaki (587/2011)

Valtioneuvoston asetus jätteistä (179/2012)

Valtioneuvoston asetus kemikaalien vähittäismyynnistä 29.8.2013/644

Valtioneuvoston asetus talousjätevesien käsittelystä viemäriverkostojen ulkopuolisilla alueilla (157/2017)

Valtioneuvoston asetus vesitalousasioista (1560/2011)

Valtioneuvoston asetus ympäristönsuojelusta (713/2014)

Ympäristönsuojelulaki (527/2014)

Valtioneuvoston 9.12.2021 tekemän asetusmuutoksen mukaisesti vesihuoltolaisissa säädetyt ELY-keskusten tehtävät keskitettiin Etelä-Savon ELY-keskukseen. Asetusmuutos tuli voimaan 1.1.2022. Kyseiset tehtävät ovat pääosin erilaisia valvontatehtäviä. Keskittämällä vahvistetaan ELY-keskusten edellytyksiä valvoa ja edistää vesihuoltolain tavoitetta. Lain tavoitteena on turvata

- sellainen vesihuolto, että kohtuullisin kustannuksin on saatavissa riittävästi terveydellisesti ja muutoinkin moitteetonta talousvettä sekä
- terveyden- ja ympäristönsuojelun kannalta asianmukainen viemärointi.

Tavoitteena on erityisesti vahvistaa edellytyksiä yhdenmukaisiin valvontatoimiin vesihuollon häiriötilanteisiin varautumiseksi, korjausinvestointien toteuttamiseksi sekä tiedonhallinnan ja tietoturvan parantamiseksi.¹⁴

Vesihuoltolaitosten toimintaedellytysten ja -kyvyn kannalta kestävä talous on keskeinen perusedellytys. Lainsäädäntökin edellyttää, että vesihuoltolaitosten on pystyttävä kattamaan maksutuloillaan laitoksen käyttö- ja kunnossapidon kustannukset sekä myös investointikustannukset pitkällä aikavälillä. Toisaalta maksujen on oltava kohtuullisia ja tasapuolisia. Vesihuoltolaitoksen talouden on myös oltava läpinäkyvää ja eriytettynä kunnan kirjanpidossa.¹⁵

Vesihuoltolaitoksilla on lakisääteinen velvollisuus varautumiseen sekä velvollisuus huolehtia vesihuolto palveluista mahdollisimman häiriöttömästi kaikissa olosuhteissa. Laitoksen johdon tulee kehittää jatkuvasti varautumista. Johdon vastuulla on myös varmistaa, että lainsäädännön vaatimukset täyttyvät vesihuolto toiminnassa ja henkilöstö tietää vaatimukset paitsi omassa työssään niin myös koko vesihuoltotoiminnan osalta.¹⁶

Varautumalla normaaliolojen häiriötilanteisiin luodaan edellytykset vaativimpien tilanteiden hallintaan mukaan lukien myös valmius- ja puolustuslainsäädännön tarkoittamat poikkeusolot. Jatkuvuudenhallinta on johdon hyväksymää strategista ja operatiivista toimintaa. Sillä varaudutaan hallitsemaan häiriötilanteet ja jatkamaan toimintaa häiriöistä huolimatta. Jatkuvuudenhallinnassa keskitytään lähinnä häiriötilanteisiin normaalioloissa. Vesihuollon jatkuvuudenhallinta koostuu toimenpiteistä, joilla hallintaan erilaiset toimintaa uhkaavat häiriötilanteet. Toimenpiteitä ovat: suunnittelu, ennalta sovitut järjestelyt & toimintatavat sekä johtaminen ja organisointi. Jatkuvuudenhallinta pienentää kustannuksia, luo varmuutta organisaation

14 <https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/vesihuoltotehtavat-keskitetaan-etela-savon-ely-keskukseen>, luettu 9.10.2023.

15 Kallio 2021.

16 Nyssönen 2018.

kyvystä ja osaamisesta toimia häiriötilanteissa, nopeuttaa häiriötilanteista toipumista ja luo luotettavan maineen vesihuoltolaitoksen toiminnasta.¹⁷

Käytännössä vesihuoltolaki antaa laitoksen talouden ja toiminnan järjestämiseen jo nyt selkeät reunaehdot. Keskeinen ongelma vesihuoltolain toimeenpanossa on kuitenkin ollut, ettei näiden velvoitteiden toteutumista ole tehokkaasti valvottu. Tämä on johtanut siihen, että maamme vesihuoltolaitokset ovat polarisoituneet niihin, jotka hoitavat lain velvoitteet hyvinkin tunnollisesti ja niihin, jotka eivät vesihuoltolain edellyttämiä velvoitteita täytä esimerkiksi kustannusten kattamisessa tai kunnossapidon, korjausinvestointien ja toimintavarmuuden turvaamisessa. Näihin tulisi lainsäädännössä selkeämmin velvoittaa ja valvoa, että velvoitteita myös noudatetaan.¹⁸

*Vesihuollon kustannusten kattaminen vesimaksuilla tulee olla pääperiaate. Kustannusvastaavuus tulee tulevaisuudessa ottaa huomioon myös verkostojen alueellisessa kattavuudessa. Lainsäädännön muutosten ei tule johtaa hallitsemattomaan verkostotehokkuuden huononemiseen (ts. verkostopiivutus per käyttäjä kasvaa).*¹⁹

Viranomaisten lisäksi vesihuoltolaitoksia valvoo ja ohjaa omistaja (omistajaohjaus). Yhtenä toimintaa ohjaavana tekijänä voidaan pitää myös vesihuoltolaitoksen toiminnan vertaamista toisten vesilaitosten toimintaan (benchmarking, tunnuslukujärjestelmä), joka Suomessa on pakollista Vesihuollon tietojärjestelmä VEETI:n²⁰ kautta. Vesihuoltolaitosten tunnuslukujärjestelmä Venla on VVY:n varsinaisille jäsenille tarkoitettu web-pohjainen vertailujärjestelmä. Osa vesilaitoksista tekee myös asiakaskyselyjä, joko omatoimisesti tai esimerkiksi Taloustutkimus Oy:n kautta.²¹

17 Nyssönen 2018.

18 Lausunto kansallisen vesihuoltouudistuksen ohjelmaluonnoksesta. HS-Vesi 8.2.2021.

19 Lausunto kansallisen vesihuoltouudistuksen ohjelmaluonnoksesta. HS-Vesi 8.2.2021.

20 1. syyskuuta 2014 voimaan tulleen vesihuoltolain mukaan valtakunnallista tietoa vesihuoltolaitoksista tulee kerätä tietojärjestelmään. Laissa veloitetaan Suomen ympäristökeskus (SYKE) ylläpitämään järjestelmää ja vesihuoltolaitoksia toimittamaan siihen tietoa. SYKEssä rakennettiin tällaista järjestelmää, VEETI. Se otettiin käyttöön vuoden 2016 alussa, jolloin aiemmin käytössä ollut VELVET-järjestelmä poistui käytöstä. VEETI on maa- ja metsätalousministeriön omistama ja sen kehittäminen käynnistyi ministeriön toimesta. Vesihuollon tiedonhallinnan kehityshankkeen muina rahoittajina olivat ympäristöministeriö ja Vesihuoltolaitosten kehittämisrahasto. (Vesitalous 1/2015, s.12)

21 Esimerkiksi Seinäjoen Vesi on osallistunut Taloustutkimus Oy:n tekemään asiakastytyväisyysselvitykseen vuosina 2012 – 2014 ja 2016. Tutkimuksessa haastateltavana oli 200 satunnaispoiminnalla valittua Seinäjoen Veden asiakasta, joita pyydettiin arvioimaan

Vesihuoltolain toimivuus

Saarinen (2020) tutki vesihuoltolain toimivuutta Suomessa ja kiteytti sen seuraavasti: *”Haastatteluissa nousi esille viranomaistoiminnan resurssien niukkuus. Monia lain velvoitteita ei lainkaan valvota tai valvonta on puutteellista. Viranomaisten kesken ei myöskään ole kaikkien kirjausten osalta selvää, kenen vastuulle valvonta kuuluu. Erityishaasteena on eri valvontaviranomaisten rinnakkaisvalvonta ja sen toteuttaminen. Myöskään eri edunvalvojlle ei ole muodostunut yhteistä käsitystä asiasta. Ilmi tuli myös tilanteita, joissa nähtiin puutteita lain noudattamisessa, mutta oikaisuprosessin mittavuus suhteessa kyseisessä asiassa arvioitavissa olevaan hyötyyn nähden oli niin vähäinen, ettei toimiin ole ryhdytty. Vesihuoltolaissa on myös pykälää, joiden valvonta on olematonta sen takia, että viranomaisilla ei ole riittävää asiantuntemusta valvonnan hoitamiseen. Esimerkiksi taloudellisiin kysymyksiin paneutuminen on ajallisesti niin vähäistä, ettei ammattitaitoa niissä voi pitää yllä.”*²²

Vesihuoltolain toimivuuden arvioinnissa 2020 esille nousi kolme kokonaisuutta, joita olisi perusteltua lain päivittämisen yhteydessä arvioida tarkemmin. Nämä olivat:

1. Toiminta-alue ja vesihuoltoverkkoon liittäminen
2. Hulevesien hallinta
3. Talouden hallinta ja omistajakysymykset

vesilaitoksen toimintaa ja veden laatua kouluarvosanoin 4-10. Asiakastyytyväisyyskyselyn tuloksista lasketaan WACSI-indeksit (water customer satisfaction) veden laadulle, vesilaitoksen palvelulle sekä veden jakelulle ja viemäroinnille. Seinäjoen Veden WACSI-indekseistä saadut arvosanat ovat olleet erittäin hyvät. (<https://seinajoenergia.fi/vesi/seinajoen-vesi/>)

22 Saarinen 2020.

CoPilotilla piirretty kuva 3.2.2025

2. Tausta

Vesihuollon kehittäminen, järjestäminen ja osaltaan myös valvonta ovat kunnan vastuulla, vesihuollon toteuttaminen taas vesihuoltolaitoksen vastuulla. Säännökset kunnan vesihuollon kehittämissuunnitelmasta poistettiin vesihuoltolaista vuoden 2014 tarkistuksen yhteydessä. Muutoksella pyrittiin lisäämään kuntien valinnanvapautta siitä, miten se täyttää velvollisuutensa vesihuollon yleiseen kehittämiseen.²³

Osana vesihuoltolain tarkistamista selvitetään mahdollisuudet vesihuollon kehittämissuunnitelman laatimisvelvoitteen palauttamiseen. Kehittämissuunnitelman lisäksi lainsäädäntötyössä tulisi tarkastella pitkän aikavälin investointisuunnitelman säätämistä pakolliseksi. Kehittämissuunnittelu-prosessia tulee kehittää niin, että prosessi palvelee kunnan maankäytön suunnittelun ja vesihuollon yhteensovittamista sekä vesihuollon uudistamista. Vesihuollon kehittämiseksi tarvitaan tietoa maankäytön suunnitelmista, jotta vesihuollon kehittämistoimenpiteet voidaan kohdistaa oikein.²⁴

Osalla vesihuoltolaitoksista, erityisesti vesiosuuskunnista, talous ja toimintakyky ovat jo nyt niin heikkoja, että palvelujen turvaamiseksi tulevaisuudessa vaaditaan erityisiä toimenpiteitä. Näiden vesihuoltolaitosten tiedostettuja ongelmia ovat mm. työntekijöiden ikääntyminen, pienet henkilöstöresurssit ja osaamisen puute.²⁵ Tavoitteena on, että apua tarvitsevat vesihuoltolaitokset kartoitettaisiin alueittain esimerkiksi ELY-keskuksen ja terveydensuojeluviranomaisen yhteistyönä vesihuoltolaitosten auditointia ja hyvän vesihuollon kriteerejä hyväksi käyttäen. Tarvittava apu olisi ainakin ensi vaiheessa vapaaehtoista, mutta sitä tuettaisiin valtion varoin. Tarvittava apu olisi pääsääntöisesti kertaluonteista. Neuvonta on tarpeen organisoida yhteistyössä vesihuollon valvonnan kanssa. Tämän vuoksi tarkoituksenmukaisin vaihtoehto neuvonnan järjestämiselle ovat ELY-keskusten hankkimat ja ohjaamat neuvontapalvelut.²⁶

Vesihuoltolaitosten henkilöstöltä edellytetään nykyisin vesityökorttia, jolla tarkoitetaan henkilöstön talousvesihygieenistä osaamistestausta. Aiemmin

23 Kallio 2021.

24 Kallio 2021.

25 Kallio 2021.

26 Kallio 2021.

voimassa ollut vaatimus vesihuoltolaitosten vastaavien hoitajien pätevydestä poistettiin 1990-luvulla.²⁷ Vaatimukset nyt:

- TsL:n 20 b §:n mukaan kaikilla talousvettä toimittavassa laitoksessa työskentelevillä, talousveden laatuun vaikuttavia toimenpiteitä tekeväillä henkilöillä on oltava laitosteknistä ja talousvesihygieenistä osaamista osoittava Valviran antama todistus eli **vesityökortti**.
- Ympäristölupaviranomaiset ovat **jätevedenpuhdistamoiden ympäristöluvuissa** antaneet lupamääräyksiä mm. jätevedenpuhdistamon hoidosta vastaavien henkilöiden osaamisesta. Lupamääräyksissä voidaan esimerkiksi edellyttää, että
 - henkilöllä/henkilöillä on oltava koulutus ja asiantuntemus jätevedenpuhdistamon käyttöön ja hoitoon. Luvan saajan on huolehdittava asianmukaisista sijaisuusjärjestelyistä puhdistamon asiantuntevan käytön ja hoidon järjestämiseksi kaikissa tilanteissa.
- puhdistamolla on oltava asianmukaisen pätevyyden omaava vastuunalainen hoitaja.²⁸

Laajempia pätevyysvaatimuksia sekä vesihuoltolaitoksen johdolle, että suorittavalle henkilöstölle on toivottu jo pitkään vesihuoltolaitostoiminnan tason ja osaamisen turvaamiseksi. Yksiselitteisten pätevyysvaatimusten määrittäminen vesihuoltoalalle on vaativa tehtävä. Eri kokoisilta vesihuoltolaitoksilta vaaditaan erilaista osaamista. Velvoittavien pätevyysvaatimusten kohdalla on runsaasti ratkaistavia käytännön kysymyksiä. Velvoittavien pätevyysvaatimusten tulee perustua lainsäädäntöön ja niiden saavuttamiseen tulee antaa riittävä siirtymäaika. Pätevyysvaatimusten osalta tulee määrittää, ketä ne koskevat ja mikä tulee olemaan vaatimusten sisältö eri kokoisille laitoksille.²⁹

Salmisen ym. (2015) tekemän selvityksen mukaan vesihuoltoalalla työskentelee Suomessa arviolta noin 5700–6000 henkilöä. AMK- ja diplomi-insinöörejä alalla työskentelee noin 1100–1200, määrä meillä on suhteessa pienempi kuin muissa Pohjoismaissa. Uusia korkeakoulutettuja henkilöitä ennakoitiin tarvittavan 165–220 viiden vuoden aikana korvaamaan alalta eläköityvät/eläköityneet henkilöt. Vesihuoltoalan koulutusta sekä ammatillisessa koulutuksessa että ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa tulee kehittää yhdessä vesihuoltoalan kanssa. On tärkeää, että keskeinen perusteiden osaaminen saadaan osaksi koulutusohjelmia. Perusopintoihin voidaan muun muassa kehittää yhteisiä opintomateriaaleja. Vesihuoltoalan

27 Kallio 2021.

28 Vesihuoltoalan pätevyysvaatimusten esiselvitys. VVY:n julkaisu nro 82. 2023.

29 Kallio 2021.

kiinnostavuutta tulee parantaa, jotta alalle hakeutuu jatkossakin riittävästi pätevää henkilöstöä. Vesihuollon urapolkuja tulee kehittää pitkäjänteisesti. Tarvetta on kiinnittää huomiota alan peruskoulutukseen kaikilla tasoilla asentajien koulutuksesta yliopistoihin. Osana Kansallista vesihuoltouudistusta panostetaan pätevyysvaatimusten tarvitsemaan pätevöittämisskoulutuksen suunnitteluun.³⁰

Monissa maakunnissa on syntynyt kiertotalouden tai vesiosaamisen ympärille osaamiskeskittymiä, ekosysteemejä ja myös löyhempiä verkostoja, joissa ovat mukana alueen kunnat, vesi-, energia- ja jätealan toimijat, muut yritykset ja oppilaitokset. Koko vesihuoltoalan kehittämiseen tarvitaan tiivistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta monien eri tahojen kanssa. Toisaalta tulee parantaa vesihuollon toimijoiden yhteistyötä muiden alojen, kuten energia- ja jätesektorin kanssa, toisaalta tulee edistää yhteistyötä toiminnanharjoittajien, julkisen sektorin ja tutkimuksen kanssa. Erityisesti kiertotalouden, energiatehokkuuden ja digitalisaation edistämässä vesihuoltoalalla tarvitaan yhteistyötä ja keskinäistä oppimista alan sisällä sekä myös muiden toimialojen kanssa. Alueellisten ja maakunnallisten vesiosaamis- ja kiertotalouskeskittymien välistä yhteistyötä tulee vahvistaa. Suomen kokoisessa maassa alueiden ja maakuntien ei tulisi olla kilpailuasetelmassa keskenään, vaan tehdä yhteistyötä ja edistää asioita valtakunnallisesti.³¹

Vesimaksuista: Kohtuullinen tuotto ja läpinäkyvyys

Jätevesimaksulaki vuodelta 1974 lienee kansainvälisesti ainutlaatuinen tapaus. Ennen tätä lakia viemäröinnistä aiheutuneet kulut katettiin pääosin verovaroin ja osin juomaveden kohdistuneilla maksuilla. Jäteveden puhdistuksen laajentuessa jätevesimaksut todettiin ehdottoman tarpeellisiksi. Eri yhteyksissä esiintyy kuitenkin vielä käsityksiä, että vesihuolto kuluttaisi yhteisiä verovaroja.³²

Vesihuoltolain säätäminen ja voimaantulo vuonna 2001 on ollut merkittävä tekijä vesihuoltolaitostoiminnan kehittämisessä. Se ensimmäistä kertaa selkeästi ”roolitti” vastuut ja velvoitteet kunnan eri osapuolien kesken. Kunnan vastuulle tuli vesihuollon yleinen kehittäminen ja järjestäminen sekä tietyt viranomaistoiminnot, kun taas laitoksen vastuulle jäi palvelun tuottaminen (eli vesihuoltolaitostoiminta) asiakkaille yksityisoikeudelliseen sopimuk-

30 Kallio 2021.

31 Kallio 2021.

32 Katko et al. 2022.

Toiminnan ulkoistus on nykyaikaa

Vesihuolto: Koiviston osuuskunta haluaa, että asiakkaat löytävät tarvitsemansa tiedot verkosta.

Äänekoski
Esa Jokinen

Kun puheeksi otetaan vesihuolto-osuuskunta, tulee monelle vähän oudommalle mieleen maaseutu, talkootyö, talousvaikeudet ja osuuskunnan ikääntyneet puuhamiehet.

Äänekosken ja Laukaan alueella toimivaa Koiviston vesihuolto-osuuskuntaa on vaikea istuttaa tähän stereotyyppiin, vaikka iso osa osuuskunnan noin 500 liittymäasiakkaasta asuukin taajamien ulkopuolella.

– Olemme monessa mielessä edelläkävijöitä vesiosuuskuntien kehittämässä, sanoo Koiviston vesihuolto-osuuskunnan puheenjohtaja **Matti Friman**.

– Olemme ulkoistaneet lähes kaiken toiminnan ja keskittyneet digitalisointiin. Tavoitteena on, että kaikki asiakkaiden tarvitsema tieto löytyisi verkosta. Näin haluamme varmistaa, että mikään tieto ei jää muistin varaan.

Friman muistuttaa, että vesihuolto-osuuskuntien toiminta on lähentynyt perinteisesti liikkeelle talkootyönä.

– Verkoston huolto ja kunnossapito ovat kuitenkin niin vaativia asioita, että niiden tekeminen kannattaa antaa ammattilaisille.

Friman laskee, että kun vesiosuuskuntia perustettiin ensimmäiksi parisenkymmentä vuotta sitten, olivat aktiiviset tekijät parhaassa iässään, 40–60-vuotiaita. – Kun aikaa on sitten kulumat eikä väki ole monessakaan paikassa vaihtunut, ovat voimavarat vähentyneet ja verkostossa on tehty lähinnä vain paikalliset huolto-toimenpiteet.

– Ennaltaehkäisevä huolto on usein laiminlyöty, ja verkosto pumppaamoineen on päässyt rapistumaan. Jos jonnekin on tullut vika, on oltava paikalla juosta paikalle.

Koiviston vesihuolto-osuuskunta on ulkoistanut verkoston ylläpidon, huollon ja vikapäätöstyksen VOK Huoltopalvelut Oy:lle, jonka toimisto on Hirvaskankaalla. – He hoitavat myös taloushallintoamme.

Koiviston vesihuolto-osuuskunta tekee yhteistyötä sekä Äänekosken energian että Laukaan Vesihuollon kanssa.

” Verkoston huolto kannattaa antaa ammattilaisille.

Matti Friman

Koiviston vesihuolto-osuuskunnan puheenjohtaja Matti Friman käy silloin tällöin katsomassa jätvesipumppaamon ohjauskeskuksen tilannetta Vesiosuuskuntien huoltopalveluiden tiloissa.

– Molemmat toimittavat lähes puhdasta vettä ja ottavat vastaan jättevettä, Friman kertoo.

– Laukaasta jätvesi jatkaa Jyväskylän Nenälinnemeen.

Vesiosuuskunta toimii Koiviston, Valkolan, Vahvanliemen ja Haapasuo-Haapalan alueilla, ja verkostoa on yhteensä noin 160 kilometriä. Linja- ja välipumppaamoja on 35 ja kiinteistöpumppaamoja noin 260.

– Aluksi saimme kaiken veden Äänekosken energialta, mutta kun Laukaan puolen mälkisillä alueilla oli paineongelmia, teimme sopimuksen myös Laukaan Vesihuollon kanssa.

– Nyt paineet riittävät hyvin, ja vikatilanteissa pystymme katkaisemaan vedenotun esimerkiksi Äänekoskelta ja ottamaan tarvittavan veden Laukaasta – tai päinvastoin.

Tällä hetkellä Jyväskylän energiyhtiö Alva toimittaa veden Laukaan Vehniän kylään. Koiviston vesihuolto-osuuskunnassa on kuitenkin miehitetty, että verkoston voisi ulottaa Vehniällekin.

Toisaalta on kuulumat sellaisiakin kaavailuja, että Alva voisi ottaa koko Keski-Suomen vesihuollon hoteisiltaan.

Marja-Liisa Suuronen pystyy seuraamaan Vesiosuuskuntien huoltopalveluiden asiakkaiden käyttämän verkoston tilaa reaaliaikaisesti.

Friman ei tällaisille suunnitelmille lämpene.

– Laukaassa on niin hyvät vesivarat, että emme tarvitse Jyväskylän vettä, Friman sanoo.

– Sen sijaan olemme kyllä mieltäneet, että Laukaan pohjoisosan ja Hirvaskankaan alueen vesiosuuskuntia voitaisiin yhdistellä.

– Nämä ovat kuitenkin vasta tulevaisuuden kaavailuja.

Friman kertoo, että vuonna 2003 perustetun vesiosuuskunnan verkoston rakentamiskustannukset olivat taattuina noin 12 000 euroa liittymää kohden.

Nyt uusien liittymien hinta on Koiviston, Vahvanliemen ja Valkolan alueilla 15 500 euroa. Haapasuo-Haapalan alueella, jossa on vain jätvesiliittymä, hinta on 10 000 euroa.

Linjapumppaamon ruuvipumppu on käynyt huollossa.

– Hinnat perustuvat kustannuksiin, jotka sisältävät osuusmaksun ja eri liittymismaksujen lisäksi liittymän rakentamisen korkeintaan 100 metrin päähän olemassa olevasta rungosta.

– Pelkittäin hinta voi tuntua kovalta, mutta kun sen suhteuttaa omakotitalon rakentamiskustannuksiin, niin se on ihan kohtuullinen.

seen perustuen. Isossa kuvassa vesihuoltolaki on antanut mahdollisuuden vesihuoltolaitostoiminnan kehittymiselle nykyiselle tasolle.³³

Vaikka vesihuoltolain tilinpäätös kahdenkymmenen vuoden ajalta on selvästi positiivinen, siinä on myös puutteita ja kehitystarpeita. Niistä on ohjelmaluonnoksessa yhdeksän kohtainen luettelo, jota voidaan pitää hyvänä lähtökohtana vesihuoltolain kehitystyölle. Valmisteluun olisi hyvä varata riittävästi aikaa ja toteuttaa uudistukset tarvittaessa vaiheittain.³⁴

Kuntien tai asiakkaiden pääomistajuuden säilyttäminen vesihuoltolain tarkoittamissa vesihuoltolaitoksissa sekä tukkuvesilaitoksissa on kaikilta osin kannatettava lähtökohta. Nykyisissä kuntaomisteisissa laitoksissa päätäntävalta on lakisääteisesti pidettävä kunnilla. Jos osaomistus päätetään sallia, se itsessään edellyttää käsitteen ”kohtuullinen tuloutus” tarkempaa määrittelyä ja tuloutuksen valvontaa.³⁵

Vesihuoltolaki velvoittaa vesihuoltolaitokset kattamaan kaikki kulunsa kuluttajilta perittävillä maksuilla. Lain mukaan kunnat voivat vesihuollon järjestämistä vastuun vuoksi tulouttaa itselleen kohtuullisen tuoton.³⁶ Laki ei kuitenkaan määrittele tarkemmin tuoton suuruutta eikä laskentaperustetta. Tätä mahdollisuutta ovat erityisesti suuret kaupungit käyttäneet. Tällöin vesihuollon maksut voivat pienentää veroja. Eija Vinnarin ja Salme Näsin mukaan vuosina 1997–2003 Suomen 15 suurimman vesihuoltolaitosten tuloutukset olivat keskimäärin 23 prosenttia niiden liikevaihdosta. Korkein tuloutus, 45 prosenttia, oli Helsingin vesilaitoksella.³⁷

Verojen sijaan vesihuoltopalveluiden kulut katetaan kuluttajamaksuilla. Kuuden suuren vesihuoltolaitoksen tuloutukset kaupungille vaihtelivat 8,9–28,5 prosentissa liikevaihdosta. Samaan aikaan valtiovarainministeriö arvioi nimelliskoron olleen 1,2 prosenttia ja todellisen koron –1,6 prosenttia. Tuotot omistajalle olivat siis huomattavan korkeita. Jos ja kun niillä tuetaan muita toimintoja, on kyseessä piiloverotus. Tämä on ainakin vesihuoltolain hengen vastaista toimintaa. Jos kunta saa tuottoa vesilaitoksesta,

33 Lausunto kansallisen vesihuoltouudistuksen ohjelmaluonnoksesta. HS-Vesi 8.2.2021.

34 Lausunto kansallisen vesihuoltouudistuksen ohjelmaluonnoksesta. HS-Vesi 8.2.2021.

35 Lausunto kansallisen vesihuoltouudistuksen ohjelmaluonnoksesta. HS-Vesi 8.2.2021.

36 Kohtuullinen tuloutus katsottiin tässä tutkimuksessa hyväksyttäväksi tietyin ehdoin. Yksittäisenä kommenttina perusteena kohtuulliselle tuotolle mainittiin ei-toiminta-alueella asuvat ihmiset: ”koska kaupunki ja kaupunkilaiset omistavat vesihuoltolaitoksen, mutta kaikki kaupunkilaiset eivät palvelusta nauti, on perusteltua tulouttaa vesihuoltolaitokselta kaupungille tuloja. Näistä tuloista hyötyvät myös ei-toiminta-alueella asuvat kuntalaiset.”

37 Katko et al. 2022; Vinnari & Näsi 2006.

varojen voidaan olettaa edistävän kuntalaisten hyvinvointia. Tältä kannalta kuntien kohtuullisia tuottoja voidaan pitää paljon paremmin perusteltuna kuin yksityisten voittojen tuloutuksia esimerkiksi veroparatiiseihin. Havaintojen mukaan pienet laitokset eivät välttämättä pysty kattamaan keräämillään maksuilla täysimääräisesti kulujaan. Sinänsä verovarojen käytölle ei ole suoranaisia esteitä, kuten vesihuoltolain 18. pykälä toteaa: ”Vesihuolto voidaan tukea kunnan, valtion ja Euroopan yhteisön varoista.”³⁸

Nykyisin käytössä oleva kohtuullinen tuotto tulisi määritellä nykyistä tarkemmin ja kohtuullisemmalle tasolle. Samaan aikaan joidenkin päättäjien mielestä kunnilla ei ole varaa investoida tarvittaviin saneerauksiin. Kaikin puolin avoin ja läpinäkyvä hallinto tulee tässäkin olla tavoitteena.

Lounaspöytäkeskustelussa (mukana kuusi vesihuoltoalan ammattilaista) kohtuulliseksi tuottoprosentiksi liikevaihdosta arvioitiin 10 %.³⁹

Samalla kun isot kaupungit tulouttavat 10–30 prosenttia liikevaihdostaan, monissa pienissä kunnissa laitosta joudutaan tukemaan kunnan varoista. Suomen suurten kaupunkien vesi- ja viemärlaitokset sekä jotkut vanhojen kaupunkien laitoksista ovat kannattaneet taloudellisesti erittäin hyvin tai hyvin. Laitoksilta omistajakaupungeille menneet kassavirrat ovat myös olleet suuria. Osalla vanhojen kaupunkien laitoksista sekä lähes kaikilla uusien kaupunkien ja suurten maalaiskuntien laitoksilla taloudellinen kannattavuus on ollut heikompaa. Pienten maalaiskuntien laitokset ovat yleensä toimineet tappiolla, ja omistajakunnat ovat tukeneet niiden toimintaa merkittäville taloudellisilla panostuksilla.⁴⁰

Vuonna 1997 kunnallisen kirjanpitu uudistuksen yhteydessä vesihuoltolaitoksille tuli laatia erilliset taseet, mikä edellytti niiden käyttöomaisuuden määrittystä. Yhtenäistä arvostusmenetelmää ei kuitenkaan vaadittu käytettäväksi, joten peruspääomaerät eivät ole keskenään vertailukelpoisia.⁴¹

Kuntien sijoitukselleen vaatima korvaus ilmoitetaan useimmiten prosentteina käyttöomaisuudesta, vaikka yhteismitallisemman kuvan tilanteesta saa, kun suhteuttaa käyttöomaisuuden korkovaatimuksen ja muut säännölliset tuloutukset vesihuoltolaitoksen liikevaihtoon.⁴²

Tarkasteltaessa 15 suurinta suomalaista vesihuoltolaitosta saatiin edellisellä menetelmällä tuloutusten keskiarvoksi noin kahdeksan ja jälkimmäisellä noin 23 prosenttia (lähde vuodelta 2013). Kuntaomistajan tuottovaatimuk-

38 Katko et al. 2022; Vinnari & Näsi 2006.

39 VETO6-koulutus (2021-2022). Katko HT 25.2.2023.

40 Katko 2013 s. 251- 256

41 Katko 2013 s. 251- 256

42 Katko 2013 s. 251- 256

sia voidaan myös kohtuullistaa. Esimerkiksi Vaasassa todettiin 2000-luvun alkupuolella, että kaupungin vesilaitokselle osoittama tuottovaatimus oli suhteettoman suuri verrattuna näkyvissä oleviin saneerauksiin ja uusinvestointeihin. Noin puolen vuoden neuvottelujen tuloksena kaupungin talousjohdon kanssa päästiin sopimukseen, että tuottovaatimusta kohtuullistetaan ja osa siitä ohjataan korvausinvestointeihin.⁴³

Kohtuullista tuottoa mietittäessä pitäisi varmistaa kaksi keskeistä asiaa: järjestelmien tulee pysyä kunnossa saneerausten ja uusinvestointien kautta ja tuoton laskentaperusteet pitää olla määritelty. Tuottovaatimuksia tulee erityisesti miettiä silloin, kun on tehty tai on tulossa suuria investointeja. Järvenpäässä päivitettiin vuonna 2009 vesihuollon kehittämissuunnitelmaa ja laadittiin kaupungin palveluverkkosuunnitelma. Tuolloin jatkettiin Järvenpään Veden talouteen liittyvää kehittämistä, tehtiin taksatarkastelu ja saatiin siihen liittyvänä päätökset tulevien vuosien investointitasosta. Suunnitelma huomioi uudet kaava-alueet, korvausinvestoinnit sekä kaava-alueiden ulkopuolisten alueiden liittämisen vesihuoltoverkkoon. Vesilaitoksen johtokunnan erityistavoitteena oli vähentää putkistojen korjausvelkaa. Näistä toimenpiteistä Kuntatekniikan yhdistys palkitsi Järvenpään Veden kesäkuussa 2010.⁴⁴

Suomen kuntataloutta vaivaavat alijäämäisyys ja velkaisuus. Etsiessään pikaista lievitystä talousongelmiin kuntien päättäjät saattavat turvautua ratkaisuihin, jotka pitkällä aikavälillä voivat koitua kuntalaisten – vesihuoltolaitosten perimmäisten omistajien - tappioksi. Viime vuosina ovat yleistyneet myös kunnan sisäiset omistusjärjestelyt erityisesti vesi- ja energialiiketoiminnoissa.⁴⁵

Vinnarin ja Näsin mukaan julkisen sektorin laskentajärjestelmänä ylistetty liikekirjanpito puolestaan tarjoaa mahdollisuuksia ”luoviin” ratkaisuihin, joilla paremminkin harhautetaan laskentatointia vähemmän ymmärättäviä luottamushenkilöitä ja kuntalaisia kuin esitetään avointa ja läpinäkyvää tietoa tehdyistä ratkaisuista. Infrastruktuuriomaisuuden arvonkorotukset ja käyvät arvot, käyttöomaisuuden arvot ja sen korko sekä kirjanpidolliset myyntioperaatiot satunnaisine myyntivoittoineen ja taselainoineen edustavat kuntien liiketoiminnoissa tätä ”luovan laskennan” aluetta. Sittenmin

43 Katko 2013 s. 251- 256

44 Katko 2013 s. 251- 256

45 Katko 2013 s. 251- 256

voimaan tullut vaatimus kuntien konsernitilinpäätösten laadinnasta oli suunnattu viimeksimainitun porsaanreiän tukkimiseen.⁴⁶

Tarpeeseen parantaa vesihuollon ja siihen liittyvän päätöksenteon läpinäkyvyyttä on toki reagoitu. Vesihuoltolain tarkistamistyötä varten maa- ja metsätalousministeriö teetti selvityksen vesihuoltolain omistusjärjestelyistä ja läpinäkyvyyden varmistamisesta vuonna 2009. Selvityksessä oli useita ehdotuksia, joista mainittakoon seuraavat:⁴⁷

(i) kunnan taseyksikköinä toimivat vesihuoltolaitokset tulisi muuttaa liikelaitoksiksi tai yhtiöiksi ja kaikkien vesihuoltolaitosten tilipäätöstiedot tulee olla julkisesti saatavilla

(ii) liikelaitosten kirjanpitoa ja verotusta tulisi yhtenäistää osakeyhtiöiden kanssa, jolloin tuottoa peruspääomalle voisi maksaa vasta verotetusta tuloksesta

(iii) vesihuoltolaitoksen omistajalle maksaman pääoman tuoton tulisi vastata markkinaehtoisien lainan korkotasoa

(iv) monialayhtiöissä tulisi vesihuoltoliiketoiminta kirjanpidollisesti eriyttää

(v) jos vesihuolto-omaisuuden siirtoja tehdään saman omistaja - kunnan sisäisesti, tulisi käyttää vain kirjanpitoarvoja

(vi) kunnan alueella toimiva vesihuoltolaitos veloitettaisiin ottamaan vastaan vesiosuuskunnan toiminnan ja omaisuuden osuus - kunnan sitä halutessa tai vesihuollon toteuttamisvastuu säädettäisiin kunnalle.

Ehdotuksista tosin todetaan, että ratkaisut eivät olisi helppoja. Viranomaisien tulisi huolehtia siitä, että omistusjärjestelyjä ei tehtäisi tase- ja verokeinottelun vuoksi.⁴⁸

Suomen ympäristökeskus SYKE selvitti vesihuollon kustannuskattavuutta vuosilta 2011–18. Vesihuoltolaitosten kustannukset olivat kasvaneet enemmän kuin tulot. Tämä saattoi johtua siitä, että verkostoja oli saneerattu. Vesimaksujen nostolle voisi monesti olla perusteltu tarve. Vesilaitosten koko vaihtelee suuresti. Kustannukset eri kokoisissa laitoksissa ovat kuitenkin samaa luokkaa, eli suuruuden ekonomia ei siis näytä niissä pätevän.⁴⁹

46 Katko 2013 s. 251- 256

47 Katko 2013 s. 251- 256

48 Katko 2013 s. 251- 256

49 <https://www.vvy.fi/ajankohtaista/uutiset/syke-on-selvittany-vesihuollon-kustannuskattavuutta/>, 16.4.2021.

Regulaattori

Yksi keskeinen kysymys liittyy vesihuoltolaitosten taloudelliseen sääntelyyn ja sen valvontaan. Vuonna 2010 VVY:n jäsenlaitoksille tehdyssä kyselyssä (n=168) vastanneista 52 prosenttia katsoi, etteierillistä valvontaorganisaatiota (regulaattoria) tarvita ja 67 prosenttia piti tunnuslukujärjestelmää riittävänä. Osa katsoi, että tunnuslukujärjestelmä ja joustava valvonta yhdessä olisivat paras ratkaisu. Edelleen kohtuullisen tuoton käsitettä pitäisi täsmentää (91 %), laskentatavasta pitäisi säätää tarkemmin (88 %), talouden eriyttämisen pitäisi olla nykyistä voimakkaammin säädetty (80 %) ja eriyttämisen pitäisi koskea selvemmin kaiken muotoisia vesihuoltolaitoksia (81 %).⁵¹

Vesihuoltolain tarkistamistyöryhmän loppuraportissa kesäkuulta 2010 todetaan talouden valvonnasta seuraavaa: ”Työryhmä ei ehdota tässä vaiheessa viranomaisen perustamista valvomaan vesihuoltolaitosten taloutta. Työryhmä ehdottaa kuitenkin erikseen selvitettäväksi vaihtoehtoa, jossa vesihuollon maksujen kohtuullisuuden sekä vesihuoltolaitosten tehokkuuden, palvelun laadun ja kannattavuuden valvonta annettaisiin Energiamarkkinaviraston tehtäväksi.” Edellä mainitussa selvityksessä todettiin, että siinä mukana olleilla pilottilaitoksilla nykyiset tuottotasot jäivät alle sähköverkon haltijoille sallitun kohtuullisen tuoton tason.⁵²

Vaikka pilottilaitokset edustavat vain pientä osaa vesihuoltolaitoksista, viittaa tulos siihen, että sähköverkkoyhtiöille käytettävä kohtuullisen tuoton taso on korkeampi kuin vesihuoltolaitosten nykyiset tuloutustasot. Tuloksen tulkinnassa tulee kuitenkin muistaa se, että tuoton laskennassa keskeistä osaa merkitsevä omaisuuden nykykäyttöarvon määrittely riippuu pitkälti käytettävistä laskentaoletuksista, joiden valinta ei ole yksiselitteistä. Etenkin vesihuoltoverkostojen pitoaikojen ja yksikköhintojen määrittely edellyttää erillisen selvitystyön laadintaa. Nyt tehdyssä selvitystyössä yksikköhintojen määrittely tehtiin pilottilaitosten itsensä toimesta, mikä lisäksi suhteellistaa tulosten tulkintaa.⁵³

Regulaatiokysymys on järkevää ratkaista [...] omana asianaan. Tavoitteeksi tulisi asettaa ”suomalainen malli”, joka lähtee suomalaisen vesihuoltolaitostoiminnan ominaispiirteistä. Tulisi mm. selvittää, voiko täsmällisillä määräyksillä ja toiminnan nykyistä tehokkaammalla valvonnalla välttää varsinaisen regulaatioelimen perustaminen. Tällöin maksut voitaisiin edelleen päättää nykymallin mukaisesti omistajan päättävässä elimessä. Malliin olisi kuitenkin hyvä luoda järjestelmä, jonka kautta vesihuoltopalvelun maksu-

51 Katko 2013 s. 251- 256

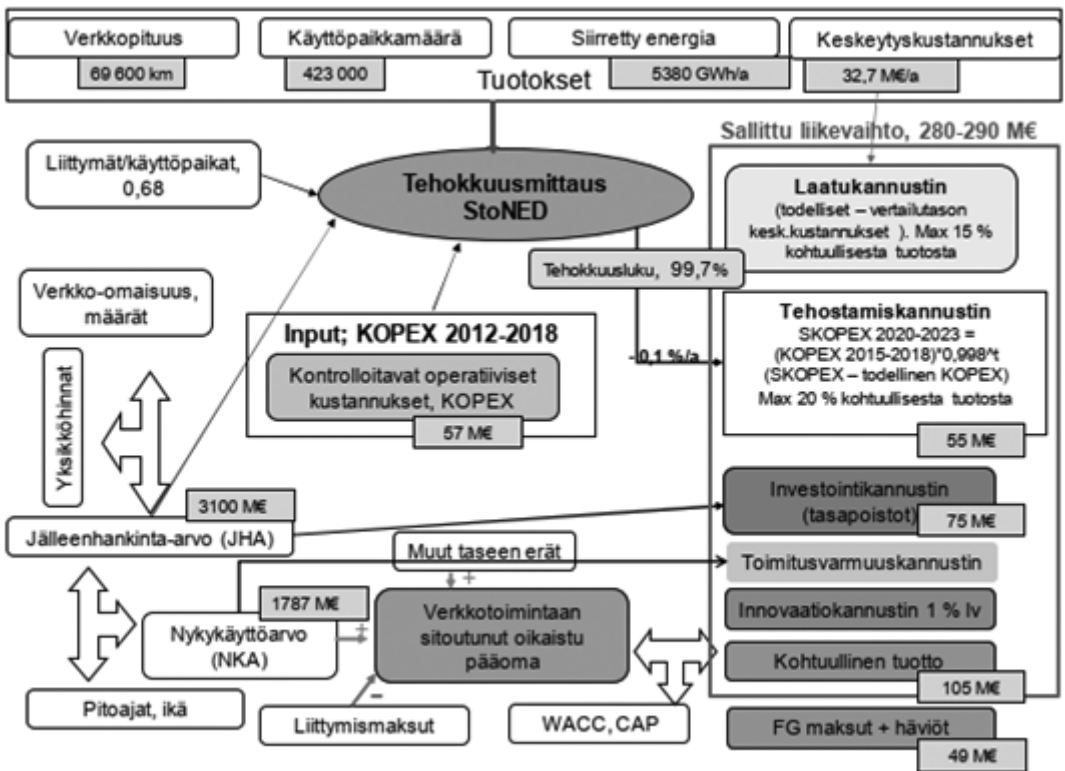
52 Katko 2013 s. 251- 256

53 Katko 2013 s. 251- 256

jen ja lainvastaisen toiminnan virheisiin tai -puutteisiin voitaisiin tavalla tai toisella päästä käsiksi ”pakkokeinoin”.⁵⁴

Sähköverkkojen tuottoa valvotaan

Vesihuollon regulaatiota mietittäessä nousee keskusteluun useasti myös Suomessa käytössä oleva sähköverkkojen taloudellinen valvonta. Suoraan sähköverkkopuoli ei ole verrattavissa vesihuoltopuoleen. Voidaan kuitenkin todeta, että sähköpuolella on saatu mitä on tilattu eli sallittu 6% tuotto, jonka laskentakaava ei ole yksiselitteinen, vaan mukana on mm. laskentaan vaikuttavia kannusteita. Yhtenä kannustimena on verkkojen rakentaminen ja saneeraaminen (esim. ilmajohtojen muuttaminen maajohdoiksi).

Kuva. Sähköpuolen laskentamalli ei ole yksinkertainen. (Partanen et al. 2020)

54 Lausunto kansallisen vesihuoltouudistuksen ohjelmaluonnoksesta. HS-Vesi 8.2.2021.

Verkkoyhtiöiden liiketoiminnan valvonnan perustana ovat sähkömarkkina-
laki ja laki sähkö- ja kaasumarkkinoiden valvonnasta. Valvonnan käytän-
nön toteutus tapahtuu Energiaviraston toimesta. Energiaviraston keskeisin
työkalu valvonnassa on nk. regulaatiomalli /EV 2015/, jonka avulla käytän-
nössä määritetään kullekin verkkoyhtiölle vuosittain sallittava maksimaali-
nen liikevaihto.⁵⁵ Energiavirasto, joka on Euroopan Unionin alainen orga-
nisaatio, valvoo energiansiirtoyhtiöiden toimintaa. Regulaatiomalli toimii
Energiaviraston apuvälineenä valvontamallin toteutuksen valvonnassa.
Valvonnan pohjana on sitoutunut pääoma ja sille asetettava kohtuullinen
tuotto, joka asettaa verkkotoiminnan ylärajan oikaistulle tulokselle. Tämä
tarkoittaa käytännössä, että kohtuullisesta tuotosta vähennettävä toteutu-
nut oikaistu tulos määrää yli- tai alijäämän, joka voidaan kompensoida val-
vontavuosittain.⁵⁶

Energiavirasto valvoo verkkoyhtiöiden hinnoittelua kokonaisuutena neljän
vuoden jaksoissa. Virasto on vahvistanut etukäteen kahdeksaksi vuodeksi
sähkö- ja maakaasuverkkoyhtiöille menetelmät, joiden perusteella valvon-
taa suoritetaan. Valvonta perustuu sähkö- ja maakaasumarkkinainsääd-
äntöön sekä Energiaviraston näiden perusteella vahvistamiin kohtuullisen
hinnoittelun valvontamenetelmiin sekä oikeuskäytäntöön.⁵⁷ Seuraava val-
vontajakso on jo kuudes valvontajakso 1.1.2024-31.12.2027.⁵⁸

Energiavirasto tutki vuosien 2016–2019 hinnoittelun kohtuullisuuden
vuonna 2020. Tällöin virasto antoi jokaiselle sähköverkkoyhtiölle valvon-
tapäätöksen, jossa mahdollisesti peritty ylihintaa veloitettiin palauttamaan
asiakkaille seuraavan nelivuotiskauden aikana siirtomaksuissa. Energi-
aviraston vahvistamat valvontamenetelmät ovat verkkotoimintakohtaisia
(Sähkön suurjännitteinen jakeluverkkotoiminta, Sähkön jakeluverkkotoi-
minta, Sähkön kantaverkkotoiminta, Maakaasun jakeluverkkotoiminta ja
Maakaasun siirtoverkkotoiminta).⁵⁹

Alan nopea ja suuri investointimäärä on kasvattanut nopeasti valvontamal-
lissa käytettäviä verkko-omaisuuden jälleenhankinta-arvoja (JHA) ja nyky-
käyttöarvoja (NKA). Tämä puolestaan on nostanut merkittävästi valvonta-
mallin verkkoyhtiöille sallimaa liikevaihtoa, joka on näkynyt siirtohintojen
korotuksina viime vuosina. Osaltaan siirtohintojen kehitykseen on vai-
kuttanut vuoden 2016 alusta voimaantullut nykyinen valvontamalli, jossa
verkkoliiketoimintaan sitoutuneelle pääomalle sallitun kohtuullisen tuoton
taso (WACC-prosentti) nousi verrattuna aiempiin vuosiin. Tuottotason

55 Partanen et al. 2020.

56 Hoikka 2022.

57 <https://energiavirasto.fi/hinnoittelun-valvonta>.

58 Hoikka 2022.

59 <https://energiavirasto.fi/hinnoittelun-valvonta>.

noston tavoitteena oli edesauttaa näköpiirissä olleiden erittäin mittavien pakollisten investointien rahoituksen järjestymistä, joka onkin onnistunut hyvin. Vuosien 2016-2021 aikana WACC-prosentti on laskenut tasolta 7,43 % tasolle 5,33 % (2021). Lasku jatkuu edelleen valvontamallissa käytettävän riskittömän korkotason alenemisen myötä ja laskee siirtohintojen korotus-tarpeita ja -mahdollisuuksia.⁶⁰

60 Partanen et al. 2020.

3. Kokemuksia muualta

Taulukko: Vesihuollon järjestämismallit ja regulointi Euroopassa. Koonnut Silfverberg 2020 EurEaun 2019 laatiman selvityksen mukaan. (Silfverberg 2020.)

Maa	Vesihuollon järjestämismallit	Regulaattori	Kommentteja
			<p>Malli 1: Julkissektorin (kunta, aluehallinto tai valtio) suoraan tuottama vesihuolto</p> <p>Malli 2: Julkissektorin omistamien yhtiöiden kautta tuotettu vesihuolto</p> <p>Malli 3: Operoinnin tai sen osan ulkoistaminen yksityissektorille</p> <p>Malli 4: Yksityistetyt vesihuoltopalvelut; sekä operointi että omistus on yksityistetty</p>
Alankomaat	<p>Talousvesi:</p> <p>Malli 2</p> <p>Viemärointi:</p> <p>Malli 1 (kunnat)</p> <p>Jätevesien käsittely: Malli 1 (alueelliset vesihallinnot)</p>	Ei regulaattoria	<ul style="list-style-type: none"> • Vesihuoltopalveluita tuottaa 9 alueellista vesilaitosta ja 21 alueellista vesihallintoa (jätevesien puhdistus), minkä lisäksi kunnat vastaavat viemäroinnistä • Vesilaitokset esittävät tariffit ja ao. omistajakunnat hyväksyvät ne. Vastuuministeriö voi puuttua asiaan, jos tarve vaatii (ei ole ollut tarvetta) • Viemärointi ja jätevesien puhdistus rahoitetaan verotuksen kautta
Belgia	<p>Malli 2</p> <p>Malli 3</p>	Regulaattori	<ul style="list-style-type: none"> • Brysselissä jätevesien käsittely on toteutettu mallin 3 mukaisesti, muutoin palveluiden tuottamisesta vastaavat aluehallintojen (Flander, Wallonia ja Bryssel) omistamat vesiyhtiöt • Flanderissa tariffit määritellään regulaattorin kanssa, Walloniassa tariffit määräytyvät standardoidun laskentajärjestelmän kautta; vesiasioiden komitea (Comité de controle de l'eau) antaa niistä lausuntonsa

Bulgaria	Malli 1 Malli 2 Malli 3	Regulaattori	<ul style="list-style-type: none"> Vesihuoltopalveluita tuottaa 64 vh-laitosta: 15 valtion omistamaa, 24 kuntien omistamaa, 15 näiden yhdistelmä, 8 yksityistä operaattoria, 2 PPP-järjestelyä kunnan kanssa Vesi- ja energiaregulaattori valvoo sekä vesihuollon laatua (15 laatumittaria) että tariffeja
Englanti ja Wales	Malli 4	Regulaattori	<ul style="list-style-type: none"> Vesihuolto on yksityistetty, Walesissa lähtökohtana ei voittoa -periaate (non-profit basis) Regulointi on ennen kaikkea taloudellista regulointia, mutta sisältää myös laadullisen tarkastelun ja kuluttajien osallistamisen
Espanja	Malli 1 Malli 2 Malli 3	Ei regulaattoria	<ul style="list-style-type: none"> Vesilaitokset ovat joko osa teknistä tointa (10 % kuluttajista), kunnan omistamia yhtiöitä (56 %, ml. PPP-järjestelyt) tai yksityisiä operointiyhtiöitä (34 %) Viemäröinnin operointi on sekä yrityksille ulkoistettua (43 %) että julkissektorin omistamien yhtiöiden kautta toteutettua (56 %) Tariffien hyväksymisestä vastaavat pääosin kunnat (tai kuntayhtymät) ja muutoksista hintakomiteat, osalla alueista aluehallinnot

Maa	Vesihuollon järjestämismallit	Regulaattori	Kommentteja
Irlanti	Malli 2	Regulaattori	<ul style="list-style-type: none"> Vesihuollosta vastaa Irish Water, kansallinen vesiyhtiö Reguloinnista vastaa CRU, jota ohjaavat Water Forum ja Water Advisory Body. Läpinäkyvyyttä korostetaan CRU:n toiminnassa Vesimaksut poistettiin 2017, nykyisin kustannukset katetaan verotuksen kautta CRU:n valvonnan alla

Italia	Malli 1 Malli 2 Malli 3	Regulaattori	<ul style="list-style-type: none"> • Noin 50 % väestöstä saa vhpalvelut julkisesti omistettujen yhtiöiden kautta (malli 2), noin 40 % PPP-mallisten yhtiöiden kautta. Loput 10 % hoidetaan kuntien suorana tuotantona • Reguloinnista vastaavat paikalliset regulaattorit (EGA) yhteistyössä kansallisen regulaattorin (ARERA) kanssa; fokus on tariffien reguloinnissa
Itävalta	Malli 1 Malli 2	Ei regulaattoria	<ul style="list-style-type: none"> • Vesilaitokset ovat joko mallin 1 tai 2 mukaisia. • Viemärintipalvelut ovat pääosin suoraan kuntien tuottamia (malli 1) muutamaa kaupunkia lukuun ottamatta (malli 2) • Paikallishallinnot hyväksyvät tariffit, minkä lisäksi investoinneille myönnetään valtion avustuksia
Kreikka	Malli 1 Malli 2	Ei regulaattoria	<ul style="list-style-type: none"> • Suurin osa laitoksista kuntien omistamia yhtiöitä. Ateenan ja Thessalonikin laitokset ovat valtion asettamia yhtiöitä. Alle 10.000 asukkaan kaupungeissa palvelut tuottaa yleensä suoraan teknisen toimen alla oleva vesilaitos • Kunnat hyväksyvät tariffit, Ateenassa ja Thessalonikissa talousministeriö
Kroatia	Malli 1 Malli 3 (vain Zagreb)	Regulaattori	<ul style="list-style-type: none"> • Reguloinnista vastaa Water Services Council VVU, regulointi kohdistuu tariffeihin
Kypros	Malli 1	Ei regulaattoria	<ul style="list-style-type: none"> • Palveluiden tuottamisesta vastaavat vesi- ja jätevesihallinnot (Boards) tai paikallishallinnot • Ao. hallinnot esittävät tariffit, jotka hyväksytään Kyproksen ministerineuvoston, sisäministeriön tai aluehallinnon toimesta

Luxemburg	Malli 1	Ei regulaattoria	· Kunnat esittävät tariffit, jotka hyväksytään vastuuministeriössä (Kestävän kehityksen ja infrastruktuurin ministeriö)
Malta	Malli 2	Ei regulaattoria	<ul style="list-style-type: none"> • Vesihuollosta vastaa kansallinen yhtiö (Water Services Corporation) • Tariffit ovat progressiivisia veden kulutuksen hillitsemiseksi
Norja	Malli 1	Ei regulaattoria	<ul style="list-style-type: none"> • Laissa on määritelty, että laitosten tulee olla kuntien omistamia • Ympäristövirasto määrittelee tariffien laskennan mallin, kunnat hyväksyvät tariffit

Maa	Vesihuollon järjestämismallit	Regulaattori	Kommentteja
Portugali	Malli 1 Malli 2 Malli 3	Regulaattori	<ul style="list-style-type: none"> • Malli 1 on yleisin, perustuen joko kunnan, kuntaliittymien tai valtion omistaman (Lissabon) vesiyhtiön tuottamaan palveluun • Mallia 2 sovelletaan sekä kuntakohtaisten että alueellisten vesiyhtiöiden kautta • Joissain keskikokoisissa kunnissa sovelletaan myös palvelun ulkoistamista • Regulaattori ERSAR valvoo/ tukee sekä palvelun laatua että tariffien määrittelyä
Puola	Malli 1 Malli 2 Malli 3	Regulaattori	<ul style="list-style-type: none"> • Kunnan omistama yhtiö (malli 2) on yleisin vesihuollon järjestämismalli • Jossain määrin on myös ulkoistettu operointia • Tariffit hyväksytään kansallisen regulaattorin toimesta

Ranska	Malli 1 Malli 3	Ei regulaattoria	<ul style="list-style-type: none"> • Suuri osa laitoksista on ylikunnallisia johtuen kuntien keskimäärin pienestä koosta • Operointi on ulkoistettu noin 75 % vesilaitoksista ja noin 50 % viemärlaitoksista • Kunnat vastaavat tariffien asettamisesta, varsinaista kansallista regulaattoria ei ole • Ministeriöt asettavat laatukriteerit ja määrittelevät tariffien osalta kiinteän ja vaihtelevan osion suhteen
Romania	Malli 1 Malli 2 Malli 3	Regulaattori	<ul style="list-style-type: none"> • Yleisin toimintamalli on alueellinen paikallishallintojen omistama vesiyhtiö • Bukarestissa ja Ploiestissä on operointi ulkoistettu kansainvälisen tarjouskilpailun kautta valituille yhtiöille • Romaniassa on lisäksi yli 1.000 pientä kuntien vastuulla oleva laitosta, jotka kattavat noin 15 % kuluttajista • Regulaattori (ARNSC) määrittelee tariffien laskentametodin, kunnat hyväksyvät tariffit. Bukarestissa ja Ploiestissa operointisopimuksissa on määritelty ao. periaatteet
Ruotsi	Malli 1 Malli 2	Ei regulaattoria	<ul style="list-style-type: none"> • Vesihuoltopalvelut tuotetaan joko kunnan tai kunnan/kuntien omistaman yhtiön toimesta • Lainsäädännössä on määritelty periaatteet tariffien määrittelylle, kunnanhallitus hyväksyy ne
Saksa	Malli 1 Malli 2 Malli 3	Ei regulaattoria	<ul style="list-style-type: none"> • Yleisin toimintamalli on kunnan omistama yhtiö (64 % vhlaitoksista) • Ulkoistetun operoinnin kautta tuotetaan noin 35 % palvelusta; ulkoistus voi koskea koko operointia tai sen osaa • Suoraan kuntahallinnon tuottama palvelu on yleistä viemäroinnissä, mutta vesilaitoksista vain alle 50 soveltaa mallia 1

Maa	Vesihuollon järjestämismallit	Regulaattori	Kommentteja
Serbia	Malli 1 Malli 2	Ei regulaattoria	<ul style="list-style-type: none"> • Laissa on määritelty, että vesihuoltopalvelun tuottajan on oltava joko kunta tai kunnan omistama yhtiö • Asetuksella on määritelty tariffien laskennan periaatteet, paikallishallinto määrittää tariffit
Skotlanti ja Pohjois-Irlanti	Malli 2	Regulaattori	<ul style="list-style-type: none"> • Sekä Skotlannissa että Pohjois-Irlannissa toimii yksi alueellinen, ao. itsehallinnon omistama vesiyhtiö • Molemmilla alueilla on myös valvovat ja tariffien tasoa määrittelevät regulaattorit
Slovakia	Malli 2 Malli 3	Regulaattori	<ul style="list-style-type: none"> • Suurin osa vesilaitoksista (85 %) on kuntien omistamia yhtiöitä, 15 % hoidetaan ulkoistamalla vesihuolto yksityisille palvelutuottajille • Kansallinen reguloitintoimisto hyväksyy tariffit
Slovenia	Malli 1 Malli 2 Malli 3	Ei regulaattoria	<ul style="list-style-type: none"> • Yleisin toimintamalli on kuntien omistama vesiyhtiö, mutta myös mallia 2 ja 3 käytetään • Kunnat hyväksyvät tariffit laitoksen esityksen pohjalta, tariffien määrittelyä ohjataan asetuksella
Suomi	Malli 1 Malli 2	Ei regulaattoria	<ul style="list-style-type: none"> • Kuntien omistamat yhtiöt, liikelaitokset ja kunnan osana toimivat yksiköt kattavat noin 30 % laitoksien lukumäärästä. • Yleensä kunta päättää vesihuoltomaksujen suuruudesta

Sveitsi	Malli 1 Malli 2		<ul style="list-style-type: none"> • Suurin osa vesihuoltopalvelusta järjestetään kunnan tai kunnan omistaman yhtiön toimesta • Myös mallit 3 ja 4 ovat mahdollisia; osuuskunnat ovat melko yleinen toimintamalli • Kunnat hyväksyvät tariffit, jotka raportoidaan kansalliselle hintaregulaattorille, joka voi antaa tariffeista suosituksia • Ei regulaattoria
Tanska	Malli 2	Regulaattori	<ul style="list-style-type: none"> • Laitokset ovat kuntien omistamia yhtiöitä (noin 140 vesilaitosta ja 110 viemärlaitosta) • Kunnanhallitus hyväksyy tariffit • Kansallinen regulaattori määrittelee tariffien laskentatavan ja organisoii laitosten välisen taloudellisen vertaisarvioinnin (benchmarking)
Tsekin tasavalta	Malli 1 Malli 2 Malli 3 Malli 4	Ei regulaattoria	<ul style="list-style-type: none"> • Yleisin malli on operoinnin ulkoistaminen (59 %) • Julkisesti omistetut yhtiöt vastaavat noin 25 % palveluista, yksityiset yritysten noin 9 % ja suoraan kunnan alla on 7 % vesihuollosta • Tariffien laskennan periaatteet on määritelty lainsäädännössä, kunnat/kuntayhtymät hyväksyvät tariffit • Tariffit voivat sisältää sektorien välistä subventiota
Unkari	Malli 2	Regulaattori	<ul style="list-style-type: none"> • Vesihuollosta vastaavat kuntien tai valtion omistamat yhtiöt (5 laajaa alueellista yhtiötä)

Maa	Vesihuollon järjestämismallit	Regulaattori	Kommentteja
			<ul style="list-style-type: none"> Tariffit määritellään kansallisella tasolla. Regulaattori (MEKH) ehdottaa tariffit, vastuuministeriö hyväksyy ne asetuksella
Viro	Malli 2 Malli 4	Regulaattori	<ul style="list-style-type: none"> Suurin osa vesihuoltopalvelusta järjestetään kuntien omistamien yhtiöiden toimesta, Tallinnassa toimii yksityinen pörssi-yhtiö Tallinna Vesi Lainsäädännöllä on määritelty tariffien asettamista koskevat periaatteet, kunta tai regulaattori (kilpailuvirasto) hyväksyy ne; kilpailuvirasto kun kyse on yli 2.000 asukkaan vesihuollosta

Sifverberg jakaa vesihuollon järjestämisen seuraaviin päälinjoihin:

Vesihuollon järjestämismallit⁶¹

Lähes kaikissa Euroopan maissa järjestämismallit on kunnalla/aluehallinnolla. Poikkeuksina ovat Irlanti, jossa järjestämismallit on valtiolla sekä Englanti ja Wales, joissa vesihuolto on yksityistetty siten, että järjestämismallitkin on vesihuollosta vastaavilla yhtiöillä. Skotlannissa ja Pohjois-Irlannissa järjestämismallit on puolestaan ao. itsehallinnoilla. Osassa maita on lisäksi alueita, joissa järjestämismallit on valtiolla, vaikka pääasiallinen vastuu onkin kunnilla/alueilla.

Vesihuoltopalveluiden tuottamisen mallit⁶²

Suurimmassa osassa Euroopan maita vesihuoltopalveluita toteutetaan alueesta ja kaupungista riippuen usealla tavalla: suoraan kunta/aluehallinnon alla olevien laitosten ja kuntien omistamien vesiyhtiöiden toimesta,

61 Silfverberg 2020.

62 Silfverberg 2020.

minkä lisäksi useassa maassa on lisäksi laitoksia, joissa operointi on kilpailutettu yksityisten vesiyhtiöiden toteuttamiksi.

- Yleisin talousveden tuotannon malli on kuntien tai aluehallintojen omistamien vesiyhtiöiden toimesta toteutettu vesihuolto (malli 2); Tanskassa, Hollannissa, Irlannissa, Pohjois-Irlannissa, Skotlannissa, Maltalla ja Unkarissa se on ainoa puhtaan veden tuottamismalli ja melkein kaikissa muissa maissa pääasiallinen malli.
- Luxemburgissa, Kroatiaassa (lukuun ottamatta pääkaupunki Zagreb), Kyproksella ja Norjassa palvelut tuottaa suoraan kunta/aluehallinnon alainen vesilaitos (malli 1). Suurimmassa osassa muita maita tätä toimintamallia käytetään rinnan muiden mallien kanssa. Trendinä on kuitenkin siirtyminen suorasta kuntahallintojen tuottamasta palvelusta kuntaomisteisiin vesiyhtiöihin.
- Operoinnin ulkoistaminen (malli 3) on pääasiallinen toimintamalli Ranskassa (puhtaan veden tuotannosta 75 % ja viemäroinnistä noin 50 %), Tsekin tasavallassa (59 %), minkä lisäksi se on merkittävä toimintamalli Saksassa (35 %), Italiassa (40 %) ja Espanjassa (34 %). Osassa maita suurten kaupunkien vesihuollon operointia on ulkoistettu yksityisille operaattoreille (mm. Bryssel, Zagreb, Bukarest).
- Vesihuoltopalvelut on täysin yksityistetty vain Englannissa ja Walesissa. Sen lisäksi Tallinnan vesihuolto on yksityistetty, samoin noin 9 % Tsekin tasavallan vesihuoltopalveluista.

Vesilaitosten osalta rahoitus perustuu lähes kaikissa maissa asiakkailta perittäviin maksuihin, jotka on määritelty tariffeilla. Irlannissa vesimaksut poistettiin 2017 ja siirryttiin kustannusten kattamiseen verotuksen kautta kansallisen regulaattorin (CRU) valvonnan alla.

Viemärointi ja jätevesien käsittely poikkeaa jossain määrin edellä kuvatussa, kuntien/aluehallintojen sekä valtion tuottamisroolin ollessa suurempi. Esimerkiksi Alankomaissa viemärointi on kuntien vastuulla ja jätevesien käsittely alueellisten vesiviranomaisten vastuulla, kun taas puhtaan veden tuotannosta vastaavat kuntien omistamat vesiyhtiöt. Viemärointi ja jätevesien käsittely rahoitetaan lisäksi Hollannissa verotuksen kautta.

Regulaattori Suomeen vai ei?

Silfverberg pohtii regulaattorin tarpeellisuutta Suomessa seuraavasti:

- ”Vesihuolto-, terveys/terveydensuojelu- ja ympäristölainsäädännöllä sekä erilaisilla talousvetä- ja jätevetä koskevilla laatuksiteereillä asetetaan jo nyt tiukat vaatimukset operoinnille. Viranomaisvalvonta, ml. laitoksilta edellytettävä raportointi kattaa siten jo merkittävän osan laadullisesta reguloinnista ja sitä edellytetään riippumatta siitä, toimiiko Suomessa myös erillinen vesihuollon regulaattori.
- Taloudellisen reguloinnin osalta kuntien omistajaohjaus on jo olemassa oleva mekanismi, jonka ongelmana on kuitenkin kuntapäätäjien puutteellinen osaaminen vesihuoltoasioissa ja pyrkimys joko tulouttaa kohtuuttomasti vesihuollon maksuja muuhun toimintaan (osa suurista kunnista), tai pyrkimys pitää tariffit niin alhaisina, että vesihuollon pitkän ajan kestävyys vaarantuu.
- Jos tavoitteena on ennen kaikkea parantaa toiminnan laatua ja tehokkuutta sekä läpinäkyvyyttä, voisi yksi ratkaisu olla kansallisen vertaisarvioinnin voimakas kehittäminen. Lähtökohtia kehitystyölle tarjoavat Suomen ympäristökeskuksen ylläpitämä VEETI-järjestelmä sekä etenkin Vesilaitosyhdistyksen (VVY) ylläpitämä VENLA-tunnuslukujärjestelmä. Kehittämällä vertaisarviointia näiden pohjalta kattavaksi ja pakolliseksi järjestelmäksi, voisi moni regulaation tavoite jo toteutua. Pakollinen vertaisarviointi voisi koskea laitoksia, joiden tuotto on yli 200 000 m³ vuodessa. Viranomaisten roolina olisi seurata vertaisarvioinnin tuloksia ja tehdä johtopäätöksiä tarvittavista kehittämistoimista ja tukea niiden käynnistämistä.
- Kustannusten kohtuullisuutta ja läpinäkyvyyttä voitaisiin lisätä myös laatimalla vesihuoltomaksujen laskennasta yksityiskohtaiset laskentaohjeet.
- Mikäli laatu- ja hintaregulaatiota halutaan vahvistaa vielä tästäkin, ratkaisussa voidaan hyödyntää erityisesti Tanskan järjestelmää ja siitä saatuja kokemuksia. Erillisen regulaattorin perustaminen edellyttää kuitenkin vahvaa resursointia; jos malli olisi jonkin verran Tanskan sovellusta kevyempi, tarvittaisiin silti vähintään 10 hengen henkilöstö ja noin 1,5 miljoonan euron vuosibudjetti) ja myös merkittävämpää lainsäädännöllistä reformia.”⁶³

63 Silfverberg 2020.

4. Reguloinnin tarve ja haasteet (kyselyn tulokset)

Tulokset 2022

Vuonna 2022 toteutetussa VEPATUKI2-klusterin kyselyssä vesihuoltolaitoksille kysyttiin toimialan yleiset haasteet johtamisen ja kehittämisen kannalta sekä oman vesihuoltolaitoksen näkökulmasta. Suurimpana alan yleisenä haasteena (19 kpl) nähtiin ammattitaitoisen henkilökunnan löytäminen ja alalle saaminen. Toiseksi suurin haaste oli saneeraustarve ja siihen tarvittavat varat (10 kpl). Kolmas haaste olivat resurssit tai resurssien puute, niin talouteen liittyvinä kuin henkilöresurssitkin (8 kpl). Muina haasteina koettiin kohtuullinen tuottovaatimus ja taksoitus, yleinen alan kehittäminen kuten jumiutumisen vanhaan toimintatapaan, mikään ei pakota uudistumaan sekä lupa-asiat.

Ratkaisuja haasteisiin haettiin muun muassa alan arvostuksen noston kautta: *”Arvostuksen kautta palkkatasot nousuun ja spesifisen koulutuksen myötä ala mielenkiintoiseksi myös nuorille. Poliitikka riittävän etäälle päätöksenteosta: päätöksenteko vähintäänkin liiketoimintaosaamisen pohjalta.”* Yksittäisinä ratkaisuinä esitettiin myös veden hinnan nostoa riittävälle tasolle sekä yhteistyö alan sisällä. Vesihuoltolain regulaatio ja selventäminen, ohjauksen ja valvonnan parantaminen sekä *”toiminnan virtaviivaistaminen, fokus oleelliseen, turha työ pois”*.

Haastatteluista 2022 toimialan yleiset haasteet voidaan tiivistää näin:

*Vesihuoltolain uudistuksella hoituvat (toivottavasti) monet näistä esille nostetuista asioista. Taksoitus -kohtuullinen tuotto- pitäisi määritellä, kunnallinen valvonta tulisi saada aikaan. Lain uudistuksen tulisi taata riittävät osaavat resurssit myös haasteellisissa tilanteissa ja kriiseissä. Omaisuuden hallinta pitäisi olla myös osana uutta lakia ja sen perusteella toiminnan tulisi olla kestävä. Päivystyksessä pitää joskus tehdä kovia ratkaisuja ja se vaatii paljon osaamista.*⁶⁴

ELY-keskusten rooli valvovana viranomaisena nousi esiin 2022 tehdyssä haastatteluissa. ELY-keskuksien vaatimukset vesihuoltolaitoksen toiminnalle voidaan nähdä myös johtamisen välineenä: valvooko ELY esimerkiksi vaadittua varallaolopäivystystä ja sen toteuttamista? Voiko tai osaako vesihuoltolaitoksen johtaja käyttää ELYjen vaatimuksia ”työkaluna” oman kun-

64 Haastattelut 2022.

nan päättäjien suuntaan? Toisaalta haastatteluissa nousi esille myös ELYjen toisistaan poikkeava linja eli ei voitu ennalta varmaksi tietää mitä miltäkin vesihuoltolaitokselta edellytetään.⁶⁵

Kansallinen vesihuoltouudistus (kysely 2022)⁶⁶

Vuoden 2022 tutkimuksessa sivuttiin jo käynnissä ollutta kansallista vesihuoltouudistusta. Silloin nostettiin esille mm.

Vesihuollon arvon nostaminen lainsäädännön kautta on tärkeää: tuntuu, että moni asia on ajanut veden ohitse, vaikka pitäisi olla toisin päin eli vesi on tärkeämpi kuin jotkut muut asiat, tärkeiden lupien saaminen (esim. vedenotto/tuotanto) voi kestää vuosikymmeniä. Intressivertailussa pitäisi todeta, että vesi on tärkeämpää kuin muut asiat, sillä ilman vettä ei elä. Hankkeet eivät etene.

Lainsäädännössä tulisi olla pykälät pätevyysvaatimuksista. Kiertotalouden toteuttamiseen tarvitaan myös keppiä, koska porkkanat on jo syöty.

Valvonnan tasoa pitäisi nostaa, jotta saataisiin kaikki vesihuoltolaitokset toimimaan lain edellyttämällä tasolla. Valvonnan puute on yksi keskeisistä puutteista nykyisessä lainsäädännössä.

Kuntien vastuulla olevat kehittämissuunnitelmat eivät myöskään ole itsestään selvyiksi. Kehittämissuunnitelmat olivat pakollisia vuoteen 2014 asti, jolloin ne muuttuivat vapaaehtoisiksi, kun kuntien velvoitteita haluttiin systemaattisesti vähentää. Haasteena ovat erityisesti kunnat, jotka ovat ”ulkoistaneet” vesihuolto-osaamisen pois: kunnassa on töissä enää yksi nimellisesti vesihuollosta vastaava henkilö ja muut ovat siirtyneet alueellisen osakeyhtiön tai operoinnista vastaavan vesihuoltolaitoksen palvelukseen. Nämä kunnat saattavat olla tilanteessa, ettei kunnassa osata kehittää tai ajatella vesihuoltoa vesihuollon lähtökohdista. Tällöin yhteistyö operoivan vesihuoltolaitoksen kanssa korostuu. Kunta voi tehdä suunnitelmia, joihin vesihuoltolaitoksen kantaa ei muisteta kysyä, vaikka vesilaitoksella olisikin paljon sanottavaa tai muutettavaa suunnitelmaan. Suunnitelmassa voi olla virheellisiä asioita tai odotuksia.

65 VEPATUKI-kokous 20.12.2022.

66 Haastattelukysymys: Miten kokonaisuuteen suhtautuu kansallisen vesihuoltouudistuksen kaavailut toimenpiteet?

Tulokset 2023

Vuoden 2023 Forms-kyselytutkimuksessa (vastausprosentti 30) ja vesihuoltolaitosten teemahaastatteluissa käytiin läpi nykyinen lainsäädäntö ja sen toimivuus, viranomaisten valvonta, kunnan omistajaohjaus, vesihuoltolaitosten vertaisarviointi sekä millainen uusi regulaattori tulisi olla, jos sellainen päätetään perustaa.

Tulosten yhteenveto lainsäädännön ja valvonnan toimivuudesta (kysely 2023)

Nykyinen vesihuoltolaitoksia koskeva lainsäädäntö katsottiin toimivaksi. Yleisarvosana asteikolla 1 (ei toimi lainkaan) - 7 (lainsäädäntö on erittäin hyvä ja toimiva tällaisenaan) oli yli 5 (5.06). Kysymys *miten nykyinen viranomaisten valvonta toimii käytännössä* sai asteikolla 1 (valvonta ei toimi tai sitä ei ole) -7 (toimii loistavasti) keskiarvoksi arvon 4.66. Eniten kysymys sai arvosanoja 5 (11kpl). Tämä kysymys sai myös kuitenkin numeroarvosanaa 3 (7 kpl) ja arvosanan 2 kerran. Omistajaohjaus sai saman arvosanan 4,66. Eniten annettiin arvosanoja 5 (12 kpl). Vertaisarvioinnin toimivuus sai arvosanan 4,40. Eniten annettiin arvosanoja 5. Uuden regulaattorin tarve jakoi mielipiteet Forms-kyselyssä 5 kannatti, 17 vastusti ja 13 ei ottanut asiaan kantaa. Myös mahdollisen uuden regulaattorin sanktion asettamisoikeus jakoi mielipiteet.

Taulukko. Kyselyn tulokset lainsäädännön ja valvonnan toiminnasta.

Kysymys	Vastausten keskiarvo	Eniten annettu arvosana (1...7)	
		1: ei toimi 7: toimii loistavasti	
Miten nykyinen vesihuoltolaitoksia koskeva lainsäädäntö toimii käytännössä?	5,06	5 ja 6 (molempia 13 kpl)	
Miten nykyinen viranomaisten valvonta toimii käytännössä?	4,66	5 (11 kpl)	
Miten nykyinen kunnan omistajaohjaus toimii käytännössä?	4,66	5 (12 kpl)	
Miten nykyinen vesihuoltolaitosten vertaisarviointi toimii käytännössä? esim. VEETI, VENLA	4,40	5 (12 kpl)	

Taulukko. Tarvitaanko vesihuoltopalveluiden valvontaan uutta, erillistä regulaattoria?

Kyllä	Ei	En osaa sanoa
5	17	13

Kysymyskohtaiset vastaukset

Seuraavassa on esitetty kyselyn vastaukset kysymys kerrallaan. Ensin Forms-kyselyn tulos ja sen jälkeen haastatteluissa esille nostetut asiat.

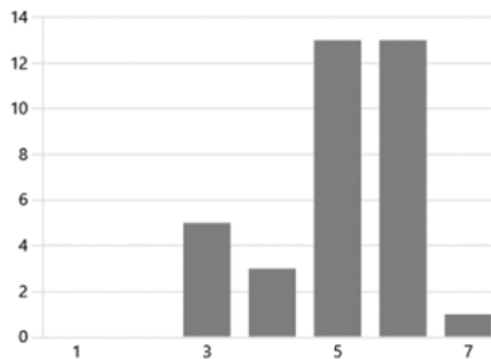
Miten nykyinen vesihuoltolaitoksia koskeva lainsäädäntö toimii käytännössä?

4. Miten nykyinen vesihuoltolaitoksia koskeva lainsäädäntö toimii käytännössä?

1: Ei toimi lainkaan

7: Lainsäädäntö on erittäin hyvä ja toimiva tällaisenaan

5.06
Average Rating

Haastatteluissa esiin nostetut asiat

- Ala on mennyt eteenpäin, mutta **valvontaa ei käytännössä ole ja valvontavastuut ovat epämääräisiä. On luotettu esim. hinnoittelussa julkisuusvalvontaan.** Vesihuoltoa on vaikea hahmottaa ja ymmärtää, jos tulee täysin alan ulkopuolelta. Valvontaa tulee kehittää ja ristiriita-kohtia selkeyttää.
- Perusbisneksen pyörittämisen kannalta ihan hyvä, mutta rakennemuutokseen lainsäädäntö ei anna mitään buustia. Omistajien suunnasta kaitvattaisiin buustia siihen, että saataisiin rakenteita muutettua ja isompia yksiköitä. Vaikka jos **on pieni vesilaitos eli yksi pohjavedenvedenot-tamo ja yksi iso viemäri, niin se on yhtä laillinen kuin monin tavoin**

varmistettu laitos, jossa on lukuisia vedenottamoita ja muutenkin toiminta monin tavoin varmistettu.

- En ole törmännyt lainsäädännöstä johtuviin suoranaisesti vaikuttaviin hankaluuksiin. Lähinnä yleinen kehittäminen lakimuutoksen valmistelun kanssa. Rakennemuutoksen edistäminen kepillä tai porkkanalla ymmärtäen, että se ei ole yksinkertaista, sillä meillä on kunnallinen itsehallinto. **Pienissä kunnissa ollaan helisemässä nykyisten vaatimusten kanssa eli miten alan mennessä eteenpäin kestävätkä mukana.** En osaa suoraan sanoa tähän lääkkeitä. **Omaisuuksienhallinta vaatisi myös kehittämistä valtakunnan tasolla,** että se olisi kestäväällä pohjalla. Turvallisuus ei saa kärsiä.
- Enemmän toimii kuin ei toimi.
- Ei ole tarvinnut hirveästi tapella tämän kanssa, ei ole tullut vastaan ongelmia. Yleisin mistä aina keskustellaan, on lain epämääräisyyden kuten **mikä on kohtuullinen tuotto.** Meidän kohdalla siinä ei ole ollut ongelmia.
- Työaikalaki, vesihuoltolaki, monia lakeja on. Vesihuoltolainsäädännön kautta **toiminta-alueet ja niiden määrittely on sekalainen tällä hetkellä.** Käytännössä talousveteen liittyy monia lakeja. Osalle vaikuttaa osuuskuntalaki, osalle kuntalaki, osalle osakeyhtiölaki jne. Lisäksi tulee maankäyttö- ja rakennuslaki jne. Tosi laaja lainsäädäntö koskee vesihuoltolaitoksia. Ennakkotapauksetkin liittyvät asiaan. Yleisesti lainsäädännön tuntemus ei ole sataprosenttista. Mitä pienempi yksikkö, sitä enemmän todennäköisesti tehdään niin kuin oikeaksi koetaan. Hankintapuolella pienet laitokset käytännössä EU-kynnysarvoja eivät riko. Lain tuntemus ei välttämättä ole hyvä.
- Hyvä että on lakeja olemassa, se tuo positiivisuutta asiaan.

Miten kehittäisit nykyistä lainsäädäntöä?

- Pitäisi tulla lainsäädäntöön **tarkempi määrittely siitä, mitä hyvä vesihuolto oikeasti on**. Nyt jokainen omassa mielessään sitä miettii. Ainakin minimitaso pitäisi kertoa. Nyt kerrotaan, että pitää varautua jne. **Valvonnalle pitäisi olla myös kriteereitä**, ja sen pitäisi olla enemmän lainsäädännössä, miten valvotaan ja mikä on riittävää. Näin **omistajille tulisi ohjausta**.
- *Joku enimmäisraja tuloutukseen pitäisi olla.*
- Kun laitoksia on niin monenlaisia ja niitä ei oikein pysty vertailemaan hyvin, niin idealistisella tasolla sanoisin, että **laitoksia pitäisi pystyä paremmin vertaamaan toisiinsa**. Nyt kun verrataan vaikka kuutiohintaa, niin se ei varsinaisesti kerro paljoakaan toiminnan laadusta.
- **Teollisuusjätevesisopimukset ovat ongelma**. Etenkin se, että *suurenkin teollisuuslaitoksen jätevedet voidaan vyöryttää pienellekin vesihuoltolaitokselle. Helposti loppuu vesihuoltolaitokselta paukut teollisuuslaitosten kanssa toimiessa.*
- Vesihuoltolain puolelta pitäisi **toiminta-alueet selkeyttää**, mitä ne ovat, miten YKR⁶⁷ määrittellään pitäisi saada paremmalle tolalle. Tulkitsijoistakin on paljon kiinni. **Lakeja pitäisi saada yksiselitteisemmäksi**. Tulkinnanvaraisuutta pitäisi saada mahdollisimman pieneksi. Mitä toiminta-alue tarkoittaa?
- *Montaa lakia on vesihuollossa, vesihuoltolaki, vesilaki, terveydensuojelulaki jne. Kokonaisuutta ajatellen siinä on paljon hyvää ja systeemit toimivat. Kirveellä olisi töitä vesihuollon yleisessä arvostuksessa lainsäädännössä. Ihan käsittämätöntä, että 20 vuotta ja yli pitää hakea lupia. Se ei ohjaa suunniteltuun toimintaan vaan hätäratkaisuihin, jotka eivät ole vesihuollon kannalta parhaita. Vesihuollolle pitäisi antaa*

67 YKR-taajama. Taajamat ovat osa yhdyskuntarakenteen aluejakoja. Suomen ympäristökeskuksen tuottama taajamarajaus on Suomen virallinen taajamarajaus, jota Tilastokeskus käyttää tilastoinnissaan. Taajamalla tarkoitetaan vähintään 200 asukkaan taajaan rakennettua aluetta. Rajaus perustuu 250 m x 250 m ruudukkoon, jossa huomioidaan asukasluvun lisäksi rakennusten lukumäärä, kerrosala ja keskittyneisyys. Rajaus on sekä ajallisesti että alueellisesti vertailukelpoinen. Rajaus on hieman tiukempi kuin yleinen pohjoismainen taajamarajaus (vähintään 200 asukasta ja rakennusten välinen etäisyys alle 200m). 100 % vettä sisältävät ruudut eivät kuulu taajamiin. (SYKE, YKR-taajamien metatiedot Virallisen taajamarajauksen kuvaus ja käyttöehdot löytyvät Syken metatietopalvelusta.) Vuoden 2021 taajamarajauksessa Suomessa oli 712 taajamaa. Taajamien lukumäärä vähenee: vuonna 2000 niitä oli 747 ja 1960 peräti 1 137. (<https://www.ymparisto.fi/fi/rakennettu-ymparisto/kestava-yhdyskuntarakenne/taajamat-ja-taajamien-rajaukset>)

***korkeampi prioriteetti.** Jos lupaviranomaisilla on kädet täynnä töitä, niin pitäisi olla etuovi, priorisoitu käsittely vesihuollolle. Ympäristövaikutusten arviointi esimerkiksi voisi olla eräs malli, vaikkapa niin että viranomaisen on käsiteltävä asia esimerkiksi kolmessa kuukaudessa. Ei voi olla niin, että asiaa tahkotaan vuosikymmeniä, jonka aikana asiat vanhenevat ja taas joudutaan lähtemään nollasta. Investoinnit seisovat ja rahaa kuluu. Vesihuoltolain uudistus on meneillään. Siellä on hyviä asioita tulollaan, mm. pitkän aikavälin investointimallit. Olemme nostaneet lausunnoissa esille yhteistyön korostamista yhteiskuntasuunnittelussa, kaavoitus, maankäyttö ja vesihuolto. Vesihuollon yleissuunnitelmien laadintaa tulee korostaa. Tästä on meillä hyviä kokemuksia jo olemassa. Jo suunnitteluvaiheessa päästään kommentoimaan vesihuollon näkökulmasta reunaehtoja. Tehdään vesihuollon yleissuunnitelma joihinkin kaavahankkeisiin liittyen, jos se on olennaista. Ja jos meinaa olla rahasta kiinni niin vesilaitos voi maksaakin suunnitelman. Se on kuitenkin vesihuollolle eduksi, kun pääsee linjaamaan jo aluksi asioita. Esimerkiksi kun suunnitellaan tontteja ja taloja niin se lähtökohta, että vesijohdot tulevat katualueelle niin pitäisi olla suora yhteys, ettei tarvitse mennä toisen tontin läpi. **Laissa voitaisiin todeta, että kannustetaan yhteistyöhön ja suositaan vesihuollon yleissuunnitelmaa.** Meidän näkökulmasta alueelliset vesihuollon kehittämissuunnitelmat ovat hyviä. Jonkinlaiset **pätevyysvaatimukset voisivat tuoda ryhtiä.** Esimerkiksi sähköasentajan on osattava tiettyjä asioita, miksei voisi olla myös vesihuoltoasentajalla samanlaisia vaatimuksia.*

Tarvitaanko uusia lainsäädännöllisiä toimia?

- Olisi hyvä saada kuntoon **toiminta-alueiden määrittely**. Miten se pitäisi tehdä. Nykyinen malli on ongelma. Nyt ensin päätetään toiminta-alue ja rakennetaan verkot, ja lopuksi patistetaan kiinteistöjä liittymään verkostoon. Halukkuutta liittymiseen ei yleensä haja-asutusalueella ole. Kun verkosto on rakennettu, niin liittyjiä ei tahdo tulla. Jos kiinteistökohtaiset järjestelmät ovat kunnossa, on mahdollista saada vapautus. Pitäisi käydä jo toiminta-aluepäätöksen yhteydessä läpi vapautushakemukset, niin tiedettäisiin ketkä oikeasti liittyvät. Oleellista on se, että kun verkostoa suunnitellaan, niin tiedettäisiin kiinteistömäärä, joka tulee verkostoon. **Varmistettaisiin etukäteen, onko verkostoa järkevää rakentaa.**
- **Laajentamisaikataulu toiminta-alueelle pitäisi olla paremmin hallinnassa**, nyt saattaa painopistealueet vaihtua kaupungin laidalta toiselle.

le valtuustokauden vaihtuessa. **Samoin myös mahdollinen verkoston supistamisaikataulu pitää suunnitella.**

- Laitokset eivät ole tasavertaisessa asemassa. Laki sanoo, että **kaikki vesihuollon kulut pitää kattaa vesihuoltomaksuilla. Kukaan ei valvo, että näin myös tehtäisiin.** Taksojen lisäksi toimintaa, toiminnan tasoa pitäisi valvoa, jotta laitokset olisivat samalla viivalla tässäkin asiassa.
- *Olemme tyytyväisiä nykytilaan vai ei, siitähän se riippuu. Jos halutaan viedä alaa eteenpäin, tarvitaan myös lainsäädännöllisiä toimia. Valvonnan osalta myös tarvitaan lainsäädännöllisiä toimia.*
- *Hankala kysymys, juuri talouden ohjaus ja paljonko omistaja saa tulouttaa voitaisiin määritellä tarkemmin. Ja miten talouden pitäisi mennä, ettei vesihuolto ole ihan lypsylehmä omistajalle. Ongelmakohtia ei ole tullut vastaan nykyisessä lainsäädännössä.*
- *Nykyinenkin lainsäädäntö on aika kattava. Pystytään asianmukaisesti hoitamaan vesihuolto. Pykäliä löytyy kattavasti kaikkiin tilanteisiin.*
- Vesihuoltoyhdistys on linjannut hyvin uudistukseen nämä asiat.

Jos tarvitaan uusia lainsäädännöllisiä toimia, niin mitä ne olisivat?

- **Valvontaa tarvitaan ja resurssien kasvattamista, vaikka operointiyhteistyöllä tai laitoksia yhdistämällä.**
- *Viranomaisvalvonta: ELY on löperö lausunnoissaan pohjavesien suhteen ja se hankaloittaa meidän tekemistä. He eivät myöskään valvo lupia. Elinkeinopolitiikka ja vesihuolto voivat olla vastakkain. Esimerkiksi soranoton lupien toteutumista tulisi valvoa tarkkaan, sillä sora jos otetaan pois niin pohjavedet lähtevät. Me valitamme päätöksistä aluehallintovirastoon, vaikka taustatyöt ovat pirunmoisia. Suomen pohjavesitekniikan kanssa teemme valtavat pohjatyöt ja se on monin tavoin aikaa ja resursseja vievää. Vesihuoltolaitos tekee tavallaan valvontaviranomaisen työtä tässä soranottoon liittyvässä problematiikassa. Tukeudumme valituksissa vesilakiin ja toisella puolella vedotaan maankäytön lakiin. Vesilaki on yleensä vahvempi näissä eli valitukset menevät onneksi maaliin. Pienemmissä kunnissa se mitä ELY lausuu löysästi, niin kunnan ympäristövirastossa kopioidaan lausun-*

*to ja soranottoluvat menevät läpi, vaikka uhkaavat pohjavettä. Välillä tuntuu, että **vesihuoltolaitos on viimeinen puolustaja asiassa.***

- *Valvonta: **kustannusvastaavuutta pitäisi valvoa.** Myös kriteereitä ja niiden täyttymistä tulisi valvoa. Jos kriteereistä ei selvitä, niin tulisi esimerkiksi yhdistyä naapurin kanssa. Verkon tila ja mihin verkon tila on menossa, tulisi myös valvoa vaatimuksissa. Pitäisi myös läpinäkyvästi nähdä, että vesihuollonkulut ovat oikeassa korissa, eivätkä esim. piilos-kunnan kuluina vaikka kaivuutöiden osalta.*
- *Rakennemuutoksen edistämiseen ja omaisuudenhallintaan kannusteita eli rahaa selvityksiin ja muutoksiin houkuttelemaan. Euro on hyvä konsultti tässäkin asiassa.*
- *Vertailtavuuden parantamista tarvittaisiin. Osaamispuoli ja kohtuullinen tuotto ainakin olisi havainnollistettava mitä ne tarkoittavat.*

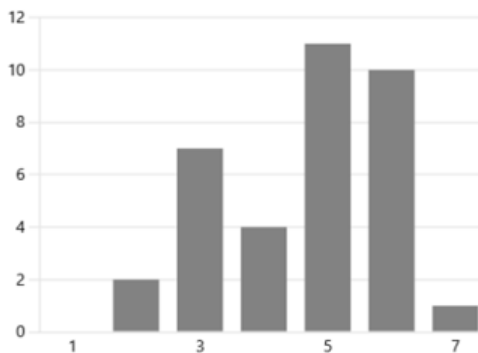
Miten nykyinen viranomaisten valvonta toimii käytännössä?

8. Miten nykyinen viranomaisten valvonta toimii käytännössä?

1: valvonta ei toimi tai sitä ei ole

7: valvonta ja yhteistyö valvovan viranomaisen kanssa toimii loistavasti

4.66
Average Rating

Haastatteluissa esiin nostetut asiat

- *Talousveden laatu ja jäteveden ympäristöluvut ovat valvottuja ja kunnossa. Muiden vesihuoltolain asioiden valvonta on olematonta*

ja vastuuttaminen on huonosti hoidettu, eikä varmaan viranomaisilla ole resurssejakaan valvoa.

- *Nykyisin **lupaehtojen rikkomisesta lopulta voi joutua käräjille**, ks. Eurajoki case. Esimerkiksi 1980-luvulla vuotava viemäri joutui ns. teettämisen alle eli asia olisi teetetty ja lasku lähetetty vesihuoltolaitokselle, ellei olisi lopulta hoitanut asiaa kuntoon.*
- ELY on aktivoitunut siten, että käydään valvontasessioita vesihuoltolaitosten kanssa. Tämä on uutta ja suunta on hyvä. Valvontakäynnit ja keskustelut ovat oikein tervetulleita. Kaikin puolin on vesihuoltolaitokselle hyväksi, jos tällainen valvonta lisääntyy. Jos mennään jätevedenpuhdistamon puolelle niin eri alueiden viranomaiset käsittelevät asioita eri lailla ja heillä on **erilaisia tulkintoja vaikkapa puhdistamon kuorituksen laskemisesta**. Sellainen **pitäisi olla tietysti linjassa eikä olla riippuvainen henkilöstä**. Asia pitäisi standardisoida. Valvojallakin pitäisi olla kriteeristö ja kaikkia kohdella samalla tavalla. Se pitäisi olla selkeänä, mitä meiltä alana edellytetään. Jos se ei ole selvillä niin alaa on vaikea kehittää viranomaisvalvonnan kautta.
- *Viranomaisvalvonta on varsin ohutta.*
- Valvontaa on ja yhteydenpito on aika **vähäistä**, mutta toimii resurssit huomioiden. **Viranomainen ei ole iso ja paha valvoja vaan yhteistyökumppani, jonka kanssa toimintaa kehitetään.**
- *Paikallisen terveystarkastuksen kanssa on hyvä yhteys ja yhteistyö toimii hyvin. On esimerkiksi vuosittaisia tarkastuksia. Samoin jätevesipuolella toimii hyvin. Myös ELY-keskuksen kanssa on ollut tarkastuksia ja **yhteistyö toimii hyvin laitostasolla**. Kun puhutaan yleisimmistä asioista ja kehittämisestä, niin **jää ylimalkaiseksi ja epämääräiseksi koko alueen osalta ohjaus ja valvonta**. Toki alueella yhteistyö toimii oikein hyvin. Mahdollisuudet muuttaa nykyjärjestelyjä olisivat hurjan kalliita. Ympäristökunnissa ei oikein ole vesivaroja suuria määriä eli pitkälti vesivarat löytyvät meidän puolelta. Jätevedenpuhdistamojen kanssa on ollut ongelmia, esimerkiksi viime vuosi oli lähes katastrofaalinen raja-arvojen kanssa. Olen odottanut tiukempaa noottia näistä asioista, mutta kovin paljon lupailityksiäkään ei kommentoida. Kokonaisuudessaan yhteistyö eri viranomaisten kanssa on hyvä. Tekninen lautakunta ohjaa toimintaa ja tietysti, jos viranomaisilta tulisi sinne noottia, niin se olisi kehittämisen kannalta hyvä asia.*
- **Valvonta on aaltoilevaa, välillä toimii erittäin aktiivisesti ja välillä ei kuulu mitään.**

- ***Paimenkirje voi putkahtaa yhtäkkiä.*** *Pari viikkoa sitten tuli pari paimenkirjettä. Aikataulutus oli elokuun loppuun mennessä. Hankala tilanne, kun on kesälomakausi ja erittäin vähän aikaa vastata. Kyseessä kumminkin asiat, joilla ei varsinaisesti ole hirveää kiirettä. Muuten viranomaisia näkee tosi harvoin. Joskus oli yhteistoimintapalavereja.*
- **Kaipaisin selvityspyyntöihin palautetta ja seurantaa.**
- *Kyllä se erityisesti talousveden puolella toimii. Esimerkiksi talousveden valvontaohjelmia tehdään hyvässä yhteistyössä. Jos tulee jotain epäilystä niin viranomaisen saa kiinni hyvin. Kaikki **talousvedeen liittyvä yhteistyö on luontevaa** ja on ollut sitä jo pitkään. Toiminnan järjestämiseen liittyvässä valvonnassa ei ole perinteitä, esimerkiksi mitkä ovat talouden toiminnan raja-arvot. Alueellisia suunnitelmia on tehty ja niillä on ollut roolia vesihuollon kehittämisessä.*
- Valvonta on sujuvaa, mutta onko kauheasti konkreettista valvontaa. Vesilaitostoimintaan ei juuri kohdistu pistokoemaista valvontaa kuten esim. teollisuuslaitoksiin. Enemmänkin raportoidaan viranomaisille eri asioista ja viranomainen kuittaa asian. Enimmäkseen yhteistyötyyppistä toimintaa viranomaisten kanssa. Kunnan valvonnasta tulee terveys- suojelelain mukaista toimintaa. Jätevesipuolella yhteistyö mennyt myös hyvin vaikka puhdistamolla on hieman ongelmia ollutkin. On kerrottu viranomaisille mitä aiotaan tehdä ongelmien korjaamiseksi ja mitä on tehty. Nyt ajankohtaisena asiana on 50 vuotta sitten saatu vedenottolupa. Vedenottopaikan lähelle rakennettiin mittapato ja sitä on seurattu. Mittapato on kuitenkin padottanut liikaa vettä ja tiellekin on tullut tulvaa. Nyt on suunniteltu padon purkamista ja modernin mittarin asentamista, millä saataisiin tarkemmat tiedot. Lupamääräysten mukaan ei kuitenkaan saada purkaa patoa. Nyt on haettu muutosta asiaan, jotta saataisiin tilannetta parannettua.

Miten kehittäisit nykyistä viranomaisvalvontaa ja miksi?

- Toiminnan **valvontaa pitäisi kehittää ja tehostaa.** Tämä toisi valtiolle tai valvonnan vastuutaholle kustannuksia, mutta sitä silti tarvittaisiin. Samassa voisi olla **hinnoittelun valvontaa.** Olisi hyvä tehdä ohjeisto hinnoittelusta, mitä saa kattaa, mitä ei saa kattaa ja mitä tulisi kattaa. Mikä olisi suuruusluokka vaikka saneerauksille? Nämä tulisi tietää. **Kohtuuton tuotto tulisi määritellä, samoin alihinnoittelu ja näihin puuttumiskeinot.** Molemmat pitäisi saada kuriin.

- *Mitkä lainsäädännössä ovat viranomaisen konstit puuttua asiaan. Reuna-ehdoja voitaisiin laittaa enemmän lainsäädäntöön.*
- Olisi toki aina kehitettävää. Labroja tehdään ja niiltä osin valvonta toimitaan. Lainsäädännössä on määritelty melko hyvin. ELY ja AVI valvovat toki tälläkin hetkellä. Samoin puhdasvesipuolelta on terveystarkastukset, näytteenotot jne.
- *Kytkös lakiuudistukseen pitäisi olla. Lait, joita ei valvota eikä sanktioida ovat melko turhia ja saattavat jopa rapauttaa lakien noudattamista. **Säädetyt lakeja pitää valvoa** ja jos niitä ei noudateta, pitää siitä tulla sanktiot. Laillisuusvalvontaa tulisi resursoida. Joskus ELYstä kannustettiin varautumissuunnitelman päivittämiseen, mutta aika rauhallista sieltä suunnalta on ollut. Alueellista yhteydenpitoa ajankohtaisista asioista on kyllä. Se ei ole kumminkaan varsinaista valvontaa vaan katsotaan ajankohtaisia asioita eli mitä missäkin on menossa. ELYjen resurssitkin ovat toki olleet aikaisemmin ohuita. Nyt näyttää, että rekrytoimintoja on tehty ja keskitetty toimintoja.*
- Vesilaitoskuplasta katsottuna kunnilla on suuria oikeuksia ja velvollisuuksia. **Vesilaitosten ja kuntien vuoropuhelun parantaminen olisi hyvä.** ELY voisi pakottaa kunnat juttelemaan vesilaitostensa kanssa. Tytärorganisaatiosta omistajaan päin joskus vaikea viestiä.
- *ELY-keskukseen päin yhteistyö jää hieman kasvottomaksi. **Liikakkaan valvonta ei toisaalta ole hyväksi, sillä se teettää lisähommia ja resurssit ovat kovin rajalliset.***
- Kaivattaisiin hiukan **enemmän tietoa lainsäädännön muutoksista.** *Jossain tilanteissa muutokset voivat mennä ohi. VVY tiedottaa aktiivisesti. Jos työtilanne on sellainen, ettei pääse osallistumaan tilaisuuksiin, niin muutokset voivat mennä ohi.*
- Pienten toimijoiden ongelma, ettei ole HR-puolella tai muualla tällaisille asioille seuraajaa.
- *Viranomaisen kehittää omaa toimintaansa. Se mitä niiltä edellytetään niin sen toiminnan ne järjestävät. Toiminnan valvominen niin, että se on toimintavarmasti järjestetty kestävästi myös pitkällä aikavälillä. Nyt vain talousvetä valvotaan tällä tavalla.*
- Tapaamiset ovat hyviä, valvottava ja viranomaisen tapaavat. Sitä voisi olla enemmänkin. **Yhteistoiminnan periaate voisi olla laissakin mainittuna.**

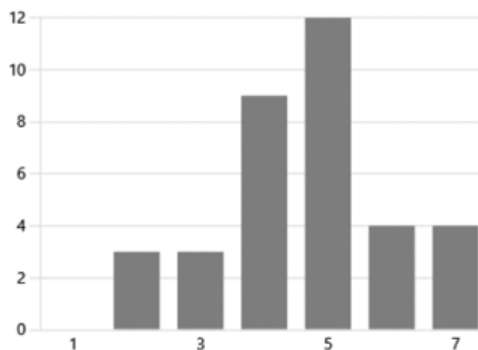
Miten nykyinen kunnan omistajaohjaus toimii käytännössä?

10. Miten nykyinen kunnan omistajaohjaus toimii käytännössä?

1: omistajaohjaus ei toimi tai sitä ei ole

7: omistajaohjaus toimii loistavasti

4.66
Average Rating

Haastatteluissa esiin nostetut asiat

- Omistajapoliittiset linjaukset tulevat kaupungilta, ja ne löytyvät netistäkin. Siellä on pitkän tähtäimen tavoitteet vesihuoltolaitokselle, kerran vuodessa saadaan valtuustoltakin tavoitteet suurimmalta omistaja kaupungilta. Muuten tavataan kaksi kertaa vuodessa, maaliskuussa katsotaan miten meni edellinen vuosi ja elokuussa katsotaan tulevaa vuotta tavoitteiden kannalta. Raportointia tehdään neljän kuukauden välein talouden ja tavoitteiden osalta sekä käydään mm. riskit läpi. Joitain ohjeita, konserni-, hankinta- jne ohjeita tulee meille omistajan suunnalta ja ne velvoittavat meitä soveltuvin osin.
- OYssä on hallitus, joka on osakaskuntien päättämä, **omistajan päättävältä tulee hallituksen kautta**. Vesihuoltotoiminnassa ei ole poliittisia intohimoja, tehtävät ja määrittelyt ja luvat ovat selkeitä. **Omistajat eivät puutu operatiiviseen toimintaan** millään lailla. **Päättävät taksat ja suuret strategiset asiat**. Meillä on tavoitteissa, että hinnan pitää olla alle keskiarvon, ja se ei ole hyvä tavoite. Omistajat eivät ymmärrä ihan täysin, että toiminta lähtee paikallisista olosuhteista, jotka vaihtelevat paikallisesti todella paljon eri kuntien välillä. Kustannusten muodostuminen ei välttämättä ole poliittisille päättäjille ja viranhaltijoille täysin selkeää.

- *Meillä toimii oikein hyvin, ei ole minkäänlaista ongelmaa. Se rahamäärä saadaan verkoston kunnossapitoon mitä tarvitaan, kunhan perustellaan asia. Tavoitteiden laitto tulee meiltä ja ne vievät asiaa eteenpäin. Meillä pitää olla riittävästi ammattitaitoa*
- *perustella ja hoitaa asiat ja kun näin on, niin olemme vahvoilla.*
- Se on tavallaan aika passiivista. Me on saatu vastattavaksemme omistajalle osoitettuja kyselyitä nimenomaan omistajaohjauksesta. **Niin kauan, kun kaikki toimii, niin ei omistajaa ihan hirveästi kiinnosta.** Toki kaupunginhallituksen edustaja on läsnä kokouksissa. **Sinänsä ohjausta ei hirveästi tule, mutta eihän me toki sitä ole kovasti kaivatukaan.**
- *Omistajaohjaus on ihan hyvää. Siinä ei suitsita yhtiön päätöksentekokykyä tai hinnoittelua. Toki se on aika vähäistä.*
- Sitä ei juuri tällä hetkellä ole. Lähinnä poliitikoita kiinnostavat taksat. Tekninen johtaja on lobannut poliitikkojen suuntaan korjausvelka-asiaa ja onkin saatu saneerausmäärärahoja kasvatettua melko hyvin. Osin ohjauksen puute on omaa syytämme, sillä **emme ole tuottaneet materiaalia juurikaan omistajaohjauksen pohjaksi.** Pitkän aikavälin kehittämisuunnitelmia ei ole, sillä ei ole ollut resurssia tehdä niitä toistaiseksi. Niitä on tarkoitus ryhtyä tekemään, kunhan saadaan lisää resurssia. Eli vähän pitää tässä asiassa katsoa peiliinkin. Uusi insinööri aloittaa meillä pian.
- *Riittäväällä tasolla nykyisellään. Taloudelliset seikat ovat joskus haastavampia.*
- Omistaja ei välttämättä osaa ohjata resursseja tarpeeksi vesihuoltolaitokselle. Saneeraustarpeet ovat suuria. Nyt ollaan paremmin saatu resursseja aikaisempaan verrattuna. Ratkaiseva muutos syntyi puhdistamonhoitajien kurssilla Forssassa. Siellä esiteltiin Pirkanmaan alueen vuotovesiprojekteja ja me oli huonoimmassa päässä. Koulutuksessa otin kopion aineistosta ja vein kaupunginjohtajan ja teknisen johtajan pöydälle. Siitä alkaen ei niin paljon punakynä viuhunut enää niin kovasti.
- Joka ainoassa tilanteessa tuodaan saneeraustarpeet esille ja se, että korjausvelka kasvaa. **Pohjustetaan sitä, että on panostettava enemmän kuin aikaisemmin. Asiasta on jankutettava.** Muutaman vuoden on talousmalliohjelma ollut. Se on ollut hyvä työkalu siihen, että perustelu päättäjille on helpompaa.

- *Talousarviosta tulee kyseisen vuoden suunnitelmat. Hallintosäännössä vesihuoltolaitokselle kirjoitettu, että hyvää talousvettä ja viemäröintiä kohtuuhintaisesti. Lisäksi on tuloutustavoite. Konkreettisesti se näkyy vesihuoltolaitokselle, että toimitaan kestävästi. Käytännössä korjataan rikot, saneerataan ja kerätään siihen tarvittavat rahat mahdollisimman tasapuoliseksi. Kaupungin strategian kautta tulee myös yleislinjauksia. Omistajapolitiikka hyväksyttiin viime joulukuussa (2022). Hulevesiohjelma on nyt hyväksytty kaupungille, hulevedet sen toteutuessa siirtyisivät vesihuoltolaitokselta kaupungille tulevaisuudessa. Se selkeyttäisi toimintaa. Aika näyttää mitä sen suhteen päätetään.*
- Oikein hyvin toimii täällä, aktiivista, mutta ei liian aktiivista. Varsinainen omistajaohjaus on hyvää ja siinä on nimetty henkilö. Talousohjaus on vähän toinen asia, se tulee talousyksiköstä. Sieltä enemmän kerrotaan, että näin teette. Varsinainen omistajaohjausyksiköstä tuleva ohjaus toimii oikein hyvin.

Miten kehittäisit nykyistä kunnan omistajaohjausta ja miksi?

- Ehkä pitää enemmän katsoa peiliin ja **vertailuhintaan liittyen tuoda entistäkin enemmän esille, että se ei ole hyvä mittari**. Hallitus tekee päätöksen veden hinnasta, paineita ei tule vedenhinnasta ulkopuolelta, asukkaat tekevät tykönään vertailun.
- *Meillä en muuttaisi mitään. Kuvitteellisessa tilanteessa omistajalla olisi hyvä olla jonkinlainen auditointi päällä, seula, raami tms. laitoksen suuntaan, jos laitoksella lähtisikin mopo käsistä. Kunnallisessa päätännässä pitäisi olla myös asiantuntemusta infrasta, sitä pitäisi kehittää siellä päässä. Jonkinlaiset yleisesti hyväksyttävät mittarit olisivat alalle eduksi myös omistajan kanssa käytävään vuorovaikutukseen.*
- Meillä toimii oikein hyvin. Omistajastrategiaa kehitetään. Kun tiedetään mitä omistaja haluaa yhtiöltä, niin voidaan asettaa omat tavoitteet niiden mukaisiksi.
- *Toivoisimme aktiivisuutta ja kiinnostuneisuutta sekä keskusteluja näistä asioista.*
- **Vuoropuhelun lisääminen olisi hyvä.**
- *Omistajaohjaus menee pitkälti vesihuoltolaitoksen esitysten pohjalta taksa-asioita lukuun ottamatta. Viimeksi korotettu taksoja vuonna 2020. Vesihuoltolaitoksesta pitäisi lähteä tämä. Meidän pitäisi saada*

***suunnittelu ja raportointi toimimaan paremmin.** Kaikki investointiehdotukset on saatu lähiaikoina läpi, mitä on tehty. Yllättävän hyvin siis toiminut. Päättäjät tarvitsevat enemmän tietoja ja raportteja meiltä. Byrokratia on tietysti hirveätä. Ensimmäisenä tehtävä aikoinaan minulle oli neuvotella taksat uusiksi alueen vesilaitosten kanssa. Viisi vesilaitosta ja vesiosuuskunnat mukana. Oli tosi raskasta, kun valtuustot käsittelivät asiaa ja asia venyi ja vanui. Vesilaitoksen yhtiöittäminen helpottaisi kovasti tätä puolta.*

- Puhdistamon kannalta voisi olla vaikka kerran vuodessa tilaisuus, jossa katsottaisiin omistajien kanssa suuria asioita. Joskus kaipaaisin tätä.
- *Toimii kohtuullisen aktiivisesti teknisen toimialan sisällä. Siellä on kaupunginjohtaja, tekninen johtaja ja meitä muita ja katsotaan talouden toteuma ja miltä jatko näyttää. **Toiminnallisella puolella en niin ohjausta kaipaakaan.** Toimii kohtalaisen hyvin seurantamielessä.*
- *Operatiivisella puolella onneksi ohjaus on annettu meille virkamiehille ja päästään joustavasti toimimaan kentällä.*
- Muutama viikko sitten käynnistettiin yhtiöittämisselvitys. Onko vesihuoltolaitoksen toiminta hallittua ja järjestelmällistä? Nyt on yritetty itse kehittää toimintaa, jotta pitkällä aikavälillä toiminta olisi kestäväällä pohjalla. Nyt on aika hyvä tilanne laitoksen kannalta, taso on hyvä. Omistajaa varmaan kiinnostaa, että vesihuolto on hyvällä tasolla ja kaksi prosenttia liikevaihdosta tulee tuottoa. Tuloutus on ollut erittäin mallillinen.
- *Omistajaohjauspalavereja, strategiakatsauksia tai vastaavia suoraan suunnattuna vesilaitokselle voisi ehkä olla enemmänkin. Nyt on aika paljon tytäryhteistöille suunnattua toimintaa. **Liikelaitoksille suunnattua toimintaa on nykyisin aika vähän, kun liikelaitoksia on vain kaksi.** Aikaisemmin oli enemmän. Kaksi-kolme kertaa vuodessa omistajan järjestämissä palavereissa saadaan yleistä näkökulmaa, siellä kuullaan miten neljääkymmentä tytäryhtiötä pyöritetään. Täsmäsesioita kaivattaisiin lisää. Keskustelua on kyllä ollut oikein hyvin.*

Miten nykyinen vesihuoltolaitosten vertaisarviointi toimii käytännössä? esim. VEETI, VENLA

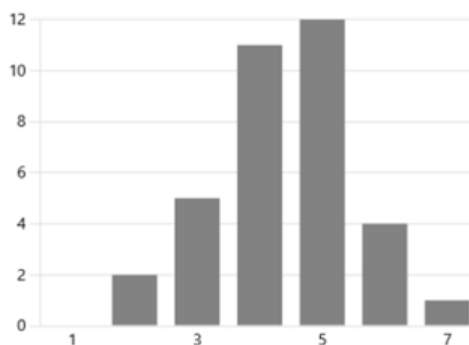
12. Miten nykyinen vesihuoltolaitosten vertaisarviointi toimii käytännössä? esim.

VEETI, VENLA

1: Ei mitään hyötyä, resurssien tuhlausta

7: Todella hyödyllinen, saamme siitä paljon irti ja pystymme hyödyntämään omassa toiminnassamme

4.40
Average Rating

Haastatteluissa esiin nostetut asiat

- Ei toimi käytännössä. Syitä on järjestelmissä, ei kovin hyvin ohjeistettu. Ohjeistukset eivät ota huomioon kaikkia tilanteita. Esim. Veetissä myyty vesi naapurikuntiin on haasteellinen. Me esimerkiksi vaihdetaan vettä naapurikunnan kanssa, jotta varavesiyhteys pysyy kunnossa. Se ei ole varsinaisesti myyntiä, mutta pitää ilmoittaa myyntinä.
- Uudisinvestointien määrä ja saneeraus joskus tosi hankala erotella.
- Ympäristöviranomaiset tuntuvat haluavan mahdollisimman paljon lukuja. Pitäisi tarkemmin miettiä mitä todella tarvitaan ja mitä ei.
- *Seuraamme alan keskiarvoja ja benchmarkkaamme itseämme. Parannettavaa olisi näiden hyödyntämisessä, on tärkeää katsoa alan tunnuslukuja ja vertailla itseä niihin. Melkein viittäsataa mittaria seuraamme ja niitä kaikkia ei oikeasti pystytä vertailemaan. Olennaisimmat pitäisi löytää vaikkapa omaisuudenhallinnasta. Ehkä pitäisi vertailla harvempia lukuja syvällisemmin toisiinsa. Myös vertailukelpoisuus vaikkapa vuotovesissä saattaa olla heikko. Ketkä kaikki dataa käyttävät eli toki voidaan kerätä tilastoihin myös muille kuin vesihuoltolaitoksen kehittämisen kannalta oleellisia asioita, jos niitä joku taho tarvitsee.*

Hieman alle 20 keskeistä tunnuslukua on meille poimittuna omassa vertailukäytössä.

- Se on mahdollisuus. Joku on muuttotappiopaikkakunta, jonnekin muuttaa paljon väkeä jne. **Pitäisi pystyä rakentamaan vertailut mahdollisimman yhdenmukaiseksi, vertailukelpoisiksi.**
- *On hyötyä, muutokset ovat yleensä aika loivia. Järjestelmät ovat hyviä ja sieltä tarvittaessa saadaan vertailutietoja. Omat vahvuudet ja heikkouden ovat tiedossa ja ne näkyvät näistä järjestelmistä. Hyvä että tällaiset järjestelmät on luotu aikoinaan.*
- Riippuu siitä, keneltä kysyy. Periaatteessa ne ovat hyviä ja toimivia, mutta laitokset ja niiden dokumentaatio on hyvin erilaista ja vertailtavuus on vaikeaa. Järjestelmät ovat sinänsä hyviä, mutta vertailtavuus on vaikeaa. Viitekehys pitäisi aina kertoa vertailulukujen yhteydessä.
- *Kyllä siitä iloa on meille. Se pakottaa, kun lukuja työntää VEETIIN ja VENLAAN, keskittymään kerran vuodessa, että mitäs nyt oikein on tapahtunut. Lisäksi vertailu muihin on mielenkiintoista, esimerkiksi vuotovesiprosentit. **Toki järjestelmät voisivat olla helpompia käyttää.** Ovat kohtuullisen tärkeitä työkaluja. Kun on pakko tehdä jotain, niin sitten tulee mietittyä missä oikein mennään.*
- Välttämätön paha joka 30.4. mennessä pitää saada vuosittain tehtyä. Joskus olemme verranneet samankaltaisiin laitoksiin. Yhden käden sormilla laskettavissa kerrat, jolloin olemme käyttäneet.
- ***Huono asia, että varautumissuunnitelma pitää laittaa pilveen.*** Esimerkiksi Traficom varoittelee, että pitäisi olla hyvin varovainen tällaisten asioiden kanssa.
- Toimii ihan kohtuullisesti, Veeti on ollut aika vähällä käytöllä.
- *Tämä on hyvä kuvio, että tällaista on. Jatkossa varmaan enemmänkin tarkastellaan näitä asioita. Jatkossa pystytään näitä hyödyntämään enemmänkin. Viime vuonna oltiin mukana Euroopan vesilaitosten vertailussa. Tänä vuonna samoin. Dataa oli jo paljon olemassa suomalaisista järjestelmistä.*

Miten kehittäisit vesihuoltolaitosten vertaisarviointia Suomessa ja miksi?

- **Käyttöliittymä sellaiseksi, että se ilmoittaa ilmeisimmät virheet.** Tarkistukset puuttuvat Veetistä ja kun luvut on lähettänyt, niin niitä ei voi kätevästi muuttaa. Laitosten toki pitää katsoa itseensäkin, että aikaa löydetään lukujen ilmoittamiseen. Jos lainsäädännössä on jotain, pitäisi sitä myös valvoa. Jos ei valvota, on se hölmöä.
- *VEETI-raportointi on mennyt huonompaan suuntaan. Nyt saa vain taulukoita, kun aikaisemmin sai kuvaajiakin. Yhteenveto on hyvä, ns. liikennevalosysteemi, josta pystyy nopeasti vertailemaan. Joskus tiedot katoavat järjestelmästä, vaikka ne on toimitettu sinne. Mittarit ovat ihan hyviä, toki niitä on melko paljon. Mutta en lähtisi karsimaan. VEETIä on tehty jo niin pitkään, että oleellisia tunnuslukuja on mietitty jo pitkään.*
- Järjestelmät voisivat olla helppokäyttöisempiä.
- *Ymmärrän viranomaistarpeen ja olen ihan tyytyväinen nykyiseen pakolliseen järjestelmään.*
- EU-lainsäädäntö edellyttää keräämään tällaista tietoa ja ei sitä tietoa oikein mistään muualtakaan saa. Vuositason tulisi riittää.
- *Liittyy viranomaisvalvontaan, saako näitä siihen muotoon, että voisi vertailla analyttisesti eri laitoksia. Se voi olla vaikea toteuttaa. Tarvitaisiin toiminnalliset mittarit, esimerkiksi vedenjakeluhäiriöt. Miten ne saisi vertailtavaan muotoon järjestelmiin. Voi olla vaikea saada nämä vertailukelpoiseen muotoon. Yksiselitteinen systeemi olisi hyvä.*
- Veetin kanssa on ollut teknisiä ongelmia. Sieltä ne menevät Venlaan. Tietoja on hankala muuttaa. Myös operointitoiminta pitäisi huomioida, nykyjärjestelmä ei huomioi ollenkaan operointia. Käyttöliittymä Veetissä on myös melko sekava. Asiasta on toki keskusteltu, samoin siitä miten syötettävät tiedot määritellään. Kyllähän niitä vertaillaan toisiinsa, vaikkapa paljonko laskuttamatonta vettä on jne. Se on eräänlainen automaattinen kirittäjä.

Tarvitaanko vesihuoltopalveluiden valvontaan uutta, erillistä regulaattoria?

14. Tarvitaanko vesihuoltopalveluiden valvontaan uutta, erillistä regulaattoria?

Haastatteluissa esiin nostetut asiat

KYLLÄ

- Kyllä. **Hintaregulaatio on haastava juttu**, päätökset on voitava tehdä kunnissa ja laitoksissa. Päätöksen voisi vertauttaa jonkinlaiseen laskentaohjeeseen ja siihen, täyttääkö laitos velvoitteensa. Välttämättä nykyisen kaltaista sähköverkkoregulaattoria en kaipaisi. **Toiminnan laatua pitäisi valvoa ja reguloida.** Hyvän vesihuollon kriteerit ovat hyvä ajatus ja muutama kymmenen laitosta 40-50 ehkä lähteen niitä kokeilemaan-kin, mutta loput 950 laitosta eivät niistä ole kuulleetkaan. On uhka, että tasoerot saattavat entisestään kasvaa. Kunnossapitovelka valvottavaksi: tässäkin tärkeämpää, että prosessi asian hoitamiseksi on kunnossa ja mietitty. Jos nimittäin kaupunki päättää jättää jonkun kadun kunnostamatta, niin samalla vesihuoltolaitoksen mahdollinen kunnostus tai saneeraus suunnitelma muuttuu.
- *Jos tyydytään nykyiseen tilaan niin sitten ei tarvita. Mutta jos ei olla tyytyväisiä nykytilaan niin tarvitaan regulaatiota ja regulaattoria. Esimerkiksi paljonko panostetaan korjausinvestointeihin. Paljon puhutaan hinnoittelusta ja sijoitetun pääoman tuotosta. Tärkein tehtävä olisi valmistaa, että verkot pysyvät kunnossa. Regulaattorilla on voima saada*

asioita tapahtumaan. Jos halutaan saada asioita tapahtumaan niin regulaation kautta ne tapahtuvat.

- Kyllä tarvittaisiin, mutta se pitäisi rakentaa oikein. Pitää ottaa huomioon erilaiset olosuhteet, muuttovoittopaikkakunnilla on omat haasteensa, samoin muuttotappiopaikkakunnilla. Olosuhteet pitää ottaa huomioon.
- Tosi hyvä kysymys. Periaatteessa tarvitaan - infran kunnan kannalta olisi hyvä.

EI

- *Erillistä regulaattoria ei tarvita. Luontevaa olisi, jos ELY-keskuksen alla tehtäisiin tätä. Sinne pitäisi saada tarvittava resurssi tähän toimintaan. Laillisuusvalvontaa tarvittaisiin sillä lakien toteutumista käytännössä tulisi valvoa.*
- *Ei tarvita uutta regulaattoria. Nykyistä systeemiä voitaisiin resursoida paremmin. Jos tulisi uusi regulaattori, tulisi helposti päällekkäisyyksiä ja lisäbyrokratiaa.*
- Ei tarvita. AVI ja ELY-keskus riittää.
- *Jos olisi enemmän valvojia, niin vielä enemmän tulisi raportointia ja työmäärää molemmissa päissä.*
- Voisiko se olla jonkun nykyisen tehtävänä?
- Ei tarvita. Varmaan niissä hyvääkin on. Silloin kun on yksityistämistoimintaa, niin silloin regulaattori olisi paikallaan valvomassa, ettei hinnat nouse liian korkeiksi. Suomessa tämä ei ole pääongelma vaan pikemminkin täällä maksut ovat liian pienet. Regulaattorin pitäisi määrätä pienille kunnille, joissa kunnat subventoivat vesihuoltoa, korkeammat vesihuollon hinnat. Toisi lisää byrokratiaa. Tässä kohtaa en näe tärkeänä sillä täällä ei olla yksityistämässä vesilaitoksia. Pienemmällä ohjeistuksella taloudellista regulaatiota voisi tehdä.

Millaisia asioita regulaattorin tulisi valvoa?

- Regulaattorin tulee varmistaa, että verkot pysyvät kunnossa. Ei puututa vain ja ainoastaan hinnoitteluun.
- *Että tuloilla pystytään kattamaan toiminta. Varautuminen, investointisuunnitelmat ja saneerausvaatimukset, jos ovat laissa niin pitäisi myös valvoa, että ne toteutuvat lain vaatimusten mukaisesti.*
- Alihinnoiteltu vesi oikealle tasolle ainakin. Samoin tuloutus.
- *Ensinnäkin se, että kaikki vesihuoltolaitokselta vaadittavat dokumentit ovat kunnossa ja perehtyisi niihin ja etsisi niistä kipupisteitä, mihin pitää tarttua. Myös että kaikki velvoitteet ja tarkkailut toteutuvat lupaehtojen mukaisesti. Nykyisin valvonta on melko lepsua. Vesihuoltoala on melko hassu, kun haluamme lisää valvontaa. Yleensä sitä toivotaan vähemmän. Se on tietysti selustan turvaamista. Voidaan omistajalle sanoa, että viranomaisen haluaa parannuksia tähän asiaan.*
- **Valvoo omistajatahoja siitä, että laitoksilla on riittävät resurssit toteuttaa lakipykälien vaatimat asiat.** Ettei olisi niin, että kun tarvitaan kuntaan vaikka joku koulu tms. niin vedetään vesilaitokselta rahat siihen.
- Jos tulee lisävalvontaa niin se vie resursseja operatiivisesta toiminnasta. Pitää pystyä tuottamaan hyvälaatuiset ja häiriöttömät palvelut.
- *Voitaisiin valvoa onko rahaa ohjattu tarpeeksi korjausvelan hoitoon.*
- Talouden, omaisuuden ja toiminnan varmuutta tulisi valvoa. Auditointityylinen valvonta systeemille voisi olla hyvä. Pienille laitoksille voisi järjestelmä olla raskas.
- *Taustalla pitäisi olla yhteiset pelisäännöt mitä valvotaan. Määrittelyvaihekin on vielä kesken. Onko investoitu infraan riittävästi vai liian vähän. Miten investointisuunnitelma tulisi tehdä ja toteuttaa. Kova määrä taustatyötä olisi tehtävänä. **Kun lakiin saadaan taloussuunnitelmat ja investointisuunnitelmat, samoin kohtuullisen tuoton määritelmät niin niillä päästään jo eteenpäin.** Kohtuullisen tuoton laskeminen on mietittävä myös tarkkaan. Tulisiko liittyä tasearvoon pääoman tuoton vertaaminen vai mihin.*

Jos regulaattori tarvitaan, niin millaisille vesihuoltolaitoksille?

Vertaa: esimerkiksi Tanskassa regulaattori valvoo laitoksia, jotka tuottavat talousvettä yli 200 000 kuutiometriä vuodessa.

- Vesihuoltolaitoksen määritelmä todennäköisesti tulee muuttumaan. Ensisijaisesti kunnissa toimivat laitokset tulisi ottaa regulaation alle, mutta **laitoksen ja kunnan koko tulisi ottaa huomioon**. Teknisen tiedon hallinta esimerkiksi isossa laitoksessa on hyvällä tasolla yleensä, mutta pienimmissä laitoksissa välttämättä verkkotietojärjestelmiä ei edes ole. Eikä pienellä laitoksella sellaista aina tarvitakaan. Excel ja asian osaava henkilö riittää. **Saneerausvelkaa/kunnossapitovelkaa pitäisi valvoa, siihen on nyt havahduttu**. Pitäisi luoda prosessit näiden asioiden hallitsemiseksi. Pienissä paikoissa voi olla saneeraussuunnitelman, mutta suuremmissa laitoksissa nämä asiat tulee olla prosesseissa, prosessoitu. Totuus on verkostoissa piilossa, se pitää kaivaa esille. Eurot voivat tulla laskennallisista arvioista, mutta kohteet tulee perustua tietoon verkoston kunnosta ja siihen kuinka tärkeä verkoston mikäkin osuus on riskien ja verkoston toiminnan ja asiakkaiden kannalta.
- *Jos on varsin eri kokoisia laitoksia, niin ottaisiin suuremman liikevaihdon laitoksia, vaikkapa yli 5 Me liikevaihto vuodessa.*
- *Sähköverkon regulointi on vienyt merkittävästi verkkoja eteenpäin, siellä on koko ajan valvontaa aktiivisena. Alan pitää jatkuvasti lisätä kustannustehokkuutta ja koko alankin pitää lisätä tehokkuutta. Se on vienyt sähköverkkoja paljon eteenpäin. Eli kyseessä on aivan muuta kuin pelkkä hintaregulaatio.*
- **Ihan pienimmille laitoksille ei tule lisävelvollisuuksia säilyttää.** Tanskan raja esimerkiksi melko hyvä.
- *Tuntuu pikemminkin siltä, että pienemmät laitokset vaatisivat tätä, sillä ongelmat kasaantuvat pikemminkin pienillä laitoksilla, kun resurssit eivät riitä. Isommilla laitoksilla asiat ovat yleensä paremmassa kunnossa. Ihan pienimpiä osuuskuntia en ottaisi mukaan, koska pitäisi ajatella myös millaisille asukasmäärille aiheutuu riskejä, jos asiat eivät toimi halutulla tavalla.*
- Se ottaisi kantaa siihen, miten laitos ylläpitää infraansa ja kuinka paljon se joutuu tai saa tulouttaa omistajalleen. Mikä olisi kohtuullinen tuotto, se pitäisi kirjoittaa auki. Rahaa tulee kerätä sen verran, että infra

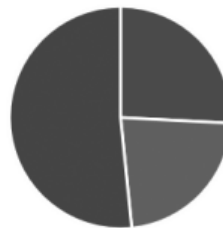
saadaan pidettyä kunnossa ja omistaja saadaan pidettyä jossain rajoissa minkä verran se voi omistamastaan yhtiöstä tulouttaa.

- *Kuutiometriraja on hankala. Mitä oikeuksia ja velvollisuuksia on kunnilla, regulaattori voisi kuntasektoria katsoa missä tarvitaan ja missä ei.*
- Valvonnan tulee olla suhteessa vesihuoltolaitoksen kokoon. Esimerkiksi 50 hengen osuuskunnassa vaikkapa analyysien ja vedenlaaduntarkkailujen osalta voi olla suuri kustannustekijä.
- ***Eri kokoisille laitoksille regulointi voisi olla eri tasoista. Esimerkiksi onko olemassa mitään suunnitelmaa omaisuuden hoitamisesta ja kunnossapidosta? Toisessa päässä voisi olla kokonaisvaltainen omaisuudenhallintajärjestelmä. Jos kaikille järjestelmä olisi sama niin voisi jäädä suurimmalta osalta tekemättä.***
- Enemmän tarvittaisiin niille, jotka eivät pysty ylläpitämään infraa ja joilla on liian pienet maksut niin regulaattorin tulisi olla nostamassa hintaa, jotta asiat saataisiin kuntoon. Jos investoinnit hoituvat ja taksa on kohtuullinen, niin onko se paha, jos omistaja ottaa tuottoa?

Tuleeko regulaattorilla olla oikeus asettaa sanktioita?

18. Tuleeko regulaattorilla olla oikeus asettaa sanktioita?

● KYLLÄ	8
● EI	7
● En osaa sanoa	16

- Pitää olla jonkinlainen keppi käytettävissä, vaikkapa valtion tukien evääminen kunnilta. Jos halutaan, että asiaa saadaan eteenpäin, niin pitää olla jonkinlainen peukaloruuvi. Rahalliset sanktiot ovat avainasemassa. Joskus saatetaan asioita jättää tekemättä lyhytaikaisen säästön takia ja tällaiset voitaisiin saada reguloinnilla pois.

- *Pitää olla, keppi pitää olla käytettävissä, jos porkkanat eivät maistu. Ei tule turhaa työtä huomauttelusta, pitää olla työkaluja puuttua epäkohtiin. Asiat tulee laittaa kriteereiden osoittamaan kuntoon, pelkkä sanktion olemassaolo ja sen uhka toimii jo sellaisenaan.*
- Kyllä. Toki niistä tulee olla oikeus valittaa. Mitään diktaattoria ei tietenkään haluta sektorille.
- *Vallaton regulaattori on sama kuin ei regulaattoria ollenkaan. Kyllä pitää olla sanktionasettamisoikeus.*
- Pitäisi olla. Esimerkiksi teollisuusjätevesien osalta olisi erittäin hyvä. Nyt valvonnan pohja menee, kun ei voida asettaa sanktioita.
- *Jos regulaattori kerran valvoo, niin jokin palaute tulee olla. Jos omaisuutta on laiminlyöty, niin tulisi olla seuraamuksia. Omistajallahan on nopea tie antaa palautetta.*
- *Turha laittaa virastoa, jos se voi vain moittia.*
- Pelisääntöjen tulisi olla hyvin selkeitä, jotta tiedettäisiin varmasti, milloin sanktio laitetaan. Olisiko se vain hinta, josta sanktoidaan vai olisiko siellä veden laatu mukana. Onko sakko vai vastuuhenkilöt linnaan oikea ratkaisu. Sakotus vaatisi melkoisen pohjatyön.

Jos regulaattorilla on oikeus asettaa sanktioita, niin millaisia niiden pitää olla?

- **Sakot. Jossain asioissa lupa-asiat, eli voisi joissain tilanteissa menettää pätevyyden.**
- *Taloudellisia sanktioita. Pelkät moitteet eivät yleensä auta. Lupamääräysten rikkomisesta toki nytkin voi tulla rapsuja.*
- Euro on hyvä konsultti, joka saa tapahtumia aikaan. Sakko on varmaan-kin se konsti.
- Sakot ovat ainoa tehokas keino. Uhkasakko tepsii ihan eri lailla kuin nimet vaikkapa sanomalehdessä.

Mitä etuja reguloinnilla saavutettaisiin verrattuna nykyiseen malliin?

- **Yleinen toiminnan taso nousisi.**
- *Saadaan aikaan muutosta.*
- Kun vertailtavuus on saatu yhteismitalliseksi niin paremmin pystyttäisiin esimerkiksi hintoja vertailemaan eri paikkakunnilla. Nyt on vaikea hintoja vertailla, kun ei tiedetä taustoja. Byrokratia ei saa missään nimessä lisääntyä nykyisestä. Jos tulee uutta velvoitetta niin jostakin pitää vastaavasti luopua.
- *Kun joku asiaa tutkii ja seuraa, niin asiat menevät parempaan suuntaan, kun niitä valvotaan.*
- Kuitenkin kuntaomisteisissa vesihuoltolaitoksilla ei välttämättä olla vesihuoltolain edellyttämässä tilassa eikä kustannuksia kateta vesimaksuin. Silloin se reguloinnilla voitaisiin saada kuntoon. Välttämättä mitään ei myöskään saneerata heikoimmissa laitoksissa, ellei ole regulointia.
- *En näe suuria etuja nykymalliin kanssa. Läheisempi vuoropuhelu ulkopuolisen valvojan kanssa voisi olla hedelmällistä, jos he löytäisivät kipupisteitä, mitä itse ei olla huomattu.*
- Jos koskisi korjaustarpeita ja korjausvelkaa niin siihen pystyttäisiin puuttumaan.
- *Vesihuoltolaitoksen investointimäärärahan määrittely ei voi mennä niin, että koulutoimen ja sosiaalitoimen investoinnit otetaan ensin ja loppu sitten, jos jotain jää, tulee vesihuoltoon eikä näin pitäisi mennä tai ei voida hoitaa korjausvelkaa suunnitelmallisesti. Putki maassa ei ymmärrä, ettei voi vanhentua, kun rahaa ei ole enempää. Viime vuodelta laskin, että 337 vuotta on kiertoaika eli kohtuullisen pitkä.*
- Jos tulisi toiminnan ja talouden suuntaviivoja niin se olisi eduksi. Verkosto-omaisuuden ylläpito ja talous yms. olisivat kunnossa myös 50 vuoden kuluttua. Muuttotappioalueilla kunnat taistelevat olemassaolostaan. Ohjeistusta kaivattaisiin miten toimia kestävästi pitkällä aikavälillä. Ei niinkään vertailua siihen onko vesi halvempaa vai kalliimpaa kuin naapurissa.
- *Benchmarking-tyyppinen juttu se voisi olla. Yleisesti sovitut ideat, verkoston uusiutumisaika on alle 100 vuotta. Tällaista se voisi tehostaa ja*

tällaiseen toiminnalliseen puoleen se voisi vaikuttaa. Olisiko kaikki laitokset mukana vai vain 20 suurinta mukana.

Mitä haittoja reguloinnista olisi verrattuna nykyiseen tilanteeseen?

- **Jos malli on liian jäykkä, se tulee työllistämään turhan paljon. Regulaattori saattaa keksiä itselleen lisää toimia, ellei sitä tarkasti määritellä.**
- Haaste on se, että ala on sellainen, että alan ulkopuolisen on hankala käsittää koko järjestelmää ja kustannusten muodostuminen. Tietoa on tarjolla niin paljon, että kaikkeen ei pysty perehtymään ja ala vaatisi ulkopuolisiltakin perehtymistä.
- Ala kokonaisuudessaan olisi tulevilla lainsäädännöllä saatava kehittymään ja eri kokoisten laitosten välinen kuilu kaventumaan. Toki on suuriaakin laitoksia, joissa resurssit eivät ole kunnossa.
- *Sellaista ei saada, että kaikkia aivan samalla tavalla regulaatio kohdeltisi. Se, että keskiarvallisesti kohdellaan kaikkia samalla tavalla, niin se on jo hyvä. Varsinaisia haittoja en näe. Alan kehittämisessä regulaatio on avain. Teoriassa, **jos reguloinnista tehdään liian vaikea malli, niin se voi työllistää turhaan raskaudellaan. Ei pidä tehdä kallista ja raskasta mallia. Määrittelyt mallissa ovat tärkeitä ja niiden ohjausvaihtokutukset täytyy miettiä tarkkaan. Regulaatio ei saa olla liian mutkikas-ta. Voisi olla ihan hyvin kevyempi kuin sähköverkon puolella, malli olisi melko helpostikin rakennettavissa.***
- Mahdollinen byrokratian lisääntyminen ja kustannusten nousu. Kovin raskaisiin ja kalliisiin systeemeihin ei kannata tällaisessa mennä. Hyötyjen on oltava kustannuksia suurempia.
- *Kunnallinen päätäntävalta näissä asioissa heikentyy.*
- Yksi taho lisää minne pitää raportoida ja lisää työtä ja vaivaa. Mieluummin kehittäisin nykysysteemiä.
- *Pelkkä hallinnallinen regulointi jonkun asian muodolliseksi täyttämiseksi ei välttämättä johda kehitykseen. Reguloinnista voi tulla yksi hallinnollinen lisätyö ja sellaista ei kukaan kaipaa.*
- Lisääntynyt byrokratia ja kustannukset. Huonosti toteutettuna voi johdattaa vääriin linjauksiin. Mihän regulaattori paneutuisi? Vesitaksa? Joku muu. Pelisäännöt olisivat hyvät taksanmuodostuksessa, ne voisivat olla

laissakin mutta tarvitaanko regulaattoria. Laatuasiat on jo reguloitu, alueellinen ympäristöviranomainen kommentoi kyllä jos jotain tapahtuu. samoin vesiepidemiasta tulee seuraamukset.

Muuta

Haastatteluissa annettiin lopuksi mahdollisuus vielä kommentoida regulointia ja nostaa esille mahdollisesti vielä teemaan liittyviä asioita.

- Suht kevyt regulointi voisi olla hyvä nykyisillä organisaatioilla, jotta saataisiin asioita eteenpäin. Jonkin verran enemmän pitäisi olla regulaatiota. Regulaattorilla pitäisi olla myös mahdollisuus asettaa sanktioita, jotta toimenpiteitä myös toteutetaan.
- *Ala tuntuu kaipaavan lisää regulointia. Itse en kaipaa enempää, sillä se lisää raportoinnin määrää. Se vie resursseja jostain muusta toiminnasta. Byrokratiaa ei ainakaan pitäisi lisätä. Reguloinnin tarve tulee varmaan siitä, että turvataan selustaa omistajaan päin. Omistaja ei välttämättä aina ajattele vesihuoltolaitoksen etua, vaan ajattelee mitä vesihuoltolaitoksesta saadaan irti. Paljonko voidaan tulla louttaa vesihuoltolaitoksesta, on suuri kysymys. Esimerkiksi saneerauksille voisi tulla velvoite, jota reguloinnilla valvottaisiin. Olisi velvoite huolehtia infrastruktuuristaan. Äärimmäisen vaikea pistää lain kirjaimiksi, mutta näin korjausvelkaa pakotettaisiin hoitamaan.*
- **Autioituva maaseutu** huolestaa. Mikä on se minimibudjetti ja miten kauan pieni vesihuoltolaitos pystyy toimimaan. Esimerkiksi välillä ei ole työntekijöitä ollenkaan. **Miten kontrolloitaisiin onko vesihuoltolaitoksella työntekijöitä?**
- *Saattaa käydä niin, että jos rahaa ei ole, niin viikonloppuna ei tehdä korjauksia vaan vasta maanantaina.*
- *Maaseudun autioituminen: jos on investoitu ja rakennettu pitkiä linjoja haja-asutusalueelle. Kun väki muuttaa pois, niin vesihuolto voi tulla taloudellisesti järjestömäksi ja laatuongelmiakin tulla. Voidaan joutua pienentämään toiminta-alueita. Samoin myös saatetaan joutua siirtämään viikonloppulta korjaukset maanantaille.*
- Selkeät, hyvän vesihuollon järjestämiseen ja aidosti toimintaa kehittävien asioiden sääntöjen ja vaatimustason kirjaamisesta voisi olla hyötyä Suomessa. Valtaosin vesihuolto on kuntien omistamaa toimintaa. Paljon on osuuskuntia ja pienillä paikkakunnilla myös muita järjestelyjä. **Olisiko omistajan vai vesihuoltolaitoksen regulointia?** Jos omistaja

olisi tietoinen enemmän vesihuollosta niin sillä olisi enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa positiivisesti.

- *Jos meillä olisi yksityinen omistaja monopolitoiminnassa, niin silloin kannattaisin vesitaksojen reguloinnista ja investointien reguloinnista. **Kuntien oma toiminta ei vaadi tällaista, jos rakentaa huonoja kouluja, jotka homehtuvat viiden vuoden välein niin se on tyhmää toimintaa eikä sitäkään ole reguloitu.** Vesihuoltolain ehdotukset, omaisuudenhallintasuunnitelma, taloussuunnitelma, investointisuunnitelma ovat tärkeitä ja hyvä kun ne saadaan uuteen lakiin. Ne ovat hyviä ja hyödyllisiä vesihuoltolaitokselle, eivätkä ne ole ylimääräistä työtä vesihuoltolaitoksille. Muutama vuosi, kun niitä on tehty, niin voidaan miettiä olisiko tästä reguloinnin pohjaksi.*
- *Nyt kun ollaan liikelaitos ja tuloslaskelmassa on ylijäämä-niminen termi. Mikä on se raha mikä jää meidän tilille tilinpäätöksen jälkeen. Mitä se tarkoittaa. Kun meistä tulee osakeyhtiö ensi vuonna. Tehdään osakeyhtiölain mukainen tilinpäätös. Se on regulointia, siitä nähdään mikä tilanne on. **Liikelaitoksen tilinpäätös on hankalammin hahmotettavissa, kun ylijäämä jää kunnan tilille.** Siirtyminen osakeyhtiömuotoon on positiivinen kohtuullisen tuoton teeman ympärillä. Siitä pysytään arvioimaan tuottoa paremmin. Osakeyhtiömuotoon siirtyminen on positiivista kehitystä monella tapaa.*

5. Yhteenveto

Yhteenvetona voidaan todeta, että:

- Nykyiseen lainsäädäntöön ja valvonta ollaan melko tyytyväisiä erityisesti talousveden laadun ja jätevedenpuhdistuksen suhteen. Forms-kyseilyssä kaikki väittämät saivat keskiarvoksi yli 4 (käytetty asteikko 1 huono -7 erinomainen).
- Vesihuoltolain valvonta ei toimi, mutta veden laadun ja jätevedenpuhdistuksen valvonta toimii.
- Jos muutosta ja kehitystä halutaan, niin lainsäädännön lisäksi täytyy olla myös toimiva valvonta. Vaihtoehtoina on joko kehittää nykyistä valvontaa tai perustaa uusi regulaattori. Regulaattorilla pitää olla työkalut valvomiseen ja sanktio-oikeus. Jos päädytään uuteen regulaattoriin, niin siitä ei haluta liian raskasta ja eri osapuolia kuormittavaa tekijää. Tässä tutkimuksessa regulaattoria kannatti 5, sitä vastusti 17 ja 13 ei ottanut asiaan suoraa kantaa puolesta tai vastaan.
- **Vesihuoltolakiin tarvitaan pykälä, jonka mukaan vesihuoltolaitoksesta on mahdollista saada kohtuullista tuottoa vasta, kun vesihuoltolaitos pyörii kestävästi. Vesihuoltolaitoksella on oltava rahaa mm. investointeihin ja saneeraukseen ja toiminnan oltava kestävällä tasolla. Vasta tämän jälkeen ELYn tai regulaattorin luvalla saa tulouttaa omistajalle tulosta. Kohtuullisen tuoton ottamista ei siis pidetty pahana vaan olennaisena pidettiin, että on riittävät resurssit kestävällä pohjalla olevaan toimintaan sis. nuo mainitut investoinnit sekä muut toiminnan kehittämiseen tarvittavat resurssit.**
- Joissain tapauksissa tuloutusvaatimukset ovat vesihuollon näkökulmasta kohtuuttoman suuria. Tuloutusta tehdään mm. korkoina ja korvauksena peruspääomasta, mutta lisäksi tuloutusta tapahtuu mm. erilaisina vuokrina ja pakollisina palveluostoina omistajalta. Tähän tarvitaan selkeämpiä pelisääntöjä ja läpinäkyvyyttä olipa organisaatiomuoto mikä hyvänsä.
- Vesihuollon arvonmäärityksessä pitää olla selkeät pelisäännöt.
- Vesihuoltolain uudistuksen tulee puuttua voimassa olevan vesihuoltolain tulkintaepäselvyyksiin. Esimerkkinä tästä on kohtuullisen tuoton määritelmä.
- Valvontaa tarvitaan enemmän mm. siksi, että kaikilla on samat toimintasäännöt. Joissain vastauksissa koettiin, että eri ELYjen alueella on eri-

laista valvontaa ja erilaiset säännöt. Valvojan viranomaisen tulee ottaa roolia tässä asiassa, mikäli asia halutaan kuntoon. Lisää avointa keskustelua valvojan viranomaisen kanssa kaivattiin.

- Vesihuoltolaitokset tarvitsevat yhteismitalliset vertailuluvut. Nykyiset eivät ole kaikin osin vertailukelpoisia vertailulukuja, vaan niitä tulee edelleen kehittää.

6. Lähteet

Cho D.I. & Ogwang T. (2014) Water Poverty Index. In: Michalos A.C. (eds) Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research. Springer, Dordrecht. Saatavissa : https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007%2F978-94-007-0753-5_3703.

Katko T.S. 2013. Hanaa! Suomen vesihuolto: kehitys ja yhteiskunnallinen merkitys. FIWA. 501 p.

Hoikka A. 2022. Energiaviraston säätelemän valvontamallin vaikutus energiansiirtoyhtiön rahavirtaan. Case Sallila Sähkönsiirto Oy. SAMK. Liiketalouden tutkinto-ohjelma.

Kallio J. 2021. Vesihuoltouudistus. Esitys. Keskustelutilaisuus Kaakois-Suomi. 14.1.2021.

Katko T.S., Juuti P.S., Juuti R.P. & Väyrynen P.O. 2022. Vesihuollon myytit. Vastapaino, Tampere. 213 s.

Lausunto kansallisen vesihuoltouudistuksen ohjelmaluonnoksesta. HS-Vesi 8.2.2021.

Luukkonen H. 2016. Vesihuollon kehittäminen ja ohjaaminen. Hyvät suunnittelukäytännöt vesihuollon kehittämisessä. Kuntaliitto 2016.

Nyysönen P. 2018. Vesihuollon varautumisen johtamisen ja osaamisen kehittäminen. Case: Lahti Aqua Oy, HAMK 2018.

Partanen J., Jukka Lassila, Juha Haakana. 2020. Sähkönjakeluverkkoliiketoiminnan sääntely ja kehittäminen. LUT.

Saarinen R. 2020. Vesihuoltolain toimivuuden arviointi. Saatavilla: <https://mmm.fi/vesi/vesihuolto>.

Silfverberg P. 2020. Vesihuollon regulaatio (valvonta ja ohjaus) Euroopassa.

Social Progress Index. Social Progress Index 2019 -tutkimus. www.socialprogress.org. <https://www.socialprogress.org/?tab=2&code=FIN>, luettu 28.4.2020.

VEPATUKI-kokous 20.12.2022.

Vesihuoltoalan pätevyysvaatimusten esiselvitys. VVY:n julkaisu nro 82. 2023.

Vesihuoltolaki (119/2001).

VETO6-koulutus (2021-2022). Katko HT 25.2.2023.

VETO7-ohjelma 28-29.9.2023.

Vinnari E. & Näsi S. 2006. Vesi on kunnille iso business. Kuntatekniikka: 61, 4-5: 16-19.

Internet

<https://energiavirasto.fi/hinnoittelun-valvonta>.

<https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/vesihuoltotehtavat-keskitetaan-ete-la-savon-ely-keskukseen>, luettu 9.10.2023.

<https://valtioneuvosto.fi/-/1410837/vesihuoltolain-muutostarpeita-arvioi-daan-valmistuneiden-selvitysten-pohjalta>, luettu 13.1.2023.

<https://www.vvy.fi/ajankohtaista/uutiset/syke-on-selvittanyt-vesihuol-lon-kustannuskattavuutta/>, 16.4.2021.

<https://www.vvy.fi/vesihuolto/vesihuoltoon-liittyva-lainsaadanto/#o-sio-1-1513152112-0782-1>.

Haastattelut

Melin E. 25.5.2023.

Halinen A. 7.6.2022.

Halinen, Jääskeläinen & Naskali 25.5.2023.

Jokela P. 27.9.2022 & 26.6.2023.

Kotiranta J. 27.2.2023.

Kytövaara A. 26.6.2023.

Meriluoto J. 3.10.2022 & 25.5.2023.

Pakkanen A. & Kautto K. 24.4.2023.

Rämö J. 15.5.2023.

Vähäkyttä J. 15.5.2023.

LIITE 1.

CADWES

Vesihuoltopalvelut: säätely ja valvonta (FORMS)

Avoimet vastaukset

Suurin osa vastaajista edusti vesihuoltopalveluja, joiden piiriin kuului 10 000 - 50 000 (16 kpl) tai 50 000 - 500 000 (14 kpl) vastaajaa. Liikelaitoksia oli 14 ja kunnan omistamia yhtiöitä 11 kpl.

”Miten kehittäisit nykyistä lainsäädäntöä?”

- Tarkempi määrittely esim. kohtuulliselle tuotolle niin, että huomioidaan kaikki omistajataholle tavalla tai toisella ohjautuvat tuotot vesihuoltolaitokselta.
- Laitosten yhdistämiseen ja palveluiden ostoon isommilta laitoksilta kannustetaan, jolloin pitäisi säätää myös OY-muotoisten toimijoiden läpinäkyvyydestä ja kohtuullisten vesihuoltopalveluiden myymisestä ja kustannusten muodostumisesta.
- Toiminta-alueen ja YKR-taajaman välisen suhteen tarkentaminen eli ei pitäisi olla niin, että kaikki YKR-taajamaa olevat alueet pitää sisällyttää toiminta-alueeseen.
- Valvontaa parannettava vesihuoltolain vaatimusten täyttämisen osalta, veloituksia täsmennettävä etenkin kunnossapidon ja saneerausten rahoittamisen ja toteuttamisen osalta. Toiminta-alueiden laajentamisen kannattavuus varmistettava jo toiminta-aluepäätöksen yhteydessä, nyt

jää liikaa kiinteistöjä liittymättä (viranomaisilla vain vähän resursseja liittymättömien patisteluun/poikkeuslupahakemusten käsittelyyn).

- Selkeytettävä rakennetta ja priorisoitava
- **Lähtisin keskittämään vesihuoltotoimintaa enempi yhden ministeriön alaisuuteen. Ja näin tälle ministeriölle tulisi paine keskittyä tähän aihealueeseen.**
- On mielenkiintoista, että vesiosuuskunta ei ole lain mukainen vesihuoltolaitos ilman toiminta-aluetta. Samalla kuitenkin toiminta-alueen muodostamisessa voi olla suuria haasteita ja se voi kestää ikuisuuden.
- Laissa on tulkinnanvaraisia kohtia, joita voitaisiin tarkentaa myös asetuksella, kuten tietojärjestelmään toimitettavia tietoja. Ristiriitoja on erityisesti verkoston laajentamisessa, josta viranomaisella on hyvin poikkeava lain tulkinta suhteessa vesihuoltolaitoksiin sekä kohtuullisessa tuotossa ja kustannusten kohdentamisessa.
- Entistä tarkemmin tulisi määrätä hulevesien johtamiskiellosta jätevesiviemäriin (tai esim. sanktiomaksuista, jos näin toimii). Kun kyseessä on omistaja, on vesihuoltolaitos aika heikoilla.
- Hulevesien osalla lainsäädännössä olisi vielä kehittämistä, koskien rajoituksia ja vastuita sekä kustannuksia.
- Sanktiot hulevesien johtamisesta jätevesiviemäriin. Kohtuullisen tuoton tarkempi määrittely
- **Viemäriverkostot, jotka ovat toisen toimijan voisi irrottaa ympäristöluvasta. Samoin teollisuusjätevesien valvonta ei kuulu pienille vesihuoltolaitoksille.**
- Tuloutuksen määritelmä pitäisi ainakin jollain tasolla pystyä tekemään.
- Pitkäaikaisen, riittävän investointitason turvaavalla säädöksellä.
- Joitakin asioita olisi syytä selventää. Esimerkiksi se, mikä on kohtuullinen tuotto omistajalle?
- Tarkentaisin tiettyjä tulkinnanvaraisuuksia. Vaatimustaso on noussut ja sen myötä kustannukset nousee. Pienemmät laitokset luultavasti toimivat jatkuvasti laittomasti, koska lain noudattaminen on suuremmillekin laitoksille välillä haasteellista. Mielestäni tämä on kuitenkin pakollinen

välimenokausi, joka ohjaa kehittämään toimintaa ja parantamaan resursseja.

- Enemmän laintuomia valtuuksia toivoisin. Kyseessä kuitenkin kriittinen infra.
- Hulevedenosalta saisi vielä tarkentaa vastuuta. Asukkaan ja laitoksen välistä rajapintaa tulisi tarkentaa. Laitoksen oikeuksia perittäviin maksuihin tulisi tarkentaa ja laitokselle tulisi antaa oikeus helpommin muuttaa sopimuksia asiakkaan ja laitoksen välillä. Laitoksen oikeudellista turvaa tulisi pohtia niin asiakkaan kuin laitoksen puolesta enemmän lainsäädännössä. Asiakkaalla tulisi olla enemmän velvoitteita osoittamaan väitteilleen perää. Nyt laitoksella on kaikki vastuu näyttää asiakkaan väitökset vääräksi. Vesilaitoksia tulisi eriyttää vahvemmin kaupungin taloudesta ja kaupungin päätäntävaltaa tulisi pienentää vesilaitosten kohdalla riippumatta muodosta, eli onko liikelaitos vai osakeyhtiö tai taseyksikkö

”Jos tarvitaan uusia lainsäädännöllisiä toimia, niin mitä ne olisivat?

- Valvontaa kohtuullisesta tuotosta ja etenkin yhteistyömuotojen läpinäkyvyydestä. Tällä hetkellä mm. resurssiongelmaiset pienet kunnat joutuvat ostamaan palvelut lähes monopoliasemassa toimivalta isolta OY-laitokselta, joka voi sanella hinnat ja ehdot oman etunsa mukaisesti.
- Mittauslaitelain mukaisesti mittauksen tulee olla luotettavaa, jos mittauksen perusteena on taloudellisen edun määrittäminen. Jätevesimittaukselle ei kuitenkaan ole määritetty suurinta sallittua virhettä, mikä olisi tärkeää saada jatkossa määritettyä esim. kuntien/laitosten välisille suurille jätevesilaskutuksille. Laitosten välisissä sopimuksissa ei välttämättä ole tällaisia virheitä osattu tai haluttu huomioida, jolloin toinen osapuoli voi saada suurenkin taloudellisen ja perusteettoman edun.
- Valvonta siitä, että vesihuoltolakia noudatetaan ja velvoitteiden täyttämisen kustannukset katetaan vesimaksutuloilla (tai subventointi verotuksella läpinäkyväksi). Erillinen ohje siitä, mitä kuluja vesihuoltomaksuilla pitää kattaa (ja saa kattaa). Kunnossapitoon, saneeraukseen

ja toimintavarmuuden ylläpitämiseen on löydettävä resursseja (rahaa ja osaamista) kaiken kokoisissa laitoksissa hallintomuodosta riippumatta.

- Tarkennuksia taksanmäärittelyyn/perusmaksuihin ja tuloutukseen.
- Terävöittämistä (hulevesien johtamiskielto, erisuuruiset maksut), selkeyttämistä esim. asetuksella (verkostojen laajentaminen, kohtuullinen tuotto, kustannusten kohdentaminen). Uutena asiana pitäisi olla mahdollista periä myös erisuuruisia käyttömaksuja esim. vesilaitosten yhdistyessä.
- Verkoston suorituskykyyn liittyviä mittareita ja toisaalta osaamiseen ja resurssointiin liittyviä vähimmäisvaatimuksia.
- Kuntien vesilaitoksille määritetyille/perimille maksuille kattohinta, perustuen esim. liikevaihtoon. Piiloveron maksamisen poistaminen.
- Hulevesien osalla lakia tulee selkeyttää, suurimmalla osalla vesilaitoksia ei hulevesiasiaa ole saatu vesilaitoksen kannalta toimimaan järkevästi, kunta ei suostu ottamaan hulevesiverkostoja hallintaansa eikä halua periä niistä maksuja.
- Ravinteiden kiertoon tarvittaisiin ”pakkoa”. Samanlaista kuin nyt on vaikka bensiinissä, täytyy olla kierrätystuotetta mukana.
- Tuloutukseen ja valvontaan liittyviä asioita pitäisi selkeyttää. Pohjaveden ottamisen luvitusta kaikkine tarpeineen yksinkertaistettava (nopeutettava)
- Vedenhankinta pitäisi priorisoida lainsäädäntötasolla nykyistä korkeammalle. Nykyisin vedenhankinnan luvittaminen on niin hidasta, että se vaarantaa pitkäjänteisen suunnittelun.
- Jonkinlainen vaade siitä, että infran kunnossapito olisi ohjelmallista tai jos sitä ei olisi, se perustuisi harkittuun päätökseen, ei lyhytnäköiseen säästöön. Lisäksi nykyiset vaatimukset siitä, että asiakkaille pitäisi tuottaa kulutukseen ja veden laatuun liittyviä tietoja kotiin tuntuu yliampuvalta.
- Käynnissä oleva EU:n jätevesidirektiivin päivitys tuo tähän paljon selvyttä, mutta haitta-aineiden ja mikromuovien suhteen ei ole selviä tavoitteita tai pelisääntöä.

”Miten kehittäisit nykyistä viranomaisvalvontaa ja miksi?

- Valvontaa kohtuullisesta tuotosta ja etenkin yhteistyömuotojen läpinäkyvyydestä. Tällä hetkellä mm. **resurssiongelmaiset pienet kunnat joutuvat ostamaan palvelut lähes monopoliasemassa toimivalta isolta OY-laitokselta, joka voi sanella hinnat ja ehdot oman etunsa mukaisesti.** Lainsäädännön ja viranomaisten tulisi ohjata perustamaan maakunnallisia laitoksia, joissa isot ja pienet kunnat ovat osakkaina, jolloin maksut ja tuotot kohdentuvat tasapuolisesti ja aiheuttamisperiaatteen mukaisesti.
- Valvonta on hyvin erilaista eripuolilla Suomea. Valvojien käsitys kokonaistoiminnasta vaihtelevaa ja puututaan kokonaisuuden kannalta hyvin pieniin ja mitättömiin osa-alueisiin. Tarkemmin pitäisi puuttua mm. teollisuusasiakkaiden sopimuksiin.
- Lisättävä resursseja etenkin vesihuoltolaitosten talouden ja toiminnan tason valvontaan. Määräaikaistarkastukset em. asioista, joista raportointi kehittämistarpeineen vesihuoltolaitoksen päättäjille nostaisi havaitut ongelmat esille ulkopuolisen tahon toimesta.
- Pohjavesivalvonta saisi tuottaa käyttökelpoista feedbackia toimijoille. En tiedä ketä nykyinen oikeastaan palvelee. Talousveden terveydellinen valvonta on ok, vaikka liikaa energiaa käytetäänkin erilaisten spesiaalikemikaalien, radioaktiivisuuden jne. valvontaan, liian vähän käyttäjien arjen ja infran linkaaren kannalta olennaisiin laatutekijöihin. Taloudellista valvontaahan ei oikeastaan ole, eikä mielestäni tarvitakaan: se on omistajan asia.
- Nyt tuntuu siltä, että eri toimijoita (valvontakohteita) käsitellään eri tavoin. Oikeudenmukaisuus ja tasapuolisuus on hieman hukassa jo yhden valvojan kohdalla, saati sitten eri valvontaorganisaatioiden välillä (Ely vs. kunnan ymp. valvonta).
- Esim. liittymisvelvollisuutta ei tunnuta valvottavan ellei vesilaitos ole hyvin aktiivinen asian suhteen. Jos esim. jätevedenpuhdistamon jatkuvatoimiset mittaukset saataisiin luotettaviksi ja kaikin puolin jatkuvasti toimiviksi joskus tulevaisuudessa, olisi puhdistamoiden lupamääräysten valvomisen mahdollista suorittaa valvomoraporttien avulla eikä kertanäytteiden perusteella. Nykyisellään en näe tätä mahdollisena, koska antureissa ja analysaattoreissa on luotettavuus- ja kestävyysongelmia. Toimivat kyllä prosessinohjauksessa apuvälineenä.

- Yhteistyö viranomaisen kanssa on toimivaa, mutta heidän resurssinsa ovat täysin riittämättömät. Vesihuoltolaitosten on myös helppoa jättää esim. toimittamatta tietoa tietojärjestelmään, koska siitä ei ole mitään seuraamuksia. Jos resursseja on vesihuoltolaitoksella vähän, on pakko priorisoida. Sääntelyä on tällä hetkellä erittäin paljon suuremmallekin laitokselle.
- Viranomaisvalvonta on varsin heikkoa ja epätasalaatuista.
- Paikallisessa viranomaisvalvonnassa on liian suuria eroja eri kuntien välillä. Tasa-arvoa tarvitaan eri kuntien väliseen valvontaan. Lisäksi valvonnassa puututaan epäolennaisiin asioihin. Viranomaisvalvojalta puuttuu maalaisjärki.
- ELY:n esittämissä vaateissa näkyy kokemuksen puute laitoksien perustoiminnasta, toiminta heillä perustuu ”kirjanoppimiseen”.
- Enemmän yhteistyötä ja saman pöydän ääressä työskentelyä eikä ns. vastakkaisilla puolilla pöytää. Ohjausta hankevaiheisiin eikä vasta luvitus vaiheisiin.
- Elykeskusten vaatimukset eroavat toisistaan. Lisäksi viranomaisten ohjeet ovat välillä ristiriitaisia koskien kyberturvallisuutta (Traficom. vesi.fi).
- Viranomaisilla (kunta ja valtio) pitäisi olla enemmän resursseja tehdä pistokoetyyppisiä tarkastuksia toiminnanharjoittajille. Rakennusvalvonnassa pitäisi ottaa systemaattinen ja sanktioidumpi linja kiinteistöjen hulevesien erotteluun. Todellisenä tavoitteena pitää olla, että jätevesiviemäriin ei johdeta hulevesiä.
- Kaipaisin sellaista yhteisotetta, että viranomaisvalvonnassa henki ei olisi se, että tämä tehdään nyt ainoastaan sen takia, että laissa lukee niin. Tällainen tuntuma tarkastusten takia välillä on.
- Riittävät resurssit.
- Viranomaisilla pitäisi olla 24/7 päivystys
- Kaikilla viranomaisilla yleensä resurssivaje. Onko resurssia aktiiviselle yhteistyölle? Esim. varautumisharjoituksissa on näkynyt resurssivaje ja sitä kautta osaamisvaje viranomaisilla. (Hyvä että harjoitellaan.)
- Tarkasteltaisiin miten omistaja eli kunta/kaupunki ohjaa vesilaitoksen toimintaa. Onko omistajaohjauksessa virheitä kannattavuuden kannalta, joka sitten heijastuu veden hintaan.

”Miten kehittäisit nykyistä kunnan omistajaohjausta ja miksi?”

- Sen tulisi olla läpinäkyvää ja vesihuollon maksuilla tulisi kattaa vain vesihuoltotoiminta, eikä maksa kunnalle eri muodoissa tuloja.
- Tason vaihtelu maassamme suurta omistajakunnasta riippuen. Omaisuuden hallinnan (selvillä olo, kunnossapito, saneeraus) näkökulma pakolliseksi toimintavarmuuden turvaamista unohtamatta. Vesihuoltolaisia täsmennettävä ja valvontaa parannettava siten, että politiikan tekeminen esim. alikatteisten vesimaksujen tasolla vaikeutuu tai tulee mahdottomaksi.
- Luottamusmiesten roolia päätöksenteossa ja strategisessa ohjauksessa pitäisi vähentää ja asiantuntijoiden lisätä.
- Kunnan johtavat viranhaltijat ja luottamusmiesorganisaatio eivät juuri-kaan tunne vesihuoltolaitosten toimintaympäristöä. Eikä taida olla aikaa perehtyä. Muut tärkeämmät kunnan tehtävät ajavat näiden asioiden ohi.
- Aika vaikea kysymys tämä.
- Omassa kunnassa toimii ja on pitkät perinteet. Kaikissa ei ole. Ohjaus on tarpeen erityisesti, jos toimintaa yhtiöitetään.
- Joissain yhtiöissä se on hyvin kunnossa ja toisissa tapauksissa on heikkoa, koska omaisuudenhallinnan osaaminen puuttuu.
- Omistaja ei halua muuttaa/pienentää aiempaa peruspääomasta lasketua korvausmäärää eikä halua ottaa asiaa edes käsittelyyn.
- Huleveden osalla VH-laki § 19a Huleveden viemäröinti , ei toteudu. Omistaja ei maksa vesihuoltolaitokselle yleisten alueiden kuivatuksesta.
- Omistajaohjaus voisi olla aktiivisempaa.
- Omistajaohjaus toimii hyvin. Omistajan ohjattaville järjestämät yhteiset (info)tilaisuudet ovat tarpeellisia.
- Omistajaohjaus antaa selkänöjaa saneeraamiseen, eikä suitsi hinnoitella. Sinällään kaikki on siis kunnossa. Yhteydenpito on kuitenkin aika vähäistä, mutta toisaalta yhteys on olemassa, jos sitä tarvitaan.
- Enemmän taloudellista päätäntä valtaa tai vesilaitoksen tuloja ei käytettäisi kaupungin talouden kohentamiseen vaan tulot ohjattaisiin saneerausvelan lyhentämiseen.

- Kunta rakentaa alueita ja vesilaitoksen rahat on kiinni siellä niin kauan kunnes alueelle aletaan rakentaa. Kaupungin pitäisi lunastaa liittymismaksut ja myisi tontit liittymismaksut maksettuna. Tällä tavalla vesilaitos saisi rahansa pois heti, kun kohde on valmis.
- Hallituksessa olevat poliitikot tekevät tietenkin politiikkaa. He eivät kaikki aina ole riittävän päteviä hallitukseen. Esim. vaikeuksia hyväksyttää päivänselviä hinnankorotuksia. Nykyisin tilanne on kuitenkin huomattavasti parempi kuin ennen (ennen poliitikot osallistuivat ahkerasti vesilaitoksen arkityöhön esim. ajamalla omaa etua).
- Käytännössä omistajaohjaus on monikunnallisessa yhtiössämme yhden kunnan hallussa.
- Vähemmän omistajaohjausta kokonaisuudessa, koska päätökset ovat poliittisia eivätkä tue vesilaitostoimintaa tehokkuuden tai talouden pohjalta.

”Miten kehittäisit vesihuoltolaitosten vertaisarviointia Suomessa ja miksi?”

- Syötettävät tiedot eivät ole loogisia ja siksi niissä esiintyy virheitä.
- VEEETI ja VENLA ovat todella aikaa vieviä ja tietojen etsintä kuluttaa resurssejamme.
- Parempaa ohjeistusta ja paremmat järjestelmät. Tällä hetkellä esim. talouden tunnuslukujen syötteet ymmärretään toisinaan eri tavalla eikä ne sen vuoksi ole vertailukelpoisia. Lisäksi talouden (kustannusten) tunnuslukuja pitäisi aina tarkastella rinnan toiminnan tasoa kuvaavien mittareiden kanssa. Lisäksi valvottava, että tietoja laitoksilta tallennetaan. Käytännössä tähän on lisättävä resursseja.
- Onko Veetissä vertaisarviointielementtejä? En ole tiennyt sellaisesta mitään. Venla toimii normaali vesilaitoksille tietääkseni melko hyvin, mutta tukkulaitoksen on vaikea saada sieltä mitään hyödyllistä irti. Vertaisarviointi on sinällään arvokasta ja sitä voisi kyllä kehittää esim. jätevedenpuhdistamojen osalta. Ari Kankaan ansiokas benchmarking teos on jo liian vanha.
- Venla toimii hyvin vertaisarvioinnissa, Veeti ei. Sen raportointityökalu on kömpelö.
- Järjetöntä laittaa moneen järjestelmään. Jotenkin tuntuu turhalta työltä, laitoksen saama hyöty ei kompensoi tehtyä työtä.

- Tunnuslukujen määrittely on epämääräistä ja käyttäjät ymmärtävät kysymykset eri tavalla.
- Pitäisi kyllä kehittää, mutta tehtävä on kyllä erittäin haastava.
- Itsearviointin tekemisen motivointia voisi kehittää: tarkennuksia laskevatapoihin, yhteisiä työpajoja.
- Mielestäni tällaista koottua arviointia on syytä tehdä. Toki sitä tehtäessä pitää muistaa se, että luvut eivät sinällään kerro mitään, koska kaikkien laitosten kirjanpito on omanlaistaan.
- En ole käyttänyt kauheasti kyseisiä palveluja, mutta kuuleman perusteella niissä olisi kehitettävää.
- Pyrkisin kehittämään laitosten vertailukelpoisuutta sekä käyttömukavuutta ja toiminnallisuuksia. Kun lain mukaan pitää käyttää jotain ohjelmistoa, niin sen pitää olla erinomainen ja selkeä. Vertaisarvioinneista ei ole hyötyä ulkopuolisille, koska eivät tiedä mitä palveluita laitos tuottaa (esim. puhdistamo vs. pelkät verkostot).
- Yhtiömme ei ole käyttänyt kyseisiä menetelmiä vertaisarvioinneissa. Toistaiseksi toteutetut vertaisarviointit ovat olleet keskinäisiä kokouksia yksittäisistä aihekokonaisuuksista. Joitakin kehitysehdotuksia on keskusteluissa noussut esille. Kuitenkin laitokset ovat Suomessakin hyvin erilaisia, joten valtavaa hyötyä ei olla saavutettu.
- Saatavuus ja helppous toiminnoiltaan paremmaksi. Selkeys ylipäättänsä. Vertaisarviointin julkaisuja vuosittain, eli helpot diagrammit joka vuosi julkaisuun. Näitä voi sitten laitokset ja kansalaiset tarkastella helpolla.

Jos tarvitaan, niin millainen regulaattorin pitää olla?

- Suomalainen malli eli ei niin raskas kuin esim. Tanskassa. Pääpaino toiminnan tason ja vesihuoltomaksujen kustannuskattavuuden valvontaan. Näille luotava valtakunnalliset pelisäännöt mukaan lukien kohtuullisen tuloutuksen määrittely Tarkastusten perusteella kehittämissuosituksia (toiminnan taso --> kehittämistarpeet - suositukset maksujen taosta). Päätökset vesimaksuista voisi edelleen tehdä kunnissa.
- Organisatorisesti kevyt. Ei massiivista virastoa. Riittävän osaava - sähköpuolellakaan ei ole mennyt ihan sillä tavalla kuin viranomaisen on ajatellut.

- Mallin tulisi alkuun olla varsin yksinkertainen, jossa voisi reguloida aluksi. esim. miten verkon tila kehittyy mittareiden ja TNKA:n kautta
- Tuloutukseen pitäisi olla, joku työkalu.
- Mielestäni kohtuullisen tuoton määrittämiseen tulisi saada jonkinlainen konsensus.
- Ei tarvita, koska vesilaitosten omistajat ovat julkisia toimijoita.
- Jätevesipuolella en näe tarvetta.
- Osittain kyllä ja osittain ei. Tämä ehkä toisi tasapuolisempaa asiakkaiden käsittelyä valtionlaajuisesti. Olosuhteet huomioiden voitaisiin paremmin vertailla eri laitoksia, kun pyrittäisiin reguloimalla tasapuoliseen asiakkaiden kohteluun

”Millaisia asioita regulaattorin tulisi valvoa?

- Kohtuullista tuottoa ja kuntien/laitosten välisiä sopimuksia (läpinäkyvyyttä, aiheuttamisperiaatteen toteutumista ja kohtuullista tuottoa)
- Taloudellinen valvonta ja ohjaus, vertaisarviointi
- Toiminnan tulosta, kustannusten kattavuutta, hinnoittelua, tuottoa ja jos osaaminen riittää, niin em. suhteessa suoritteisiin ja tunnuslukuihin.
- verkoston tilan kehitystä, toiminnan kehittymistä ja taloutta.
- Tuloutus, toimintavarmuus ja turvallisuus.
- Hoitaako vesihuoltolaitos riittävän hyvin niitä tehtäviä, joita varten se on olemassa.
- Riittävä rahoitus saneeraustoimenpiteille.
- Asiakaskohtelua kunnittain ja miten perittävät maksut rakentuu ja mihin perustuu

”Jos regulaattori tarvitaan, niin millaisille vesihuoltolaitoksille? Vertaa: esimerkiksi Tanskassa regulaattori valvoo laitoksia, jotka tuottavat talousvettä yli 200 000 m³ vuodessa.

- Vähintään niille, jotka myyvät palvelua muille laitoksille.
- Kaikille laitoksille, jotka palveleat yli 500 asiakasta.
- Mukaan saatava kaikki kuntien keskustaajamien vesihuollosta vastaavat laitokset. Osuuskunnat voisivat mennä kevyemmin.
- Suurille ja keskisuurille laitoksille.
- Tiettyjä asioita koosta riippumatta. Jos tavoitteena on laadukkaat ja kustannustehokkaat vesihuoltopalvelut Suomessa, tilanne ei olennaisesti parane sääntelemällä vain tietyn kokoisia laitoksia.
- Liikevaihto voisi aluksi olla esim. 5M€ ja sitä isommat laitokset.
- Tanskan mallista voisi kehittää Suomen mallin.
- Kaikille vesihuoltolaitoksille. Pienillä (varsinkin yksityisomisteisilla osuuskunnilla) ei toimita ole aina ammattimaista.
- Näkisin, että kaikki laitoksen kokoon katsomatta

”Jos regulaattorilla on oikeus asettaa sanktioita, niin millaisia niiden pitää olla?

- Taloudellisia, jotta ohjaa aiheuttamis- ja tasapuolisuusperiaatteen mukaisiin kustannuksiin.
- Se tulee regulaattorin päättää.
- Ei ainakaan aluksi - pitäisi aloittaa konsultoivalla otteella ja selkeillä ohjeilla / pelisäännöillä.
- Esim. toiminnan tehostamiseen ja investointitasoon liittyen.
- Jos regulaattori tulisi, tällöin sanktiot tulisi erittäin huolella määrittää.
- Tanskan mallin pohjalta kehitetty?
- Kyllä ja ei... vesilaitosta on vaikea laittaa kiinni ja sakot maksaa asiakas viimekädessä.

”Mitä etuja reguloinnilla saavutettaisiin verrattuna nykyiseen malliin?”

- Läpinäkyvyyttä ja kohtuullisuutta tuottoihin sekä oikeudenmukaisemat sopimukset laitosten välille.
- Mahdollisesti asioiden parempaa hoitamista ja sitä kautta sanktio uhkan avulla myös kiinnostusta putkistojen kuntoon ja saneeraukseen.
- Vesihuoltolaitostoiminnan keskimääräinen taso paranee merkittävästi (kunnossapito, saneeraukset, toimintavarmuus)
- Esimerkiksi yhtenäisemmät käytännöt taksojen määrittelyyn ja tuloutukseen. Mahdollisesti toiminnan tehostuminen.
- Hyvin toteutettuna voitaisiin tehdä roolijako viranomaisen ja regulaattorin välillä, jolloin viranomaiselle jää enemmän aikaa vesihuollon kehittämistehtäviin.
- Vesihuollon kehitys nopeutuisi
- Jos toimii niin kuin pitäisi niin enemmän saataisiin oikeaa tietoa.
- Voitaisiin turvata esim. riittävä investointitaso ja riittävät maksutulot ja varmistaa, että maksutulot käytetään vesihuollon tarkoituksiin.
- Laitoksille enemmän yhtenevää toimintaympäristöä.
- Painetta omistajille ja hallituksille esim. resurssien lisäykseen ja toiminnan kehittämiseen.
- Tasapuolisuutta kuntien kesken. Ei käytettäisi vesilaitoksia ja niiden taksoja poliittiseen peliin

”Mitä haittoja reguloinnista olisi verrattuna nykyiseen tilanteeseen?”

- Hintojen nousupaineet.
- Valvonta lisää valtion kustannuksia.
- Resurssien rajallisuus vesihuoltolaitoksilla, kuinka paljon mahdollisesti lisää työmäärää.
- Suomessa on regulointia jo aivan liikaa. Omistajien pitäisi ottaa vesilaitosten valvonnassa ja ohjauksessa vahvempi rooli, mutta se edellyttäi-

si asiantuntevia omistajan edustajia maanviljelijöiden ja lastentarhanopettajien sijasta.

- Byrokratian lisääntyminen? Vesihuoltolaitosten keskittyminen muuhun kuin ydintehtävään, jos sääntely on liian tiukkaa (näin ainakin Englannissa ja jossain määrin myös Tanskassa). Sähkömarkkinalain sudenkuopista tulisi ottaa oppia, etteivät jotkin yhtiöt pysty tekemään hintojen korotusautomaattia ilman perusteita.
- Se, että pienet yksiköt jäisivät regulaation ulkopuolelle, myös pieniä laitostyöyksiköitä tulisi valvoa ja vaatia.
- Vaikuttaa asiakkailta perittäviin maksuihin korottavasti.
- Vesihuoltolaitoksen perustyö ja paikallistuntemus/osaaminen heikenee, valvonta lisääntyy, mutta mikä on saatava etu?
- Palvelu etääntynee asiakkaasta.
- Jos toimii, ei mitään haittoja.
- Vaikeus arvioida yksittäisen vesihuoltolaitoksen tilannetta, kun tarkastelujaksot ovat pitkiä (esim. investointien kohdentaminen, maksutulosten riittävyys).
- Omanlaiset hyvätkin toimintatavat saattaisivat joutua regulaattorin hampaisiin.
- Lisää hallinnollista työtä - kustannusten nousu. Reguloinnissa jää aina katvealueita / porsaanreikiä / tulkinnanvaraisuuksia? Myös regulointi maksaa, se raha menisi veronmaksajilta?
- Oletettavasti byrokratian lisääntyminen?
- Pystytäänkö paikalliset olosuhteet ottaa tarpeeksi hyvin huomioon. Voisi johtaa laitokset todella hankalaan pisteeseen tai jopa taloudellisesti ongelmiin.

”Vapaa sana vesihuollon reguloinnista ja sen tarpeesta Suomessa”

- Tarvitaan jossakin muodossa, nykyinen kuntavetoinen ”julkisuusvalvontaan” perustuva malli ei toimi. Tällä hetkellä valveutuneet laitokset pyrkivät omaehtoisesti kehittämään toimintaansa lainsäädännön ja ajan kuvaan liittyvien tavoitteiden täyttämiseksi. Nämä laitokset ovat Suo-

messa vähemmistössä. Jos regulointia ei saada kehitettyä, vesihuoltolaitosten välinen tasoero kasvaa edelleen.

- En ole vähääkään vesihuollon reguloinnin kannalla. Lisää byrokratiaa, tehottomuutta ja valvontaa uudella nimellä. Regulointi ei ole toiminut sähköpuolellakaan, vaikka sähkön regulointi on periaatteessa tosi yksinkertaista vesihuoltoon verrattuna.
- Ei ole tarvetta, koska nykyisellään Suomen vesihuolto on mallioppilastoimintaa.
- Suomen vesihuoltoa ei saa yksityistää eikä siirtää ulkomaisille toimijoille.
- Tarvitaan. Monet asiat jäisivät tekemättä, jollei viranomainen niitä valvoisi. Mutta keskustelua tarvitaan valvojan ja tekijän välillä. Paikallisuus tulee myös huomioida. Liian pienet laitokset pitää huomata ja pakottaa yhdistymään isompaan. (2 tai 1 henkilöä töissä).
- On jo nyt aika hyvällä tolalla.
- Suomessa vesihuoltolaitokset ovat lähinnä julkisessa tai käyttäjien omistuksessa. Ylisuurten voittojen tavoittelu ei siten ole suurin huolenaihe; regulaatiolla voidaan juurikin varmistaa sitä, että maksutulot käytetään vesihuollon eduksi. Nyt regulaattoreille ei ole pakottavaa tarvetta.
- Ensin pitäisi kokeilla neuvontaa ('porkkana' joka vaatii resursseja) ja vasta sitten sanktioita (keppiä).

LIITE 2.

CADWES

Vesihuoltopalvelut: säätely ja valvonta (FORMS)

35

Responses

22:09

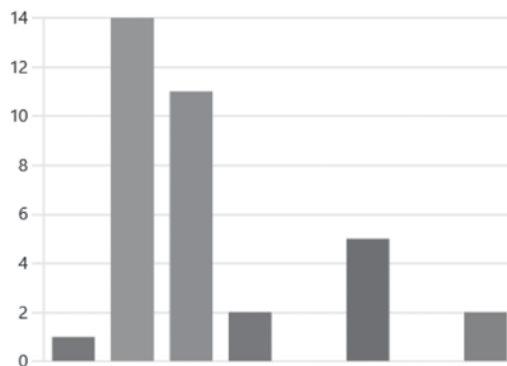
Average time to complete

Active

Status

1. Vesihuoltolaitoksenne on

● Kunnan/kaupungin taseyksikkö	1
● Kunnan/kaupungin liikelaitos	14
● Kunnan/kaupungin omistama y...	11
● Monialayritys	2
● Tukkuyritys	0
● Alueellinen vesihuolto oy	5
● Osuuskunta	0
● Other	2

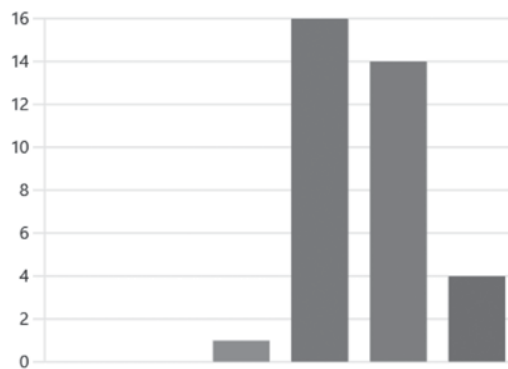
2. Palveluihinne kuuluu (voit valita useamman)

● Veden hankinta	29
● Veden jakelu	33
● Jäteveden viemäröinti	33
● Jätevedenpuhdistus	30
● Hulevesien viemäröinti	14

3. Kuinka monta asukasta kuuluu palvelujenne piiriin

● alle 1 000 henkeä	0
● 1 000 – 5 000	0
● 5 000 – 10 000	1
● 10 000 – 50 000	16
● 50 000 – 500 000	14
● yli 500 000	4

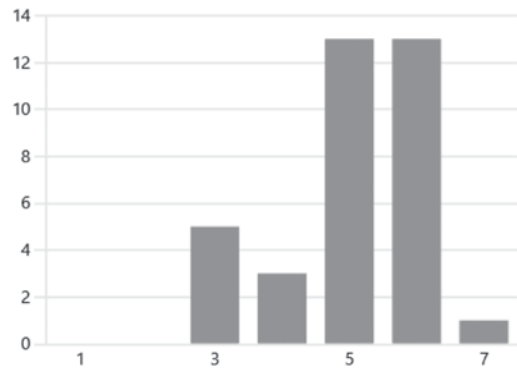

4. Miten nykyinen vesihuoltolaitoksia koskeva lainsäädäntö toimii käytännössä?

1: Ei toimi lainkaan

7: Lainsäädäntö on erittäin hyvä ja toimiva tällaisenaan

5.06
Average Rating

5. Miten kehittäisit nykyistä lainsäädäntöä?

15
Responses

Latest Responses

6. Tarvitaanko uusia lainsäädännöllisiä toimia?

● KYLLÄ	16
● EI	6
● En osaa sanoa	13

7. Jos tarvitaan uusia lainsäädännöllisiä toimia, niin mitä ne olisivat?

14
Responses

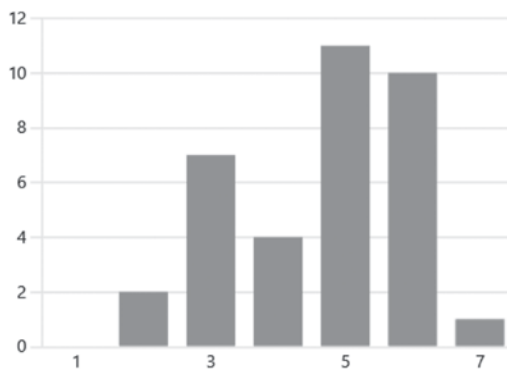
Latest Responses

8. Miten nykyinen viranomaisten valvonta toimii käytännössä?

1: valvonta ei toimi tai sitä ei ole

7: valvonta ja yhteistyö valvojan viranomaisen kanssa toimii loistavasti

4.66
Average Rating

9. Miten kehittäisit nykyistä viranomaisvalvontaa ja miksi?

17
Responses

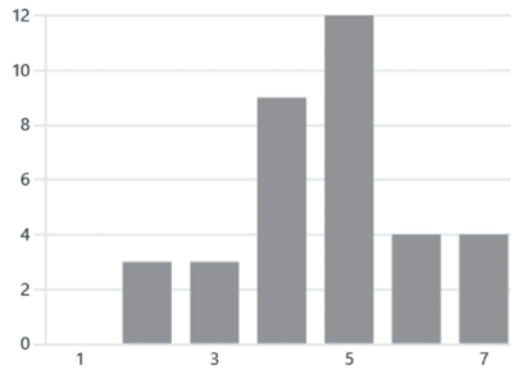
Latest Responses

10. Miten nykyinen kunnan omistajaohjaus toimii käytännössä?

1: omistajaohjaus ei toimi tai sitä ei ole

7: omistajaohjaus toimii loistavasti

4.66
Average Rating

11. Miten kehittäisit nykyistä kunnan omistajaohjausta ja miksi?

15
Responses

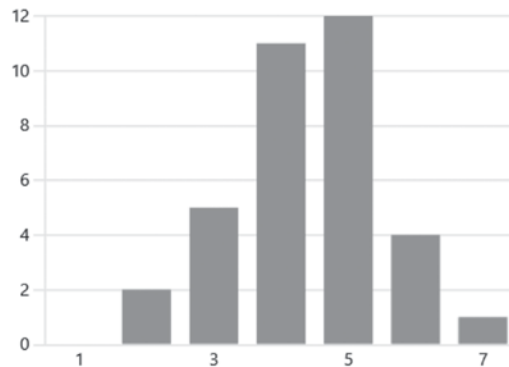
Latest Responses

12. Miten nykyinen vesihuoltolaitosten vertaisarviointi toimii käytännössä? esim. VEETI, VENLA

1: Ei mitään hyötyä, resurssien tuhlausta

7: Todella hyödyllinen, saamme siitä paljon irti ja pystymme hyödyntämään omassa toiminnassamme

4.40
Average Rating

13. Miten kehittäisit vesihuoltolaitosten vertaisarviointia Suomessa ja miksi?

13
Responses

Latest Responses

14. Tarvitaanko vesihuoltopalveluiden valvontaan uutta, erillistä regulaattoria?

● KYLLÄ	5
● EI	17
● En osaa sanoa	13

15. Jos tarvitaan, niin millainen regulaattorin pitää olla?

8

Responses

Latest Responses

16. Millaisia asioita regulaattorin tulisi valvoa?

9

Responses

Latest Responses

17. Jos regulaattori tarvitaan, niin millaisille vesihuoltolaitoksille? Vertaa: esimerkiksi Tanskassa regulaattori valvoo laitoksia, jotka tuottavat talousvettä yli 200 000 m³ vuodessa.

9

Responses

Latest Responses

18. Tuleeko regulaattorilla olla oikeus asettaa sanktioita?

● KYLLÄ	8
● EI	7
● En osaa sanoa	16

19. Jos regulaattorilla on oikeus asettaa sanktioita, niin millaisia niiden pitää olla?

7

Responses

Latest Responses

20. Mitä etuja reguloinnilla saavutettaisiin verrattuna nykyiseen malliin?

12

Responses

Latest Responses

21. Mitä haittoja reguloinnista olisi verrattuna nykyiseen tilanteeseen?

13

Responses

Latest Responses

22. Vapaa sana vesihuollon reguloinnista ja sen tarpeesta Suomessa

7

Responses

Latest Responses

Dosentti, FT Petri Juutin ja dosentti, TkT Riikka Juutin kirjoittamassa Vesihuollon regulointi ja sen tarve Suomessa -tietokirjassa perehdytään alan problematiikkaan. Teos tarjoaa tietoa ja suosituksia asian hallitsemiseksi. Paikalliset olosuhteet vaihtelevat todella paljon alkaen vesivaroista, maaperästä, väestön määrästä ja asukastiheydestä päätyen poliittisiin, taloudellisiin ja kulttuurisiin olosuhteisiin. Siksi ei tähänkään asiaan ole yhtä ainoaa oikeaa ratkaisua.

Suomessa vesihuoltolaitoksia ohjataan lainsäädännöllä ja vesihuoltolaitoksien onkin huomioitava monta lakia toiminnassaan. Käytännössä vesihuoltolaitoksen toimintaa valvovat viranomaiset (mm. kunnan terveystoimintayksikön ja ELY-keskukset), kunta valvoo ja ohjaa vesihuoltolaitosta omistajaohjauksella, ja yhtenä valvontakanavana voidaan pitää vesihuoltolaitosten vertaisarviointia. Erillistä vesihuoltolaitoksia valvovaa regulaattoria ei ole.

Puolessa Euroopan maista toimii vesihuollon regulaattori, joka valvoo lähinnä taloutta. Regulaattori on perustettu niihin maihin, joissa vesihuoltoa on yksityistetty tai operointia ulkoistettu. Regulaattoreita on myös maissa, joissa toimintaa ei ole yksityistetty. Regulaattorit valvovat lähinnä suuria laitoksia ja lakisääteinen viranomaisvalvonta kaikkia laitoksia.

Kansainvälisesti verrattuna Suomen vesihuolto on maailman huipputasoa, vaikka erillinen regulaattori puuttuukin.

Kirja on vertaisarvioitu.

